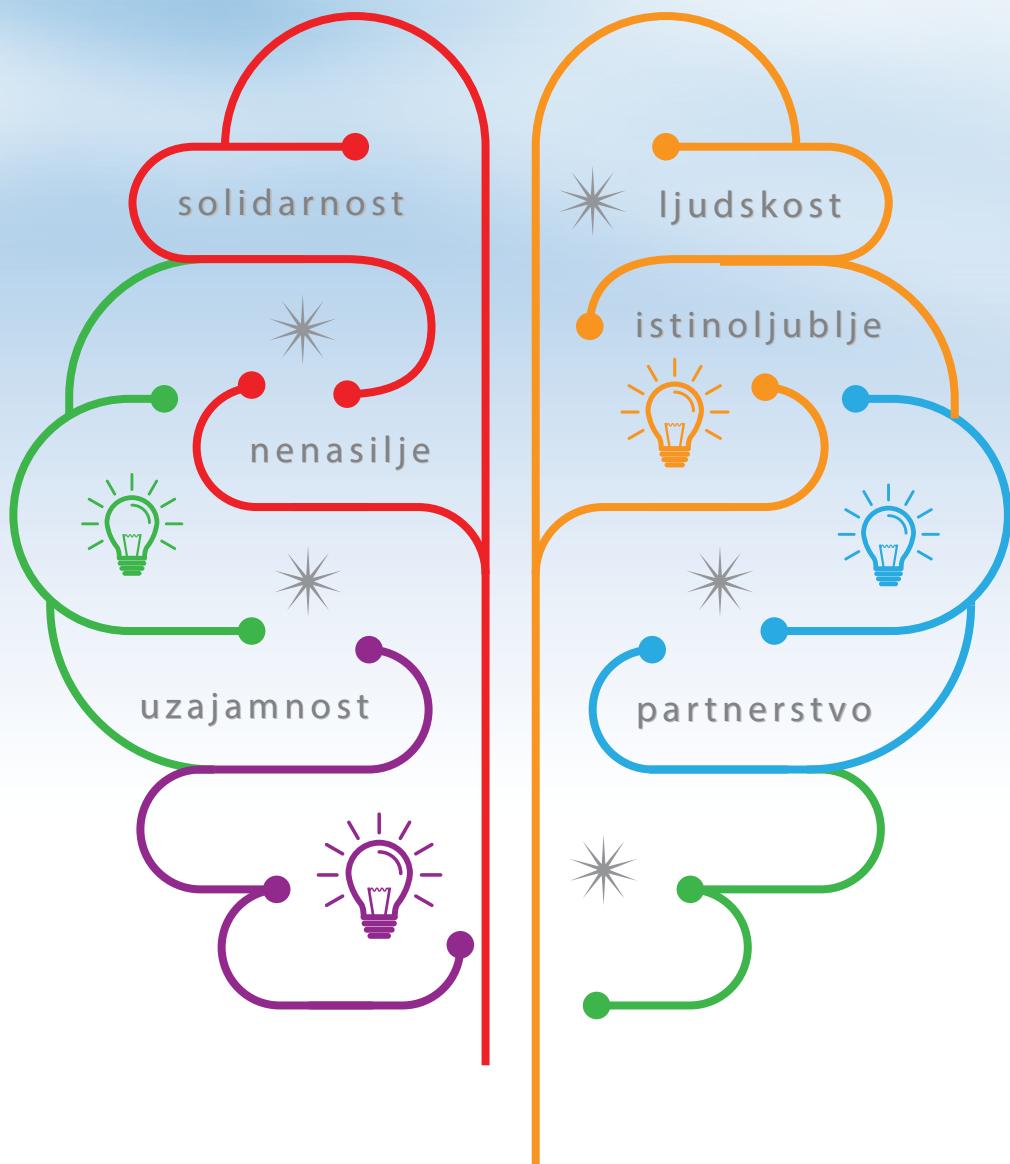

Nastavni materijali uz nastavnu cjelinu

SVJETSKI ETOS U OSNOVnim ŠKOLAMA

**Nastavni materijali uz nastavnu cjelinu
Svjetski etos u osnovnim školama**

Izdavač:
TPO Fondacija

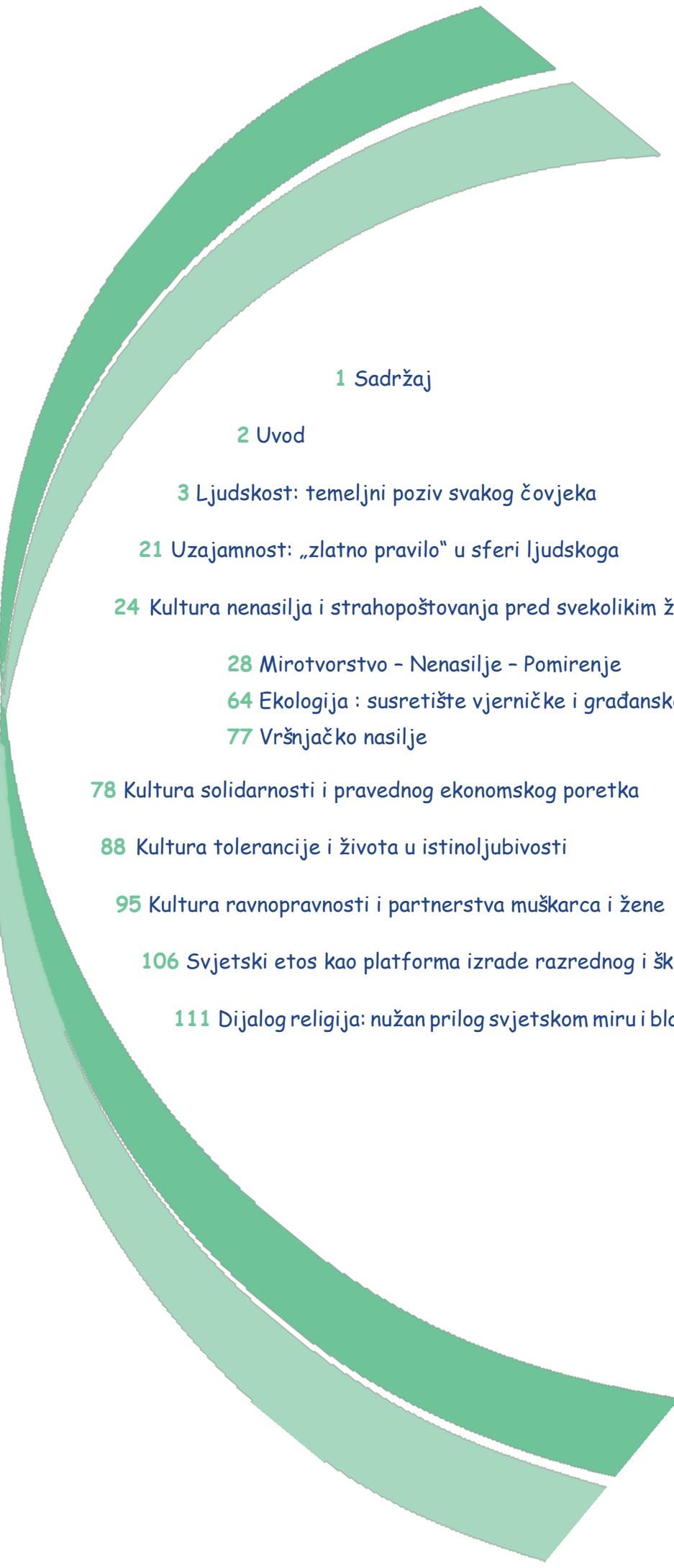
Urednik:
Alen Kristić

Lektura i korektura:
Anja Maksić

DTP dizajn:
Šejla Dizdarević

Sarajevo, 2016.

Elektronsko izdanje

1 Sadržaj

2 Uvod

3 Ljudskost: temeljni poziv svakog čovjeka

21 Uzajamnost: „zlatno pravilo“ u sferi ljudskoga

24 Kultura nenasilja i strahopštovanja pred svekolikim životom

28 Mirovorstvo - Nenasilje - Pomirenje

64 Ekologija : susretište vjerničke i građanske odgovornosti

77 Vršnjačko nasilje

78 Kultura solidarnosti i pravednog ekonomskog poretku

88 Kultura tolerancije i života u istinoljubivosti

95 Kultura ravnopravnosti i partnerstva muškarca i žene

106 Svjetski etos kao platforma izrade razrednog i školskog etosa

111 Dijalog religija: nužan prilog svjetskom miru i blagostanju

Nastavni materijali uz nastavnu cjelinu "Svjetski etos u osnovnim školama"

Priredio Alen Kristić

Na ovom se mjestu nalaze nastavni materijali potrebni za realizaciju nastavne cjeline "Svjetski etos u osnovnim školama" iz "Priručnika svjetskog etosa za osnovne škole".

Nastavni materijali - priče, molitve, debatske kartice, kvizovi, deklaracije... - poredani su tako da prate strukturu dotične nastavne cjeline odnosno strukturu nastavnih jedinica od kojih se ona sastoji.

Podsjećamo da se nastavna cjelina "Svjetski etos u osnovnim školama" sastoji od osam nastavnih jedinica:

1. Ljudskost: temeljni poziv svakog čovjeka
2. Uzajamnost: „zlatno pravilo“ u sferi ljudskoga
3. Kultura nenasilja i strahopoštovanja pred svekolikim životom
  - 3.1. Mirotvorstvo – Nenasilje – Pomirenje
  - 3.2. Ekologija: susretište vjerničke i građanske odgovornosti
  - 3.3. Vršnjačko nasilje
4. Kultura solidarnosti i pravednog ekonomskog poretku
5. Kultura tolerancije i života u istinoljubivosti
6. Kultura ravnopravnosti i partnerstva muškarca i žene
7. Svjetski etos kao platforma izrade razrednog i školskog etosa
8. Dijalog religija: nužan prilog svjetskom miru i blagostanju

- a svaka nastavna jedinica od:

- A. Teorijske pozadine
- B. Motivacije
- C. Scenarija.

U svrhu lakšeg snalaženja rubovi stranica s nastavnim materijalima označeni su baš onim bojama kojim su označeni rubovi stranica odgovarajućih nastavnih jedinica u "Priručniku svjetskog etosa za osnovne škole".

Dakako, prezentirani nastavni materijali nisu obvezujuće prirode. Nastavnicima je ostavljena puna sloboda koristiti se ne samo drugim tekstovima nego i drugim metodama za podučavanje učenika. S obzirom na književno, religiozno, glazbeno, dakle općenito kulturno bogatstvo naše zemlje, pa i regije, to ne bi smjelo predstavljati nikakav problem.

I. Ljudskost: temeljni poziv svakog čovjeka

B. Motivacija

Samo konj

Neki mladić upade kod rabina Izraela iz Rižina, hvaleći se postignutim na putu pobožnosti: da je pio samo vodu, da se valjao u snijegu, da je nosio čavle u obući i da je dozvolio da ga redovno šibaju.

Rabin Izrael odvede mladića do prozora i pokaza mu na konja u dvorištu:

„I on isto tako posjeduje čavle u svojoj obući, i on se valja u snijegu, i on piće samo vodu i redovno ga šibaju. No, on je i dalje konj!“

Židovska priča nepoznatog autora

Buda o dobroti

*Evo što treba činiti
onaj tko je u dobroti
i poznaje stazu mira:*

*Neka nikog ne vara
nit prezire bilo koje od živih bića!
Neka nikom ne našteti
ljutnjom ili zlom namjerom!
Neka nikom ne poželi nevolju!*

*Kao što majka svoje čedo,
svoje jedinče, svojim životom štiti,
tako isto, svojim beskrajnim srcem
treba voljet sva živa bića,
šaljući dobrotu cijelom svijetu,
šireći je gore prema nebu
i dole prema dubinama,*

*prema van i u bezgraničje,
lišen mržnje i zle volje.*

*Bilo da stoji, hoda, sjedi ili leži,
bistrog uma ovo treba upamtiti.
To je ono čim se uzvišenost postiže
a ne tako što krutih uvjerenja
tvrdoglavu drži.*

(Sutta Nipata, 145)

1. Ljudskost kao jezgra etičke baštine čovječanstva

Usporedni prikaz uputa iz 'Dekaloga'

Židovsko-kršćanski "Dekalog" (Izl 20,1-18)	Islamski kodeks dužnosti (Q 17,22-38)	"Dekalog" u sekularnom diskursu (Walter Harrelson)
Nemaj drugih Bogova uz mene!	Ne stavljaj uz Allaha božanstva drugoga, da ne bi prezren i bez potpore ostao!	Nikakvoj zemaljskoj stvarnosti ne iskazuju vrhunsku lojalnost!
Ne izusti ime Božje uzalud!	Gospodar tvoj da samo Njemu robujete nalaže!	Ne zlorabi moć religije da bi drugima škodio!
Svetkuj dan Gospodnj!	Daj bližnjemu pravo njegovo, i siromahu, i putniku!	Ne postupaj prezirno prema vremenu za odmor!
Poštuj oca svoga i majku svoju!	Roditeljima dobročinstvo činite!	Ne zlostavljam članove obitelji!
Ne ubij!	I ne ubijajte svoju djecu bojeći se neimaštine! I ne ubijajte nikoga koga je Allah zabranio da se ubija!	Ne nanosi nasilje ljudskoj braći i sestrama!
Ne učini preljuba!	I ne približavajte se bludu!	Ne krši obvezu koja proizlazi iz seksualne ljubavi!
Ne ukradi!	I ne približavajte se imetku siročeta!	Ne prisvajaj sebi život ni dobra drugih!
Ne svjedoči lažno na bližnjega svoga!	I pravedno svjedočite!	Ne nanosi štetu drugima zlouporabom ljudskog govora!
Ne poželi kuće bližnjega svoga, ni sluge njegova, ni sluškinje njegove, ni vola njegova, ni magarca njegova, niti išta što je bližnjega tvoga!	Kad na litru mjerite, punu mjeru napunite, i sve ispravnim mjerilom vagajte! I po zemlji osiono ne idi!	Ne žudi požudno za životom ili dobrima drugih!

Deset velikih sloboda

Ja sam Gospodin Bog tvoj; Nemaj drugih bogova uz mene!	<p>Ne boj se! Niti zvijezda, niti ljudi, niti se plaši za svoj novac niti za svoje radosti. Ako pak svoje srce budeš vezao uz ove stvari postat ćeš rob.</p> <p>Ja, svemogući Bog, bit ću tvoja pomoć. Drži se mene i bit ćeš slobodan! Drži se moje riječi, ona je istina!</p>
Ne izusti imena Gospodnjeg uzalud!	<p>Ne sili me da ti pomognem! Niti svojim pobožnim vježbama, niti zaklinjanjima, niti pobožnim nagovorima, niti prodavanjem svojih sebičnih ciljeva pod krinkom vjere. To sve skupa ne proslavlja Moje ime.</p> <p>Ja, svemogući Bog, sasvim sam slobodno tvoj prijatelj! Drži se mene, tvoja molitva neće biti uzaludna!</p>
Svetkuj dan Gospodnji!	<p>Ne muči se nasmrt! Niti neprestanim poslom, niti vječitom težnjom za užitkom, niti brigama kojima si sam kriv, niti strahom da bi ti moglo nešto izmaknuti.</p> <p>Sve to skupa će te smrtno uklještiti i oduzeti ti svaku životnu radost.</p> <p>Ja, svemogući Bog, bit ću tvoj Učitelj! Drži se Mene i tvoj će život zadobiti smisao!</p>

Poštuj oca i majku svoju!	Nemoj živjeti u neprestanom buntu! Niti s obzirom na svoje roditelje, niti s obzirom na svoje nastavnike, niti protiv onoga što je moralno, niti protiv zakona. Pobuna protiv normalnog životnog reda učinit će te slijepo poslušnim nečemu što je nedostojno čovjeka. Ja, svemogući Bog, bit će tvoj nebeski Otac i Majka! Priušti sebi toliko da u ljubavi prihvatiš red i tako svojoj slobodi zajamčiš budućnost!
Ne ubij!	Nemoj gledati u drugima samo konkurenте prije kojih treba stići do cilja, o kojima treba potpuno ovisiti, koje treba poslovno, politički i osobno dokrajčiti. Slobodno pomozi svojim bližnjima da žive život!
Ne lomi bračnu vezu!	Ne iživljavaj se! Niti ispraznom brbljarijom, niti zagušljivim snovima, niti tako da druge iskorištavaš. Ne zadovoljavaj se karikaturom ljubavi umjesto ljubavi! Ja, svemogući Bog, bit će tvorac tvoje sreće! Sačekaj na osobu koju ti šaljem i njoj pokloni vjernost do kraja života!
Ne kradi!	Ne obogaćuj se nepošteno! Niti kradući, niti prevarom, niti zakidanjem bližnjeg, niti varanjem države. Što na taj način stekneš, odrazit će se na tvoj unutarnji mir i samopoštovanje. Ja, svemogući Bog, bit će izvor tvoga dobra!
Ne izriči lažna svjedočanstva!	Ne uzmiči pred istinom, niti zato da bi bližnjem naudio, niti zato da bi svjedočanstvo iskrivio, niti zbog vlastite komotnosti, niti zato što to drugi od tebe zahtijevaju. Laž će od zajedničkog života na duže staze stvoriti pakao. Ja, svemogući Bog, vjerujem u tebe! Daruj i ti drugome povjerenje!
Ne budi pohotan! Ne budi zlog oka!	Ne budi zavidan niti zbog životnog druga, niti zbog prijatelja, niti zbog posjeda, niti zbog uspjeha. Zavidjeti drugom znači ne nalaziti radosti u vlastitome. Ja, svemogući Bog, osiguravam ti svako dobro! Omogući drugima da uživaju u onome što je njihovo!

(Preuzeto iz: Alen Kristić, *Etika - Dobročinstvo i religije*, u: Zilka Spahić-Šiljak & Dino Abazović (ur.), Monoteističko troglasje - Uvod u judaizam, kršćanstvo i islam, Rabic & TPO Fondacija, Sarajevo, 2009., str. 54.-55.)

Sažetak „Opće deklaracije o ljudskim pravima“

Svaki čovjek na svijet dolazi slobodan, pa s njim na takav način treba i postupati.

Sva su ljudska bića jednaka bez obzira na razlike u jeziku, spolu, boji kože, uvjerenju ili nacionalnosti.

Svatko posjeduje pravo na život, i to u ozračju slobode i sigurnosti.

Nitko ne smije biti držan u ropstvu.

Nitko ne smije biti podvrgnut mučenju.

Svatko posjeduje pravo da ga zakon priznaje osobom.

Svi su pred zakonom jednaki.

Svatko posjeduje pravo zatražiti pravnu pomoć ukoliko se njegova prava ne poštuju.

Nitko ne smije biti podvrgnut nepravednom hapšenju, pritvaranju ili progona.

Svatko posjeduje pravo na poštene sudske procedure.

Svatko posjeduje pravo da ga se smatra nevinim dok mu se krivnja ne dokaže.

Svatko posjeduje pravo na privatnost.

Svatko posjeduje pravo putovati unutar, u i izvan vlastite zemlje.

Svatko posjeduje pravo na azil u drugu zemlju kako bi izbjegao pogon.

Svatko posjeduje pravo na državljanstvo.

Svatko posjeduje pravo izabrati s kim će stupiti u brak i pravo na obiteljski život.

Svatko posjeduje pravo na slobodu misli i vjerovanja.

Svatko posjeduje pravo na slobodu mišljenja i izražavanja.

Svatko posjeduje pravo da se sastaje s drugima.

Svatko posjeduje pravo sudjelovanja u vlasti i glasanja na izborima.

Svatko posjeduje pravo na socijalno osiguranje.

Svatko posjeduje pravo na rad, jednaku plaću, sigurne uvjete rada i učlanjenja u sindikat.

Svatko posjeduje pravo na odmor, dokolicu i blagdane.

Svatko posjeduje pravo na primjeren životni standard što uključuje hranu, stan, odjeću i liječničku njegu.

Svatko posjeduje pravo na obrazovanje.

Svatko posjeduje pravo sudjelovanja u kulturnom životu svoje zajednice.

Svatko posjeduje pravo preuzeti odgovornost nužnu za poštivanje prava drugih.

Nitko ne posjeduje pravo počiniti nešto što bi bilo usmjereno kršenju bilo kojeg od ovih prava.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: „Učiti živjeti zajedno – Interkulturnalni i međureligijski program za obrazovanje o etici“, GNRC, Sarajevo, 2008., str. 182.)

2. Dobrovoljnim izvršavanjem ljudskih dužnosti do učinkovitije obrane ljudskih prava

Sažetak „Opće deklaracije o ljudskim dužnostima“

Opća deklaracija o ljudskim dužnostima predstavlja zajedničko mjerilo za sve narode i sve nacije kako bi svaki pojedinac i društvena ustanova, neprestano se prisjećajući Deklaracije, mogli pridonositi napretku društava i prosvjećivanju svih njihovih članova. Na taj način mi, narodi planete Zemlje, obnavljamo i osnažujemo dužnosti, koje je već proglašila Opća deklaracija o ljudskim pravima: posvemašnje prihvatanje dostojanstva svih ljudi, njihove neotudive slobode i jednakosti i njihove uzajamne solidarnosti. O svijesti i prihvatanju tih dužnosti trebamo poučavati po čitavom svijetu, podupirući njihovo unaprjeđivanje.

Članak 1.

Neovisno o tome kojeg je spola, kojeg etničkog porijekla, kojeg socijalnog statusa, kojeg političkog uvjerenja, kojeg jezika, koje dobi, koje nacionalnosti ili koje religije, svaka je osoba dužna sa svim ljudima postupati ljudski.

Članak 2.

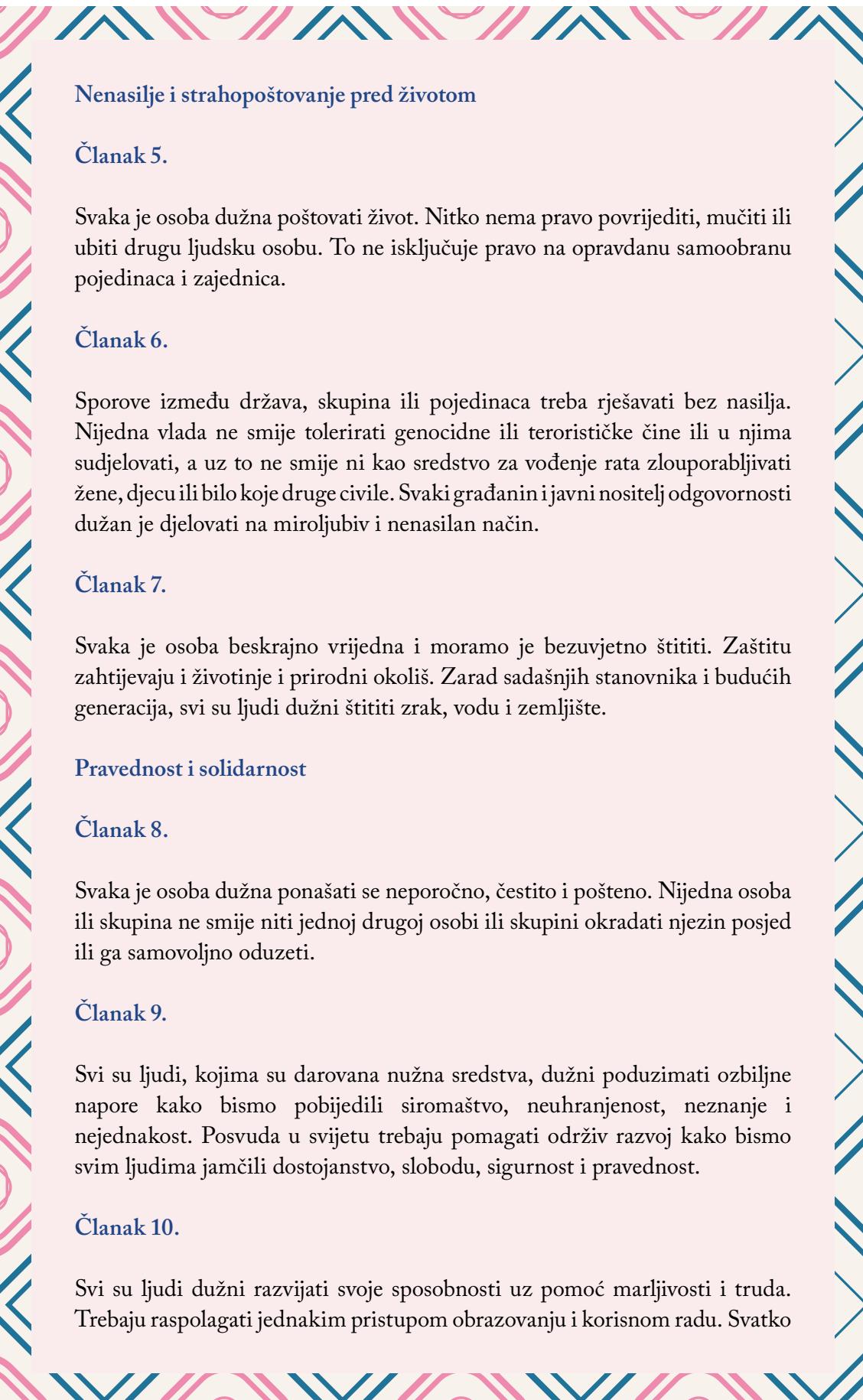
Nijedna osoba ne smije podupirati neljudsko ponašanje, bilo koje vrste; naprotiv, svi su ljudi dužni zalagati se za dostojanstvo i samopoštovanje svih drugih ljudi.

Članak 3.

Nijedna osoba, nijedna skupina ili organizacija, nijedna država, nijedna vojska ili policija, ne nalazi se s onu stranu dobra i zla. Svi su podvrgnuti moralnim mjerilima. Svaki je čovjek u svim okolnostima dužan pomagati dobro, a izbjegavati zlo.

Članak 4.

Svi su ljudi, kojima je darovan razum i savjest, dužni u duhu solidarnosti preuzeti odgovornost prema svakom i svima, obiteljima i zajednicama, rasama, nacijama i religijama: Ono što ne želiš da čine tebi, to i ti ne čini drugima.

treba pružati potporu potrebitim, zapostavljenim, osobama s poteškoćama u razvoju i žrtvama diskriminacije.

Članak 11.

Cjelokupni se posjed i svekoliko bogatstvo mora odgovorno upotrebljavati u skladu s pravednošću i razvojem čovječanstva. Gospodarska i politička moć ne smije se koristiti kao sredstvo vladanja nego u službi gospodarske pravednosti i socijalnog ustroja.

Istinitost i tolerancija

Članak 12.

Svaki je čovjek dužan govoriti i djelovati istinoljubivo. Nitko, koliko god visoko pozicioniran ili moćan bio, ne smije lagati. Mora se poštovati pravo na privatnu sferu i na osobnu ili stručnu povjerljivost. Nitko nije dužan govoriti punu istinu svakome i u svako vrijeme.

Članak 13.

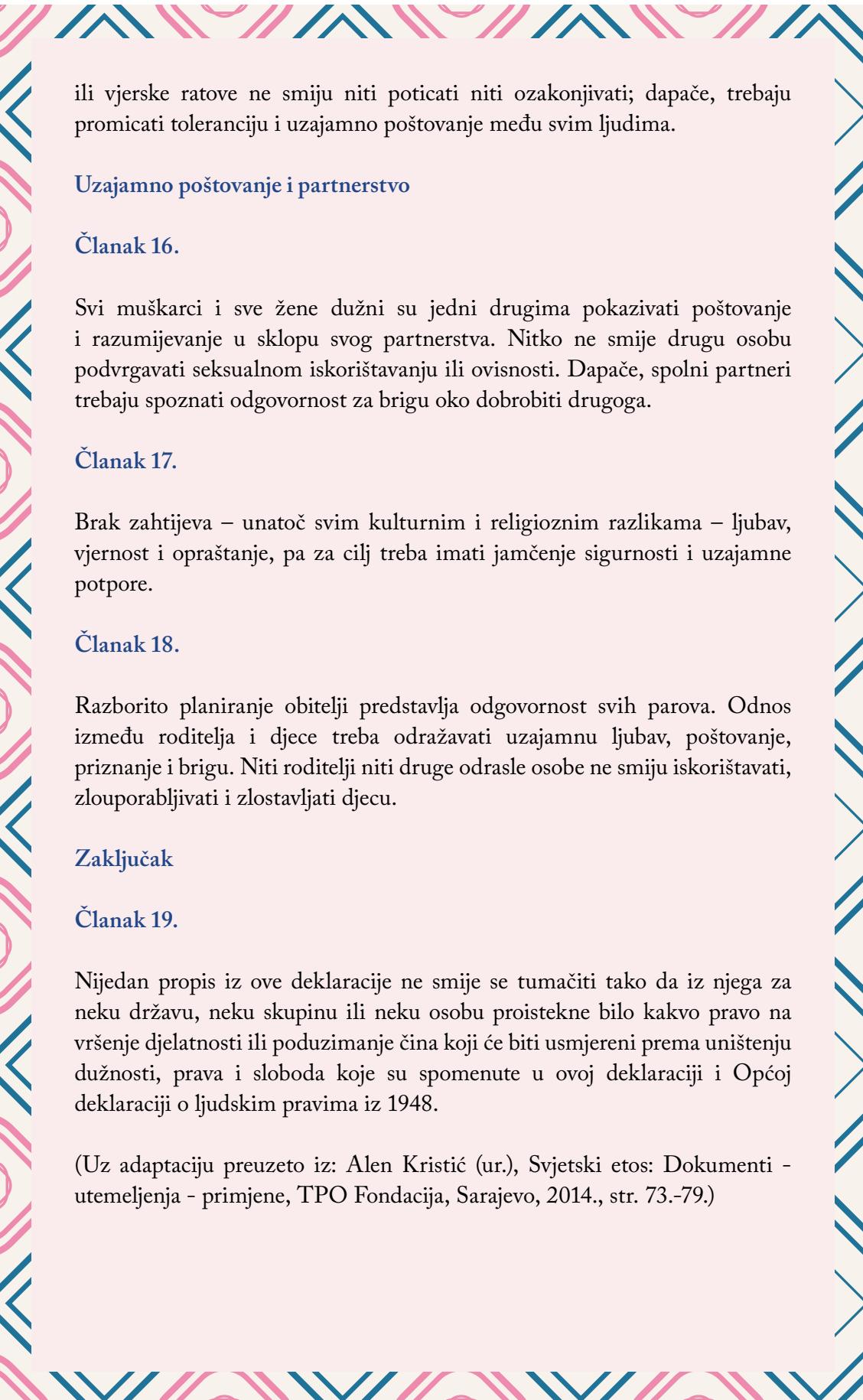
Nijedan političar, činovnik, vodeći gospodarstvenik, znanstvenik, pisac ili umjetnik, nije razriješen općih etičkih mjerila, a niti su to liječnici, pravnici i druga zvanja, koja u sebe uključuju posebne dužnosti prema klijentima. Etički kodeks, specifičan za neku profesiju, ili etički kodeks druge vrste treba odražavati prvenstvo općih mjerila, kao što su istinitost i poštenje.

Članak 14.

Sloboda medija da izvještavaju javnost i kritizira društvene ustanove kao i mjere vlade – što je ključno za pravedno društvo – mora se koristiti odgovorno i obazrivo. Sloboda medija sa sobom nosi posebnu odgovornost za točno i istinito izvješćivanje. Senzacijnske vijesti, koje ponižavaju ljudsku osobu ili dostojanstvo, moraju se neprestano izbjegavati.

Članak 15.

Dok religijska sloboda mora biti zagarantirana, predstavnici religija su na poseban način dužni izbjegavati izjave o predrasudama i diskriminirajuće djelovanje usmjereni prema ljudima koji drugačije vjeruju. Mržnju, fanatizam

ili vjerske ratove ne smiju niti poticati niti ozakonjivati; dapače, trebaju promicati toleranciju i uzajamno poštovanje među svim ljudima.

Uzajamno poštovanje i partnerstvo

Članak 16.

Svi muškarci i sve žene dužni su jedni drugima pokazivati poštovanje i razumijevanje u sklopu svog partnerstva. Nitko ne smije drugu osobu podvrgavati seksualnom iskorištavanju ili ovisnosti. Dapače, spolni partneri trebaju spoznati odgovornost za brigu oko dobrobiti drugoga.

Članak 17.

Brak zahtijeva – unatoč svim kulturnim i religioznim razlikama – ljubav, vjernost i oprاشtanje, pa za cilj treba imati jamčenje sigurnosti i uzajamne potpore.

Članak 18.

Razborito planiranje obitelji predstavlja odgovornost svih parova. Odnos između roditelja i djece treba odražavati uzajamnu ljubav, poštovanje, priznanje i brigu. Niti roditelji niti druge odrasle osobe ne smiju iskorištavati, zlouporabljivati i zlostavljati djecu.

Zaključak

Članak 19.

Nijedan propis iz ove deklaracije ne smije se tumačiti tako da iz njega za neku državu, neku skupinu ili neku osobu proistekne bilo kakvo pravo na vršenje djelatnosti ili poduzimanje čina koji će biti usmjereni prema uništenju dužnosti, prava i sloboda koje su spomenute u ovoj deklaraciji i Općoj deklaraciji o ljudskim pravima iz 1948.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: Alen Kristić (ur.), Svjetski etos: Dokumenti - utemeljenja - primjene, TPO Fondacija, Sarajevo, 2014., str. 73.-79.)

3. Osnaženje ljudskosti primjerima iz stvarnog života

Alen Kristić

Marija Elizabeta Skobtsova

Autentičan spomen Boga neodvojiv je od spomena na ljudsku patnju

Uozračuju sve rasprostranjenije neljudskosti u globaliziranom svijetu, kao poziv na hitno poduzimanje koraka protiv njezinog suzbijanja pred nama se pojavljuje lik Elizabete Skobtsove, nesvakidašnje pjesnikinje, revolucionarke, teologinje i monahinje, koju je 18. siječnja/januara 2004., unatoč otporima, Sveti Sinod Ekumenskog Patrijarhata u Istanbulu proglašio svetom.

Teologinja

Rođena 1891. u Rigi, glavnom gradu Latvije, tada dijelu Ruskog Carstva, u aristokratskoj obitelji Pilenko, Elizabeta odrasta u gradiću Anapi, na obali Crnog mora, u kojem je njezin otac bio gradonačelnik.

Kao djevojčica, svoju uštědevinu želi darovati za izradu ikone u novoj crkvi u Anapi. Sa sedam godina traži majčino dopuštenje da postane monahinja kad odraste, a godinu potom da život provede hodočasteći od jednog do drugog svetišta diljem Rusije.

Pogođena očevom smrću, koju doživljava kao nepravdu nespojivu s Božjom opstojnošću, s 14 godina postaje ateistkinja, uvjerena da odrasli od djece kao tajnu skrivaju nepostojanje Boga.

Preselivši 1906. s majkom u St. Peterburg, tada političko-kulturni centar Rusije, upoznaje vodeće intelektualce i umjetnike, pristalice ljevičarsko-revolucionarnih ideja.

Oplemenjujući svoj pjesnički dar, sprijateljuje se s pjesnikom Aleksandrom Blokom, predvodnikom ruskog simbolizma. Prožeta osobnim nemirom i nezadovoljstvom revolucionara oko sebe, koji govore, a ne čine ništa, čezne za konkretnim herojskim djelima usmjerenim protiv nepravde u svijetu.

S 18 godina se udaje za Dimitrija Kuzmina-Karavajeva, po političkom opredjeljenju boljševika, kasnije isusovca. God. 1912. tiska prvu zbirku pjesama. Iako dobivaju kćerku Gajanu, Dimitrije i Elizabeta se 1913. razvode.

Ne mireći se s nepravdom u svijetu, Elizabeta iznova otkriva Krista, ali ne kao utjelovljenog Boga nego kao herojskog čovjeka.

Citajući Evanđelje spoznaje da stvarna potreba ljudi nisu revolucionarne ideje već Krist. Opredijelivši se za studij teologije, uspijeva se, kao prva studentica teologije, upisati na Teološku akademiju u St. Peterburgu.

U jeku Prvog svjetskog rata s kćerkom se vraća u Anapu. Otkriva da bit izvornog kršćanskog asketizma nije bilo mrtvljenje sebe već odgovaranje na potrebe bližnjih, i to uz trajni trud oko oblikovanja pravednih socijalnih struktura.

Po povratku u St. Peterburg, u kapelici, u koju često zalazi, 1916. doživljava mistično iskustvo, putem kojega joj je darovan osjećaj Božje sveprisutnosti. U pismu Bloku piše da želi naviještati jednostavnu Božju riječ. Pojavljuje se i druga zbirkna njezinih pjesama.

Političarka

Elizabeta će usred ruskog građanskog rata – Februarske i Oktobarske revolucije – uvidjeti koliko su snovi intelektualaca poput nje o revoluciji bili iluzorni.

God. 1918. izabiru je za gradonačelnicu Anape. Nadala se da će grad, pružajući utočište svima, sačuvati od fanatizma sukobljenih strana: boljševičke Crvene armije i antiboljševičke Bijele armije.

Osvojivši Anapu, Bijela armija Elizabetu baca u zatvor pod optužbom suradnje s boljševicima. Na sudu se brani ističući:

„Nisam bila vjerna niti jednom režimu kao takvom, već onima čija je potreba za pravdom bila najveća, narodu. Bijeli ili Crveni, moja će pozicija ostati ista: Radit ću za pravdu i na utjehu patnicima. Pokušat ću ljubiti svog bližnjega.“

Od vjerljivne smrti Elizabetu spašava vojni sudac Danijel Skobtsov. Zaljubivši se jedno u drugo, sklapaju brak.

No, spas od boljševičkog terora uskoro će morati potražiti izvan Rusije. Potucajući se preko Gruzije, Turske i Jugoslavije, 1923. konačno stiže u Pariz. Uz Danijela, Elizabetu, njezinu majku Sofiju i kćи Gajanu iz prvog braka, sada su tu još Jura, rođen u Tbilisiju, i Anastazija, rođena u Beogradu.

Socijalna aktivistkinja

Danijel, kao učitelj, i Elizabeta, izrađujući slike i lutke, jedva prehranjuju obitelj. Duhovno i intelektualno utočište Elizabeti postaje pravoslavno udruženje „Ruski pokret kršćanskih studenata“.

No, teška zima 1926. pokosit će Anastaziju. Potresena smrću najmlađe kćerke, Elizabeta ovaj put ne gubi vjeru. Naprotiv, postaje svjesna novog i specifičnog, općeg i sveobuhvatnog majčinstva. Otkriva joj se novi put i novo značenje života – biti majka svima kojima je potrebna majčinska skrb, podrška i zaštita. U tome je ne pomućuje niti raskid s Danijelom. Bez zadrške se posvećuje socijalnom radu i ispisivanju teoloških promišljanja, s naglaskom na socijalnim pitanjima.

Od 1930. kao tajnica „Ruskog pokreta kršćanskih studenata“ po Francuskoj obilazi ruske emigrante koji su bili izručeni krajnjoj bijedi. Umjesto puke službenice, voljna da ublaži svakodnevnu bijedu, makar čisteći podove radničkih baraka, postaje im istinska tješiteljica i učiteljica. Slušajući, puna sućuti, ispovijesti tih otpisanih marginalaca, vraćala im je životni

smisao, čitajući i razgovarajući s njima o Evanđelju i djelima Dostojevskog.

Služenje patnicima za nju neopozivo postaje služenje Bogu:

„Ako se čovjek svojim nutarnjim svijetom okrene nutarnjem svijetu drugog čovjeka, susrest će zastrašujuću i ohrabrujuću tajnu. Susrest će istinsku sliku Božju u čovjeku, odraz tajne Božjeg utjelovljenja. No, opazit će da je ta slika zatrta, izobličena i iskvarena snagom zla. Osjetit će potom poticaj da se upusti u borbu s đavlom za tu božansku sliku koju je đavao potamnio. A u toj će borbi pobjediti ukoliko ne bude težio za osobnim probitkom.“

U sve intenzivnijem traganju za životnim pozivom, Elizabetu prate otac Sergej Bulgakov i metropolit Evlogije Georgijevski, zadužen za ruske izbjeglice u Europi.

Evlogije će Elizabeti prvi ukazati da bi mogla postati monahinja, što će ona zdušno i prihvatići, položivši monaške zavjete 7. ožujka/marta 1932. Marija postaje njezino monaško ime.

Monahinja u svijetu

Putovanje Estonijom i Latvijom u svrhu upoznavanja tradicionalnih oblika pravoslavnog monaštva, Mariju učvršćuje u uvjerenju da je došao čas za oblikovanje novog tipa modernog monaštva angažiranog u svijetu, u kojemu nikakva suptilna barijera monaško srce neće odvajati od svijeta i njegovih rana:

„Na posljednjem sudu neću biti pitana o tome jesam li bila uspješna u asketskim vježbama, koliko sam naklona i prostracija učinila. Naprotiv, bit ću pitana o tome jesam li nahranila gladnoga, obukla gologa, posjetila bolesnika i zatvorenika. To je ono o čemu ću biti pitana. Za svaku siromašnu, gladnu i utamničenu osobu Spasitelj kaže 'Ja'... On stavlja znak jednakosti između sebe i svakoga u nevolji...“

Na pozadini sukoba između modernizma i tradicionalizma u Pravoslavnoj crkvi, Elizabeta spoznaje da prvotna zadaća kršćanstva nije niti čuvanje struktura prošlosti niti vizija budućega već stvarni život, život u Crkvi i svijetu kakve zatičemo, susret s Bogom, samim sobom i bližnjim u nevolji. Zato je svojim manastirom smatrala cijeli svijet oko sebe, zamijenivši pustinju starih monaha pustinjom u srcima modernih ljudi.

Novo monaštvo mora biti smješteno u samom srcu zbiljskog života, ne dopuštajući da bilo što zasjeni Krista, nikakva pravila, običaji, tradicije, asketske težnje pa niti bilo kakva pobožnost.

Uvjerenja da se monaštvo mora otvoriti potrebama marginaliziranih, govori, poput Ivana Zlatoustog, o sakrametnu braće i sestara, odnosno o liturgiji koja se ne slavi na oltaru od drveta i kamena već na oltaru od krvi i mesa, a to su naši bližnji.

„Na posljednjem sudu neću biti pitana o tome jesam li bila uspješna u asketskim vježbama, koliko sam naklona i prostracija učinila. Naprotiv, bit ću pitana o tome jesam li nahranila gladnoga, obukla gologa, posjetila bolesnika i zatvorenika. To je ono o čemu ću biti pitana. Za svaku siromašnu, gladnu i utamničenu osobu Spasitelj kaže 'Ja'... On stavlja znak jednakosti između sebe i svakoga u nevolji...“

Ugledajući se u svece slobode, u pravoslavnoj tradiciji prozvane Kristovim ludama, Marija izbjeglištvu razumijeva kao poziv i dar slobode koji treba iskoristiti za istinsku obnovu Crkve, oslobođenje zbiljskog i autentičnog u njoj od laži, ukrasa i praštine koja skriva Krista.

Utemeljivši 1935. „Pravoslavnu akciju“ uz pomoć Nikolaja Berdjajeva, Marija u Parizu počinje osnivati javne kuhinje i kuće gostoprimstva za beskućnike i potrebitе. Skromne kuće gostoprimstva Marijin su manastir u kojem se duhovni život svakodnevno isprepliće sa služenjem socijalno ugroženim.

Na temelju socijalnog angažmana, u Crkvi je sumnjiče za ljevičarstvo, a ljevičari od nje zaziru zbog njezine crkvenosti.

U nakani da svima bude sve, poput sv. Pavla, Marija sa sugrađanima, unatoč osudama, u monaškoj odori s kriglom piva pred sobom i s cigarom u ruci po pariškim gostionicama dijeli stvarnost. Tako zadobiva povjerenje običnih ljudi i dopire do bijednika za koje drugačije ne bi znala. Na vijest da zdrave ruske emigrante zatvaraju u umobilnice pokreće akciju njihova puštanja na slobodu i integracije u društvo.

God. 1939. u radu joj se pridružuje mladi svećenik otac Dimitrije Klepinin.

Mučenica

Uoči njemačke okupacije 1940., Marija dobrovoljno ostaje u Parizu zarad sirotinje, i to svjesna antiljudskosti i antikršćanstvenosti nacizma kao novog poganstva.

Uz ruske izbjeglice, žrtve nacističkih progona u Parizu postaju Židovi.

Uvjereni da bi Krist postupio jednako, otac Dimitrije, Marija i njezina majka Sofija, surađujući s pokretom otpora, spašavaju proganjene: pribavljaju hranu, pružaju sklonište i osiguravaju bijeg. Židovima otac Dimitrije izdaje

krštenice koje im makar za neko vrijeme pružaju spas od logora smrti.

Na prigovore što pomaže židovima, jer to i nije kršćansko pitanje, Marija proročki uzvraća: „Ne postoji nikakvo židovsko pitanje već samo pitanje upućeno kršćanima. Kršćanin je pozvan da postane jamac židovskog naroda. Da smo pravi kršćani, svi bismo danas nosili Davidovu zvijezdu. Došlo je vrijeme isповjedalaca.“

No, Gestapo budno prati oca Dimitrija i majku Mariju. U veljači/februaru 1943. prvo hapse Juru i Dimitrija, a potom i Mariju. Ne prihvaćaju slobodu koja je uvjetovana odustajanjem od pružanja pomoći židovima. Za njih je to bezuvjetna kršćanska dužnost.

U prosincu/decembru 1943. Jura i Dimitrije deportirani su u konclogor „Buchenwald“, a ubijeni su u veljači/februaru 1945. u konclogoru „Dora“.

Marija dvije godine boravi u konclogoru „Ravensbrück“. Pamte je po nepokolebljivom nastojanju da u logorašima sačuva plamen ljudskosti. Predah od paklene zbilje logorašima

pruža organizirajući tajne kružoke, na kojima se razgovaralo o socijalnoj pravdi, pomirenju katolika i pravoslavaca, povijesti Rusije... Nerijetko oskudnu logorašku hranu daruje drugima. Logoraši su sačuvali njezinu posljednju poruku: „Svoj život prihvaćam bez sustezanja, znajući da je za mene sve onako kako mora biti. Ukoliko umrem, u tome će vidjeti milost odozgo.“

Smaknuta je u plinskoj komori na Veliki petak 30. ožujka/marta 1945. u obližnjem 'logoru za mlade'. U daljini se čulo topništvo nadiruće Crvene armije. Iako nije povjesno potvrđeno, pripovijedalo se da je u plinskoj komori dobровoljno zauzela mjesto jedne mlade židovske žene.

Kao žiteljima zemlje u kojoj je za posljednjeg rata u gotovo svakom gradu postojao makar po jedan logor (smrti), u koji su pred nama odvođeni naši bližnji drugačije vjere i nacije, jer nas većina nije bila ljudski i vjernički odvažna poput Marije, preostaje nam makar sačuvati spomen na one koji su se poput nje, riskirajući vlastiti život, identificirali s progonjenima, jer je upravo to bit ljudskosti i religioznosti uopće.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: *Svetlo rijeći*, XXVIII(2010)328/329, str. 45.-47.)

*Iako nije povjesno
potvrđeno, pripovijedalo
se da je u plinskoj komori
dobrovoljno zauzela
mjesto jedne mlade
židovske žene.*

Alen Kristić

Aristides de Sousa Mendes

O građanskoj odvažnosti

O tome da niti jedan autoritet nema pravo od nas zahtijevati da se prema drugim ljudima odnosimo neljudski i da se tom zahtjevu ni pod koju cijenu nemamo pravo pokoriti, uvjerljivo svjedoči životni primjer portugalskog diplomata Aristidesa de Sousa Mendesa.

Očevim stopama

Rođen u dobrostojećoj obitelji 1885. na sjeveru Portugala, Mendes zajedno s Cezarom, bratom blizancem, izabire studij prava. Bez sumnje, po uzoru na oca, suca Vrhovnog suda u Portugalu. Studij uspješno završavaju 1907. na Sveučilištu u Coimbri i započinju diplomatsku službu. Odgajan u pobožnoj katoličkoj obitelji, posve u srednjovjekovno-tradicionalnom duhu, Mendes je od početka nastojao da tradicionalne katoličke vrijednosti prožimaju njegovu diplomatsku službu. One su presudno oblikovale i njegov obiteljski život.

Oženivši se rođakinjom Angelinom, s njom dobiva četrnaestoro djece. Svaki se dan u Mendesovu domu okončavao krunicom kao obvezatnom večernjom obiteljskom molitvom. Obiteljsku sreću Mendesovih narušava 1934. smrt dvojice sinova. Kao diplomat, i Mendes se zajedno sa svojom obitelji često selio. Službovao je uspješno diljem Europe, a neko vrijeme i u Africi (Gvajana) i SAD-u (Kalifornija). Po političkom uvjerenju monarchist, bio je poslušan portugalskoj, fašističkoj ideologiji bliskoj vlasti. U kolovozu/augustu 1938., u dobi od 55 godina, kao iskusni diplomat postavljen je za generalnog portugalskog konzula u Francuskoj sa sjedištem u Bordeauxu. Sa svojom obitelji ubrzo se našao usred razornog vihora II. svjetskog rata.

Služiti domovini ili Bogu

Bježeći pred nezaustavljivom najezdom njemačke fašističke vojske, kao pred smrtonosnim valom, oko milijun izbjeglica iz čitave srednje Europe bježalo je 1940. prema Parizu i dalje na jug Francuske. Posljednju snagu očajnim i izgladnjelim izbjeglicama, u velikom broju

Židovima, a sve redom, na temelju različitih uvjerenja, neprijateljima fanatičnog fašističkog Vođe, davala je nada da će se dokopati španjolske strane Pirineja. U Španjolskoj je vladao mir, a odande i nije bilo tako teško preći u Portugal, odakle se moglo krenuti u SAD, daleko od europskog ratnog pakla. No, kao i uvijek u životu, u spasonosnom planu postojala je jedna „kvaka“. Da bi čovjek iz Francuske mogao prijeći u Španjolsku, morao je bezuvjetno imati portugalsku vizu. Spas su samo rijetki i iznimno bogati, i bez portugalske vize, pronalazili u brodovima koji su s juga Francuske plovili ravno prema SAD-u. Karta je koštala čitavo bogatstvo. Za sve ostale portugalska viza bila je jedini spas. Sve izbezumljenija masa izbjeglica, ustrašena vijestima da se njemačke trupe približavaju Parizu, krenula je prema Bordeauxu – sjedištu generalnog portugalskog konzula i posljednjoj nadi u spas.

Bordeaux su preplavile na desetine tisuće izbjeglica. Bio je zauzet svaki milimetar gradskog prostora, od gradskih parkova do crkava. No, to nije bilo ništa spram mnoštva izbjeglica koje se sjatilo oko zgrade generalnog konzula. Natisnuti jedni na druge, čak spavajući u čekaonicama i hodnicima konzulata, očekivali su spasonosno čudo. A jedinom koji im je mogao pomoći, generalnom konzulu Aristidesu de Sousa Mendesiju, ruke su bile vezane zapovijedu odozgor.

Još 1939. portugalski diktator Salazar zabranio je portugalskim diplomatima da izdaju vize strancima nepoznate ili sumnjive nacionalnosti, a osobito protjeranim Židovima. Nakon što su Nijemci u lipnju/junu 1940. osvojili Pariz, odan fašističkoj ideologiji, Salazar je istu zapovijed ponovio u još oštrijem obliku, glumeći na međunarodnoj sceni i dalje neutralnost. Posve jednakao kao i njegov susjed, general Franco, kupljen pomoću njemačkog fašističkog Vođe u nedavno dobivenom građanskom ratu

u Španjolskoj. Iako je izbjeglice čekala sigurna smrt, neumoljni španjolski graničari preko Pirineja nisu puštali nikoga bez portugalske vize. Ostvarivali su zajednički naum Salazara i Franca: šljam iz demokratskih zemalja ne smije se domoći Španjolske i Portugala.

Suočen s bezmjernom ljudskom patnjom, Mendes je, kao duboko religiozan čovjek, bezuvjetno želio pomoći. Uvjeren da diktator Salazar zapravo nije svjestan tragedije koja se odigravala u Bordeauxu pred njegovim očima, neumorno je slao na tisuće pisama i telegrama u Lisabon moleći za izmjenu naređenja o izdavanju viza. Uzalud. Lisabon je ostajao gluh. Kao i sam Bog, kojemu se Mendes zajedno sa suprugom Angelinom molio za čudo. Bez oklijevanja su i vlastiti dom pretvorili u sklonište za one najslabije među prognanicima. Za njih se brinula Angelina, umirena donekle mišlju da su njezina mlađa djeca na sigurnom u Lisabonu.

Razapet između profesionalne odgovornosti i glasa vlastite savjesti, Mendes se na kraju razbolio i pao na postelju. Hrvajući se, kao nekoć Jakov s Bogom, nakon tri noći provedene u groznici, ustao je iz kreveta kao posve nov čovjek. Iako posijedio za jednu noć, bio je čvršći i odlučniji nego bilo kada ranije u svome životu. Prve Mendesove riječi nakon bolesti posvjedočile su o dubokoj preobrazbi u njegovoj duši:

„Da sjedim na prozoru i gledam pokolj nedužnih? Ne, neću sudjelovati na taj način u pokolju pa makar morao biti neposlušan! Moram spasiti života što više mogu! Radije ču s Bogom protiv ljudi, nego s ljudima protiv Boga!“

*„Da sjedim na prozoru i
gledam pokolj nedužnih?
Ne, neću sudjelovati na taj
način u pokolju pa makar
morao biti neposlušan!
Moram spasiti života što
više mogu! Radije ču s
Bogom protiv ljudi, nego s
ljudima protiv Boga!“*

U namjeri da izdaje vize prognanicima protiv volje državne vlasti kojoj je služio, Mendesa je podržala njegova supruga i stariji sinovi, već tada svjesni kazne koju će morati snositi u domovini. Možda ne do kraja njezine okrutnosti.

Spašavanje života

Konzulat u Bordeauxu pretvoren je u tvornicu za pravljenje viza koju su na Mendesovu zapovijed dobivali svi prognanici bez obzira na naciju, rasu ili religiju. Viza je izdavana čak i prognanicima bez dokumenata na običnom komadu papira. Mendes je bez spavanja, danonoć, potpisivao vize koje je pravilo osoblje konzulata. Da bi uvećao broj spašenih života, kao generalni portugalski konzul u Francuskoj, izdao je samovoljno naređenje da prognanicima vize započnu izdavati i portugalski konzulati u Toulouseu i Bayonneu. Među prognanicima spašenim na temelju Mendesovih viza našle su i mnoge politički ugledne i ekonomski bogate europske obitelji (Habsburgovci, uključujući Otta von Habsburga, obitelj Rothschild, čitava belgijska i luksemburška vlada).

Kad je saznao što se događa u Bordeauxu, po dolasku prvih prognanika s Mendesovim vizama u Lisabon, diktatora Salazara obuzeo je bijes. No, to ga nije sprječilo da se dvolično okoristi pohvalama koje su iz cijelog svijeta stizale u Portugal zbog otvaranja granica bjeguncima pred vojnom silom fašističke Njemačke. Čak je „Life“ Salazara 1940. nazvao jednim od najvećih Portugalaca svih vremena. Sve to nije umanjilo okrutnost osvete koju je spremao neposlušnom državnom službeniku.

Približavanje njemačkih trupa prisilio je Mendesa da se iz Bordeauxa premjesti u Bayonne. I dalje, neumorno, na svakom koraku izdaje vize. Na temelju izvještaja koji sačinjava Teotónio Pereira, generalni portugalski konzul u Španjolskoj i kasnije glavni svjedok u suđenju protiv Mendesa, Lisbon poništava važenje viza s Mendesovim potpisom. U izvještaju je Mendes opisan kao čovjek koji je posve izgubio razum. Lisbon odmah smjenjuje Mendesa s mesta generalnog konzula i naređuje da se vrati u domovinu. Čak i na putu u domovinu Mendes i dalje spašava živote. Ne samo da izdaje vize, nego u svom osobnom automobilu na putu do španjolske granice prevozi izbjeglice. Autoritetom uglednog diplomata vrši pritisak na španjolske graničare da omoguće prolaz izbjeglicama s vizama koje je izdao.

Za vrijeme boravka u Bordeauxu i Bayonneu Mendes je uz pomoć izdanih viza spasio oko 30 tisuća ljudi među kojima je bilo oko 10 tisuća Židova.

Cijena ljudskosti

U domovini je protiv Mendesa odmah pokrenut sudski proces. Osuđen je i otpušten iz službe. Gubi pravo na mirovinu i dozvolu za bavljenje odvjetničkim poslom. Zbog pokušaja da se zauzme za Mendesa, njegov brat Cezar za kaznu je povučen s veleposlaničke službe koju je obavljao. Mendesovoj mlađoj djeci onemogućeno je obrazovanje, a starija nisu mogla naći posao. Mendesa svi izbjegavaju jer je pod stalnom pratnjom tajne policije. Prisiljena na gladovanje, njegova obitelj nešto hrane dobiva u javnoj kuhinji ili kod karitativne organizacije židovskih izbjeglica. Dostatno tek za puko preživljavanje. Mendes pomoći ne dobiva niti kod vodećih crkvenih ljudi u Portugalu, povlaštenih saveznika diktatorskog režima, izuzev isprazne pobožnjačke frazeologije. Školovanje Mendesove djece u SAD-u kasnije će omogućiti Židovi.

A onda, ruku pod ruku s bijedom, kao i uvijek, uhvati se bolest. Samo tjedan pred kraj rata Mendes doživljava moždani udar. Tri godine kasnije, bez novca za bolnicu, u podrumu straćare umire njegove žena. Novine ne žele objaviti njezinu smrtnicu. Kao niti Mendesovu, nakon što je umro 1954. u franjevačkoj sirotinjskoj bolnici u Lisabonu. Na Mendesovu grobu napisano je: „Tko spasi jedan život, kao da je spasio čitav svijet.“

Diktator Salazar vladao je nesmetano do kraja života, a Teotónio Pereira nastavio je u SAD-u uspješnu diplomatsku karijeru prisvajajući bestidno u svojim memoarima Mendesove zasluge sebi. Trebalо je proći čak 34 godine da, nakon demokratske revolucije, Mendes u Portugalu i službeno bude iskazana čast koja mu doliči. Kao jedini Portugalac Mendes je od 1993. svrstan u Pravednike među narodima (osobe koje su spašavale Židove za vrijeme II. svjetskog rata) u Memorijalnom centru „Yad Vashem“ u Izraelu. Njemu u čast posađeno je 10 tisuća stabala kao simbol broja Židova koje je spasio.

Mendes nam u vremenu traganja za novom paradigmom svjetske politike, pa i same diplomacije, treba biti uzor kao junak vjerničke i građanske odvažnosti.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: *Svjetlo rijeći*, XXVI(2008)298, str. 45.-47.)

III. Uzajamnost: „zlatno pravilo“ u sferi ljudskog

B. Motivacija

Djeca uče iz onog s čim žive

*Ako žive s kritikama,
djeca uče suditi druge.
Ako žive s neprijateljstvima,
djeca se uče tući.
Ako žive s izrugivanjem,
djeca se uče stidljivosti.
Ako žive u stidu,
djeca se uče osjećati krivnju.*

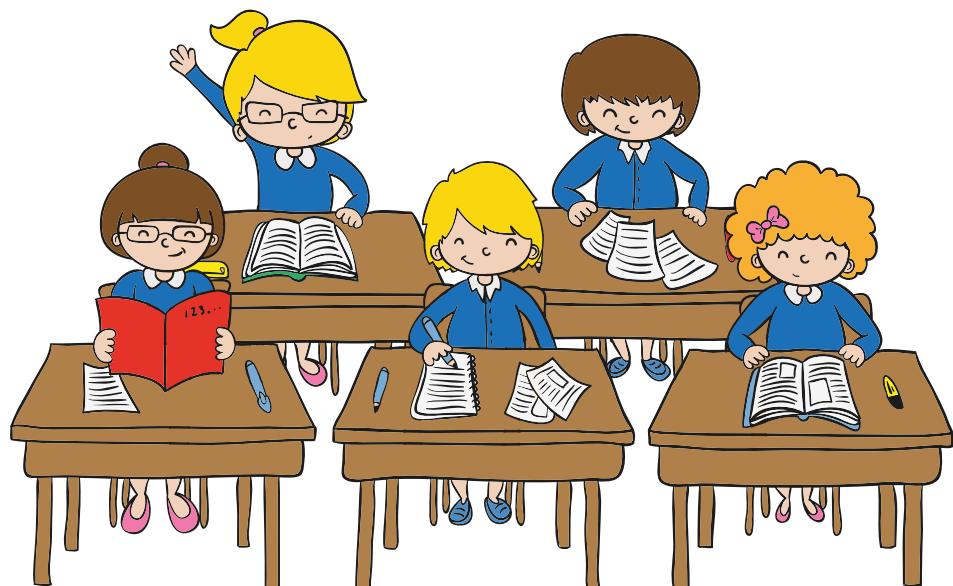
No,

*ako žive s tolerancijom,
djeca se uče biti strpljiva.
Ako žive s poticajima,
djeca se uče samopouzdanju.*

*Ako žive s pohvalama,
djeca se uče samopoštovanju.*

*Ako žive s poštenjem,
djeca se uče pravednosti.
Ako žive u sigurnosti,
djeca se uče vjerovati.
Ako žive s odobravanjem,
djeca se uče voljeti.
Ako žive u prihvaćanju i
priateljstvu,
djeca se uče pronalaziti ljubav u
svijetu.*

Dorothy Law Nolte

„Zlatno pravilo“ kroz prizmu prava i odgovornosti

*Ako imamo pravo na život,
onda imamo dužnost poštivati život,
onda imamo dužnost poštivati slobodu drugih ljudi.
Ako imamo pravo na sigurnost,
onda imamo dužnost stvarati uvjete za svakog čovjeka da
uživa u ljudskoj sigurnosti.
Ako imamo pravo na sudjelovanje u političkom životu naše
zemlje i na izbor svojih političkih vođa,
onda imamo dužnost sudjelovati u političkom životu i
zalagati se da budu izabrane najbolje vođe.
Ako imamo pravo raditi pod pravednim i povoljnim
uvjetima, kako bismo sebi i svojim
obiteljima omogućili primjereni životni standard,
onda imamo i dužnost raditi sukladno našim sposobnostima
najbolje što je moguće.
Ako imamo pravo na slobodu mišljenja, savjesti i vjere,
onda imamo i dužnost poštivati mišljenja i religijska načela
drugih.
Ako imamo pravo na izobrazbu,
onda imamo i dužnost onoliko koliko to naše sposobnosti
dopuštaju učiti i ondje gdje je
moguće svoje znanje i svoja iskustva dijeliti s drugima.
Ako imamo pravo izvlačiti korist iz plodova zemlje,
onda imamo i dužnost poštivati zemlju i njezine prirodne
resurse, brinuti se za njih i obnavljati ih.*

Martin Bauschke

3. Priča za dušu

Raj i pakao

Jedna stara židovska priča kazuje o čovjeku koji se nenadano zatekao u paklu. Bio je zapanjen onim što je ugledao. Svi su sjedili za dugačkim stolovima, na kojima su bili prekrasni stolnjaci, srebreni pribor za jelo i obilje raznovrsne hrane u srebrenim tanjurima. No, unatoč tome, nitko nije jeo i svi su naglas kukali. Kad je bolje pogledao, opazio je da nitko od njih ne može saviti ruke u laktovima. Premda su mogli dotaknuti hranu, nisu je mogli prinijeti ustima. Potom se taj čovjek iznenada zatekne u raju. Iznova zapanjen, opazi kako je i tamo sve isto kao u paklu: dugački stolovi, predivni stolnjaci, krasna srebrnina i obilje hrane. Baš kao u paklu, ljudi ni u raju nisu mogli ruke savijati u laktovima, no nitko nije kukao – jer je svatko od njih hranio svog susjeda.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: „Učiti živjeti zajedno – Interkulturni i međureligijski program za obrazovanje o etici“, GNRC, Sarajevo, 2008., str. 127.)

Lisica i roda

Jednog dana sebična lisica pozove rodu na večeru. Uvečer roda doletje do lijine kuće i dugim kljunom pokuca na njezina vrata. Lija joj otvori i pozva je da sjedne za stol. Roda je bila jako gladna, a hrana je izvrsno mirisala. Lija posluži juhu u plitkim tanjurima i brzo je posrće. No, roda nije mogla čak ni probati juhu jer je tanjur bio preplitak za njezin dugački kljun. Jadna se roda smješkala i ostade gladna.

Na rastanku, sebična lija upita rodu: „Rodo, zašto nisi pojela juhu? Zar ti se nije dopala?“ Roda joj uzvrati: „Sve je u redu. Jako si ljubazna što si me pozvala na večeru. I ti bi se meni sutra mogla pridružiti da zajedno večeramo kod mene!“

Sljedeće večeri lija svrati kod rode i opazi da je za večeru iznova juha. No, juha je ovaj put bila poslužena u visokim i uskim čupovima. Roda je lako ispila juhu, a ovaj put lija nije mogla probati ni kap juhe. Tako se lija tu večer gladna vratila kući.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: „Učiti živjeti zajedno – Interkulturni i međureligijski program za obrazovanje o etici“, GNRC, Sarajevo, 2008., str. 135.)

III. Kultura nenasilja i strahopoštovanja pred svekolikim životom

B. Motivacija

Molitva za mir

*Sahranimo svoja oružja
tako da izrastu u cvjetove mira i radosti.
Položimo svoja oružja
i podignimo ruke Stvoritelju.
Neka naše molitve i misli
promijene ovaj svijet
u vrt trajne radosti.
I neka svatko od nas štiti svjetlo i ljubav,
donoseći cijelom svijetu mir.*

Rajinder Singh Ji Maharja

Graditelj mostova

Bila jednom dva brata koja su živjela na dvije susjedne farme. Četrdeset godina živjeli su složno pomažući se u svemu. A onda je taj sklad iznenada narušen. Sve je počelo od malog nesporazuma koji je prerastao u ozbiljan sukob prožet prijetnjama i grubim riječima. Uslijedili su mjeseci provedeni u tvrdoglavoj šutnji.

Jednog jutra stranac je pokucao na vrata starijeg brata. Bio je to čovjek sa stolarskim alatom. „Tražim posao“, rekao je. „Znam što bi mogao uraditi. Pogledaj onu kuću s druge strane potoka. Tamo živi moj susjed, zapravo moj brat. Donedavno nas je dijelila livada, ali on je kopao nešto oko obližnje rijeke i sada nas dijeli taj potok. To je uradio da mi napakosti, ali će mu vratiti istom mjerom! Pogledaj ona debla pored stale! Napravi od njih ogradu visoku dva metra da više ne vidim ni njega ni njegovu kuću!“, uzvratu mu stariji brat. Stolar reče: „Sve mi je jasno!“

Stariji brat je morao u grad, a stranac se latio posla. Cijeloga je dana marljivo radio. Kad se stariji brat uvečer vratio iz grada, stranac je već bio gotov. No, stariji brat je bio zaprepašten. Ograde nije bilo na vidiku. Umjesto nje zapazio je predivan most koji je spajao dvije obale potoka. A nedugo potom i brata koji mu se preko mosta približavao raširenih ruku.

„Stvarno si dobar čovjek kad si napravio most nakon svega što sam ti rekao i uradio“, rekao mu je brat. Braća su se neko vrijeme gledala s dva kraja mosta, a onda su polako krenula jedan prema drugom i susrela se na sredini. U tom je trenutku stranac uzeo svoju kutiju s alatom i krenuo.

„Sačekaj!“, poviće za njih stariji brat, „Ostani još nekoliko dana kod nas jer bi još puno toga mogao popraviti.“ „Vrlo rado“, uzvratu mu stranac, „ali moram krenuti dalje jer moram napraviti još puno mostova.“

Nepoznati autor

Svijet je zrcalo

*Znaj da je cijeli svijet zrcalo,
u svakom atomu nalazi se tisuću gorućih Sunca.
Zaparaš li srce jednoj jedinoj kapi vode,
iz njega izbjija stotine čistih oceana.
Ispitaš li svako zrno prašine,
tisuće Adama možeš otkriti...
Svemir je cijeli skrit u zrnu prosa;
sve je skupljeno u točki sadašnjosti...
Iz svake točke tog kruga,
izvučeno je tisuće oblika.
Svaka točka, u svojoj vrtnji u krugu,
čas je krug, a čas obodnica što se vrti.*

Mahmud Šabestari

Pjesma stvorova

*Svevišnji, svemoćni,
Gospodine dobri,
Twoja je hvala i slava i čast i
blagoslov svaki,
Tebi to jedinom pripada,
dok čovjek nijedan dostojan
nije,
ni da Ti sveto spomene ime.*

*Hvaljen budi, Gospodine moj,
sa svim stvorenjima svojim,
napose s bratom gospodinom
suncem.*

*Od njega nam dolazi dan i
svojim nas zrakama grije.
Ono je lijepo i sjajne je
svjetlosti puno:
slika je, Svevišnji, Tvoga
božanskog sjaja.*

*Hvaljen budi, Gospodine moj,
po bratu našem mjesecu i
sestrama zvijezdama.
koje si sjajne i drage i lijepe,
po nebu prosuo svojem.*

*Hvaljen budi, Gospodine moj,
po bratu našem vjetru,
po zraku, po oblaku, po jasnoj
vedrini
i svakom vremenu Tvojem,
kojim uzdržavaš stvorove
svoje.*

*Hvaljen budi, Gospodine moj,
po sestrici vodi:
ona je korisna, ponizna, draga
i čista.*

*Hvaljen budi, Gospodine moj,
po bratu našem ognju,
koji nam tamnu rasvjetljuje
noć.
On je lijep i ugodan, silan i
jak.*

*Hvaljen budi, Gospodine moj,
po sestrici i majci nam zemlji.
Ona nas brani i nosi nam
slatke plodove,
cvijeće šareno i bilje donosi.*

*Hvaljen budi, Gospodine moj,
Po onima koji praštaju iz
ljubavi Twoje
i podnose rado bijede života.
Blaženi koji sve podnose s
mirom,
jer će ih vječnom okruniti
krunom.*

*Hvaljen budi, Gospodine moj,
po sestri nam tjelesnoj smrti,
kojoj nijedan smrtnik umaći
neće.*

*Jao onima koji u smrtnom
umiru grijehu,
a blaženi, koje Ti nađeš po
volji presvetoj svojoj.*

*Hvalite i blagoslivljajte
Gospodina moga,
zahvaljujte njemu, služite
njemu svi
u poniznosti velikoj!*

Sv. Franjo Asiški

A. Mirotvorstvo – Nenasilje – Pomirenje

2. Dramatizacijom do nenasilnog rješavanja sukoba

Koraci u procesu nenasilnog rješavanja problema

G 1. Utvrditi potrebe

„Što je to što tebi treba? Što je ono što ti želiš?“

Svaka osoba u sukobu treba odgovoriti na ovo pitanja, a da pritom ne krivi ili optužuje drugu stranu.

G 2. Definirati problem

„Kako ti vidiš taj problem?“

Skupina može pomoći pri formuliranju odgovora, koji uključuje potrebe obje sukobljene osobe, ali ne smije dijeliti krivicu na obje strane. Sukobljene osobe moraju se složiti s definicijom problema.

G 3. Predstavljanje mogućih rješenja

„Tko može smisliti rješenje za ovaj problem?“

Svatko iz skupine može ponuditi moguće rješenje. Rješenja treba zapisati bez komentara, objašnjenja, procjena ili osuda. Cilj je iznaći što je moguće veći broj mogućih rješenja.

G 4. Procjena rješenja

„Bi li bio zadovoljan ovim rješenjem?“

Svaka strana u sukobu prolazi kroz spisak mogućih rješenja, objašnjavajući koje bi rješenje za nju bilo prihvatljivo a koje ne.

G 5. Opredjeljenje za najbolje rješenje

„Slažete li se oboje s ovim rješenjem? Je li problem riješen?“

Osigurajte da se obje strane slažu i priznaju svoje napore u pronalaženju rješenja.

G 6. Provjera prihvaćenog rješenja

„Porazgovarajmo iznova kako bismo se uvjerili da je problem doista riješen!“

Ovaj je korak od suštinske važnosti. Dakako, zbog fiktivne prirode sukoba realna je procjena nemoguća. No, u ovom slučaju može se još jednom kritički sagledati prihvaćeno rješenje.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: „*Učiti živjeti zajedno – Interkulturnalni i međureligijski program za obrazovanje o etici*“, GNRC, Sarajevo, 2008., str. 91.-92.)

3. Mirovne vijesti

Kartice mirovnih vijesti

G I. Spor oko hrane

U tvoju su školu došla tri nova učenika. Došli su iz druge države i pripadnici su religije različite od one kojoj pripada većina učenika. Nakon kraćeg vremena, roditelji novih učenika žalili su se da hrana u školskoj kantini ne odgovara njihovim uvjerenjima pa su tražili da škola osigura vegetarijansku prehranu njihove djece. No, direktor to nije prihvatio, pravdajući se da bi to povećalo troškove škole i da ne raspolaže novcem za različite obroke samo troje djece. Sugerirao je da ti učenici svoje obroke donose od kuće.

Roditelji to nisu prihvatali i optužili su školu za diskriminacijsko ponašanje. Zaprijetili su da će sudu protiv škole podnijeti prijavu ukoliko direktor nešto ne poduzme.

Na koncu se taj problem riješio, a rješenje je postalo udarna vijest...

G II. Izbjeglice u školi

U školi su se svi digli na noge jer je u školu stigao poveći broj učenika iz skupine izbjeglica koji su stigli u zemlju.

Oni ne govore lokalni jezik, poneki natucaju tek po koju riječ. Učenici se plaše da će to negativno utjecati na nastavu i svu pažnju nastavnika okrenuti pridošlicama. Neki su počeli govoriti o tome da će biti umanjeni standardi i da se zbog toga neće moći upisati u željene srednje škole. A neki su čak počeli biti veoma neprijatni i grubi prema pridošlicama i žaliti se nastavnicima zbog njihovog ponašanja i običaja.

Na koncu se taj problem riješio, a rješenje je postalo udarna vijest...

G III. Nasilje u gradu

Pola stanovnika grada su doseljenici. Odnedavno su se počeli zbivati nasilni ekscesi što je naročito uznemirilo stare stanovnike grada.

Troje doseljeničke djece uhvaćeno je kako kradu torbu u jednoj prodavaonici. Stari stanovnici grada pobunili su se, sugerirajući da se takvo nešto ne zbiva prvi put i da više ne žele doseljenike u svom gradu.

Sve to je izazvalo veliku napetost, a potom i nasilne sukobe starih stanovnika grada i doseljeničke populacije. Stari stanovnici grada obratili su se općinskoj vlasti da doseljenike preseli na neko drugo mjesto. Tvrđili su da se razina nesigurnosti i kriminala povećala u njihovom gradu i okolici od kada su stigli doseljenici.

Doseljenici su se pak žalili medijima da se osjećaju diskriminirano, da im nije lako pronaći posao i uključiti se u društvo. Proteklih dana svakodnevno su prosvjedovali pred općinskom zgradom.

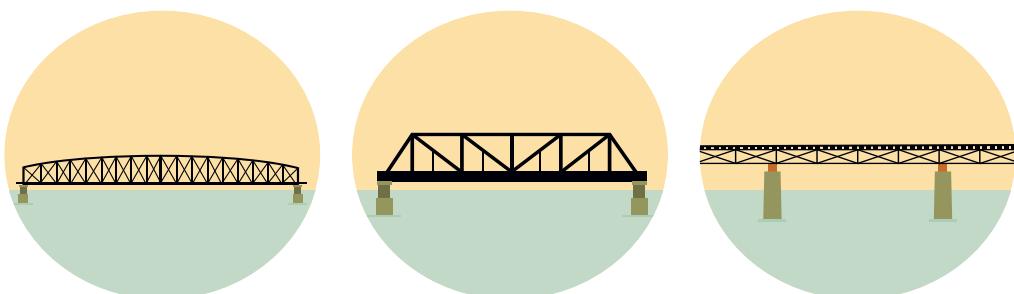
Na koncu se taj problem riješio, a rješenje je postalo udarna vijest...

(Uz adaptaciju preuzeto iz: „Učiti živjeti zajedno – Interkulturni i međureligijski program za obrazovanje o etici“, GNRC, Sarajevo, 2008., str. 177.-178.)

Vještine za preobrazbu sukoba

"Win-win" pristup bez gubitnika	Kreativni odgovori	Razumijevanje
Vratiti se na potrebe	Sukob kao prilika	Kako to vidi druga strana? ☐ Saslušaj motive, potrebe i interese druge strane
☐ Istražiti prilike za uzajamnu korist	☐ Važnost promjene ☐ Razvoj prilika	
Izričitost	Kreativna snaga	Posvetiti se emocijama ☐ Bez popuštanja ☐ Bez neprihvaćanja ☐ Stvaranje obogaćujućih odnosa
☐ Upoznati se s vlastitim pravima ☐ Izraziti vlastita prava na ispravan način	☐ Mi to bolje radimo zajedno ☐ Razlika „moć nad“ i „moć sa“	
Željeti riješiti problem	Napraviti skicu sukoba	Izraditi opcije ☐ Nove alternative za bolja rješenja ☐ Razviti što više ideja
☐ Kako ja vidim problem ☐ Razumijevanje vlastitih motiva	☐ O kojim je potrebama riječ? ☐ O kojim interesima? ☐ Razumijevanje konteksta	
Pregovaračke vještine	Obuhvatna perspektiva i tolerancija ☐ Rješenja koja uključuju sva stanovišta ☐ Kreativna ravnoteža ☐ Obuhvatni odgovori	Medijacija ☐ Promocija sigurnog okruženja za učenje ☐ Pronaći i koristiti neutralnog posrednika
☐ Strogo s problemom, blago s ljudima ☐ Pripremiti odgovore		

(Uz adaptaciju preuzeto iz: „Učiti živjeti zajedno – Interkulturni i međureligijski program za obrazovanje o etici“, GNRC, Sarajevo, 2008., str. 94.)

4. Osnaženje mirotvorne svijesti i vrijednosti primjerima iz stvarnog života

Alen Kristić

Bertha von Suttner

Život za mir

Prekršila je sva pravila. Iako žena, usudila se biti spisateljica i podići duhovnu revoluciju protiv rata i to u devetnaestom, do kraja muškom stoljeću, kad je čak i pomisao da žena zakorači u svijet politike i znanosti bila sablažnjiva. Nije pristajala na zablude svoga vremena – nacionalistički fanatizam, utrku u naoružanju i antisemitizam – sjedinjene u militarizmu.

Rat, za nju vrhunsko zlo, političko-društvene institucije su zdušno posvećivale kao najvažniji uzrok razvoja kulture, oživotvoritelja najljepših ljudskih kreposti i oca svih stvari. Zagovarala je, protivno duhu vremena, razoružanje i mir među narodima. U borbi protiv rata iskoristila je spisateljski dar. Kao prva žena, Nobelovu nagradu za mir, koje bez nje ne bi ni bilo, dobila je 1905.

Znakovito prijateljstvo

Bertha Sophia Felicita grofica Kinsky rođena je u vojničkoj obitelji 1843. u Pragu. Ostala je bez oca prije nego se rodila, a majka joj je prokockala naslijedstvo. Makar ponuda nije manjkalo, skroman je život nije nagnao na dobru udaju. Dok je bila kućna odgojiteljica kćerki grofa Suttnera u austrijskom dvorcu Harmannsdorf, zaljubila se u grofova sina Arthur-a, budućeg muža.

Javivši se na novinski oglas, u jesen 1875. zaposlila se u Parizu kao tajnica izumitelja dinamita i već milionera Alfreda Nobela. Zaljubivši se u nju, Nobel joj, izmučen mukom zbog grešnog pada prirodne znanosti i tehnologije, povjerava naum o uspostavi svjetskog mira. Osobno se osjećao krivim što su prirodna znanost i tehnologija služile ratnoj industriji, a ne olakšavanju ljudskog života u miru. Razaračkom logikom samog rata dovedenom do apsurda, prijetnjom

apsolutno smrtonosnog superoružja, mislio je uozbiljiti mir: „Želio bih stvoriti tvar ili stroj toliko zastrašujućeg i razornog djelovanja da bi tako svaki rat postao nemoguć.“ Nije ni slutio da će i njegova tajnica život posvetiti miru, i to uzdajući se u logiku razuma i prava. Samo dva tjedna u službi tajnice bila su dovoljna za početak doživotnog prijateljstva dvoje mirotvoraca. Udavši se tajno za Arthurua Suttnera, Bertha se sa suprugom 1876. seli u Tiflis na Kavkazu. Po povratku u Pariz 1887./1888., prvi put čuje za postojanje jedne londonske mirovorne organizacije (International Arbitration and Peace Association) koja se zalaže za uvođenje arbitražnih sudova za rješavanje međunarodnih sukoba mirnim putem bez oružja.

Piše o tome u knjizi „Razdoblje strojeva – Predavanja o budućnosti našeg vremena“ iz 1888., objavljenoj pod pseudonimom „Netko“. U protivnom bi knjiga bila obezvrijedjena kao djelo žene. U toj se znanstvenoj raspravi dostupnoj uskom krugu čitatelja, kritički sučeljava s pogubnim ideologijama 19. stoljeća. Nazvavši rat gorim od svih zločina, vrhunskim zlom, osuđuje načelo sile na kojemu počiva naoružavanje i rat: „Sve dok ljudi budu zahtjevali moć jedni nad drugim, da bi postigli svoje interesne na štetu drugih, bit će i rata. Jednako kao i misao da rat spada na čovjekovu prirodu i da se sukobi ne mogu rješavati mirnim putem. Rat je naslijede barbarstva, doba divljaštva, koje civilizacija mora odstraniti.“ U duhu prosvjetiteljske vjere u napredak piše: „Vječni će mir nastati kad vojnička čast ustukne pred napretkom znanosti i kulture.“

Tom knjigom, plodom odgovornog intelektualnog napora, započinje mirovorni rad, oslobođanje ljudi od zabluda koje priječe nastanak novog svjetskog poretka sposobnog za mir. No, bit će upamćena po djelu objavljenom 1889. pod njezinim imenom.

„Vječni će mir
nastati kad vojnička
čast ustukne pred
napretkom znanosti
i kulture.“

Dolje oružje!

Stogodišnjica Francuske revolucije: Na pariškom Marsovom polju, polju rimskog boga rata, građanska klasa Treće republike, oduševljena razvojem ratne industrije i vojne moći, slavi spremna za rat. Na margini Pariza rađa se bez buke građanski mirovni pokret. Prvi svjetski mirovni kongres namjerava ideale 1789. učiniti mjerilom međunarodne politike bez čega nema svjetskog poretka usmjerenog k miru: Bratstvo među ljudima zahtjeva bratstvo među narodima!

Tek rođenom mirovnom pokretu zamah daje antiratni roman „Dolje oružje!“ još u svjetskim razmjerima nepoznate Berthe von Suttner. Naslov romana sažima pacifička nastojanja, no i životni program i cilj autorice. Dostupan širokoj čitalačkoj publici, postao je, unatoč sporavanju, bestseler 19. stoljeća. Svjetsku javnost upozorava na opasnost svjetskog rata, nepoznata užasa, u kojemu će Europa biti uništena. Nitko u Srednjoj Europi do tada nije tako oštro napao militarizam uz pomoć nekog književnog djela.

U tom pledoaju za mir Bertha na realističan i strastven način opisuje ratne strahote i to iz ženske perspektive. Marthu, izmišljeni glavni lik, kćer generala i suprugu oficira, smješta u tek minulo povjesno razdoblje (1859.-1871.), obilježeno krvavim ratovima lokalnog karaktera, kroz koje se razotkrivala pogubnost nepomirljivog rivalstva novonastalih nacionalnih država i suluke utrke u naoružavanju.

Prozrevši ideološke laži usred ratnih strahota, Martha doživjava duhovni preobražaj: od žene uvjerene da je rat nužnost uvjetovana ljudskom prirodom, u skladu s primljenim odgojem, u ženu osvjedočenu mirotvorkinju za koju je rat ljudsko djelo, plod ljudske slobode izobličene žudnjom za moći, bezuvjetno zlo. Koristeći argumente razuma i osjećaja, u romanu Bertha prokazuje lažnost i neljudskost vladajućih ideologija, militarizma, nacionalizma i antisemitizma. Rado koristi polemičke dijaloge kao one Marthe i njezina oca, generala.

Martha, kroz koju govori Bertha, uvjerena je da rat nije božanska ili prirodna nužnost čovjeku nametnuta, kao primjerice prirodne katastrofe, nego ljudsko djelo: Postoje ljudi koji su odgovorni za rat, kojima je jedino stalo do toga da prošire moć i utjecaj, da orobe zemlje da bi sebi podvrgnuli narode. Između rata i mira izabire svatko od nas, priklanjajući se robovanju zaluđenom kolektivu ili razumnom i odgovornom djelovanju u ozračju osobne slobode. Za njezina oca, generala, rat je bogomdan i normalan. Za pojedinca prigoda za samožrtvovanje, postizanje herojske slave i časti, ili makar za jačanje karaktera. Još važnije, za državu prigoda za uvećanje moći i teritorija. Mir je nužno zlo kad cvjeta korov lijnosti i vlada rasap morala. Sunovrat u rat olakšava ratnički duh, raspirivan odgojem, medijima i tamjanom. Odgojem: nasilni osvajači i utemeljitelji svjetskih carstava nude se djeci kao primjer uzvišene ljudskosti ili im se dopuštaju ratničke igre, uz bestidno prešućivanje strahota rata i izopačenosti silnika. Medijima: izyeštavanje u duhu istinoljubivosti potiskuje lažni patriotizam okrenut ratničkoj propagandi koja izluduje narod. Tamjanom: Crkvene mirovne poruke izdaju metafizički opravdavajući rat i sotonizirajući neprijatelje.

Roman okončava razobličavanjem laži da je suludo naoružavanje usmjereni obrani: „Mir prepun oružja nije dobro djelo. Umjesto toga treba raditi na ujedinjenju usmijerenom pokretanju vladâ da pod zapovjedničkim pritiskom narodne volje svoje buduće svađe prepuste međunarodnoj arbitraži i jednom zauvijek surovu silu zamijene pravom!“

Ismijana proročica

Nacionalistički krugovi Berthu optužuju za izdaju domovine i naroda. Ta furija mira, kako su je pogrdno zvali, kvari dušu naroda, gasi svijest o dužnosti bezuvjetne ljubavi prema domovini, ismijava herojska osjećanja, kvari vojnički moral. No, Bertha i dalje od suvremenika, vlada i parlamenta zahtijeva samo jedno: razoružanje i mir među narodima.

Zalažući se za međunarodni mirovni pokret i sudjelujući na mirovnim kongresima, gotovo sama 1891. osniva „Austrijsko mirovno društvo“ i pokreće mjesecačnik „Dolje oružje!“.

Kao značajan pokrovitelj i član tog društva, Nobel, angažirani skeptik, govori o Berthi:

„Moje će tvornice možda okončati ratove prije nego njezini kongresi: u dan kad se dvije vojske mognu međusobno uništiti u nekoliko sekundi sve će civilizirane nacije užasnute ustuknuti i raspustiti svoje vojske.“

„Mir prepun oružja nije dobro djelo. Umjesto toga treba raditi na ujedinjenju usmijerenom pokretanju vladâ da pod zapovjedničkim pritiskom narodne volje svoje buduće svađe prepuste međunarodnoj arbitraži i jednom zauvijek surovu silu zamijene pravom!“

Mržnju nacionalista, klerikalaca i antisemita bračni par Suttner izaziva još i zaštitom progonjenih Židova. Arthur 1891. osniva Udruženje za obranu od antisemitizma, a Bertha glede antisemitizma javno obznanjuje: „Ima samo jedno poštено sredstvo za zaštitu progonjenih od progonitelja: stati uz njih!“

Kao prva žena, govori na Kapitolu, tradicionalno rezerviranom za muškarce, za vrijeme III. svjetskog mirovnog kongresa u Rimu 1891. Postaje zamjenica Međunarodnog mirovnog ureda u Bernu.

Nadu u svjetski mir pobuđuje Manifest mira (1894.) ruskog cara Nikole II kojim zahtijeva razoružanje i mirovnu konferenciju. No, lažnost Manifesta razotkrila je carska politika u Finskoj i Mandžuriji. Ipak se 1899. u Haagu dogodila mirovna konferencija na kojoj nisu sudjelovali pacifisti nego državnici, diplomati i vojnici. Berthin poziv nije imao tko čuti: „Europo, ne okljevaj se zbratimiti, hitno dokrajći rat među nacijama, u protivnom bi te sljedeći rat mogao uništiti!“ Konferencija je propala, no Bertha nije posustala.

Unatoč starosti, tragajući za pokroviteljima mirovnog pokreta i opominjući ljudе pred opasnošću svjetskog rata, putuje Europom. Čak dva puta, 1904. i 1912., posjećuje SAD. Nerijetko je i ismijana, iako su već 1904. ustrojeni vojno-politički savezi koji će se sukobiti u I. svjetskom ratu.

Neprestano za vrijeme 20-godišnjeg prijateljstva nagovarala je Nobela da od stečenog bogatstva načini zakladu koja će novčano pomagati mirovni pokret. Ne znajući za Nobelov testament, ovako mu piše tjedan prije njegove smrti 1896.: „Molim te raširenih ruku: Ne uskrati nam svoju podršku koju svi očekujemo, nikad, čak niti s onu stranu groba!“

Razumljivo da je bila razočarana kad 1901. nije dobila prvu Nobelovu nagradu za mir – hitno je trebala novac za mirovni pokret – no nagradu je, šestu po redu, dobila 1905. Preuzimajući je u travnju/aprilu 1906. u Oslu, izrekla je programske točke onodobnog mirotvorstva: uvođenje arbitražnih sudova za mirovno rješavanje sukoba među državama, osnivanje mirovne unije, ako je moguće svih država, koje će svaki napad jedne države na drugu spriječiti zajedničkim snagama (Nobelova ideja), te osnivanje međunarodne institucije za obranu prava među narodima. Potrebno je razgraditi nužnost da se rješenja sukoba i zaštita od nepravde pronalaze u ratu, uključujući vojnički izgrađen društveni poredak utemeljen na poricanju mogućnosti mira, na omalovažavanju vrijednosti života i na prisili ubijanja.

Iako je imala sve manje razloga za nadu – orgija demonskog nasilja je uvelike počela – do smrti je putovala Europom upozoravajući na opasnost svjetskog rata i pozivajući na mir. Zapanjujuću nepokolebljivost ovako je objašnjavala:

„Na racionalan način moram se odreći nade da bih osobno mogla ubrzati sazrijevanje vremena ili vidjeti kako niču plodovi za kojima čeznem. Ono što mogu pridonijeti je neznatno. No, od časa kad sam to neznatno spoznala kao svoju dužnost, to neznatno za mene je postalo ono najveće i ustrajavam u tome!“ Umrla je tjedan dana uoči početka I. svjetskog rata: 21. 6. 1914. No, svijet i dalje, unatoč katastrofi dvaju svjetskih ratova, nije voljan prihvatići poruku mira.

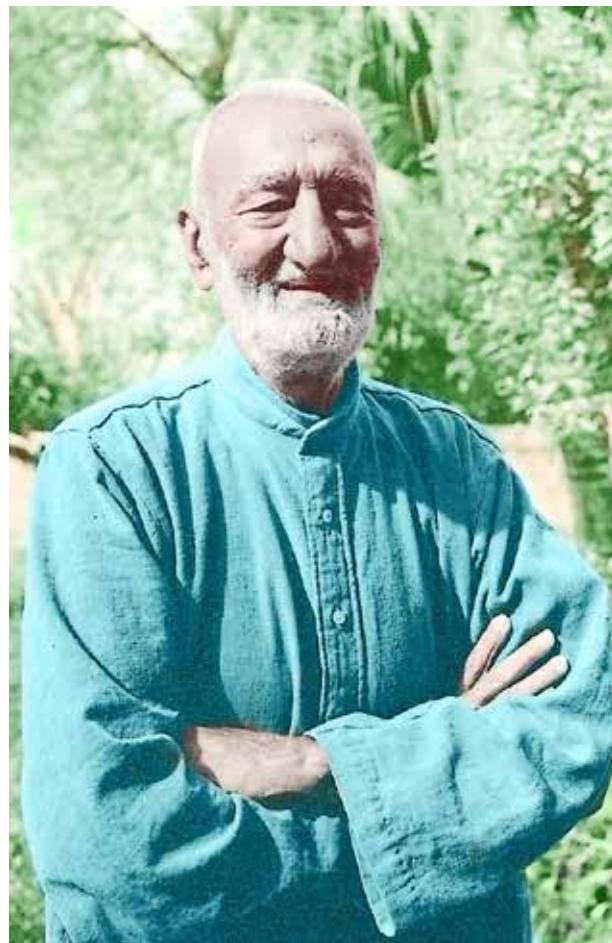
“Ono što mogu pridonijeti je neznatno. No, od časa kad sam to neznatno spoznala kao svoju dužnost, to neznatno za mene je postalo ono najveće i ustrajavam u tome!“

Alen Kristić

Abdul Ghaffar Khan

Zaboravljeni velikan nenasilja

U pobožnom indijskom hinduistu Mahatmi Gandhiju svijet danas gleda oca suvremenih nenasilnih mirovnih pokreta. Zaboravljen je na tragičan način da je u isto vrijeme u Indiji živio njemu jednako religiozan i nenasilju odan borac za indijsku nezavisnost. Riječ je o Abdulu Gaffaru Khanu, pobožnom paštunskom muslimanu rođenom 1890. u Sjeverozapadnoj pograničnoj provinciji (NWFP) engleske kolonije Istočna Indija koja je nakon podjele Indije pripala Pakistanu. Na Gaffara Khana duboki trag ostavio je primjer njegova oca – bogatog zemljoposjednika (malog khana) poštovanog zbog miroljubivosti i brige za potrebite. U rodnom Utmanzaju Khan je završio kur'ansku školu. Unatoč protivljenju lokalnih vjerskih poglavara (mulla) uputio se kao osmogodišnjak u glavni grad Peshawar da bi se školovao u prestižnoj isusovačkoj školi. Rektor posvećen služenju potrebitim u Gaffaru Khanu je probudio želju koja će oblikovati njegov život – služeći narodu služiti Bogu. Kao i sv. Franju, plemenita ga je želja odvela u vojsku. Razočarao se. Izjalovi se i plan o studijskom putovanju u London. Khan ne htjede otići bez majčina blagoslova. Posvetio se ostvarivanju želje da služi Bogu usred posve nepovoljnih okolnosti. Vlastite slabosti i engleska vlast dovela je Paštune na rub propasti.

Okovi nasilja i neznanja

Paštune su Englezi upokorili okovima načinjenim od paštunske sklonosti nasilju i neobrazovanosti. Živeći stoljećima u sjeni neprestanih ratova na raskrižju važnih trgovačkih putova, Paštuni su se navikli na nasilje. U paštunskom kodeksu časti – Pakhtunwali – krvna je osveta (badal) važila kao jedini način obrane časti. U njezinu strašnom ispunjavanju nestajale su čitave paštunske obitelji i klanovi. Razarala je paštunsko jedinstvo. Da bi sačuvali čast, Paštuni su jednako dosljedno slijedili zapovijed gostoljublja (melmastia) kojom je kodeks časti Paštune obvezivao čak i smrtnom neprijatelju udijeliti kruh i utočište, ako zamoli za

gostoprimstvo. U ime časti bili su spremni na zadržavajuću velikodušnost i zastrašujuće nasilje. A žrtve neobrazovanosti bili su gotovo svi Paštuni. Pisati i čitati znalo je jedva 2,5 % muškaraca, a gotovo nijedna žena. Khanovi i mulle – paštunski politički i religijski poglavari – i sami neobrazovani, svjesno su Paštunima uskraćivali znanje, ustrašeni da će obrazovani Paštuni ugroziti njihov povlašteni položaj. Oslanjajući se na kupljene khanove i mulle, Englezzi su raspirivali paštunska sklonost nasilju ne čineći ništa u korist njihova obrazovanja. Poslušne khanove samovoljno su postavljeni u tradicionalna vijeća (jirga) koja su upravljala paštunskim društvom, protivno izvornoj tradiciji demokratskog biranja vijećnika. Presude kupljenih khanova slijepo su slijedile čak i u pitanjima vjere neuke mulle ovisne o bogatstvu khanova. Život Paštuna dodatno je otežalo pretvaranje NWFP-a u policijsku državu s velikim porezima i rastućim jazom između bogatih i siromašnih.

Ususret takvoj stvarnosti krenuo je 1910. pobožni Gaffar Khan znajući da Paštuni moraju nadvladati vlastite slabosti prije nego pomisle na oslobođenje od engleske vlasti.

Prvi koraci

Neobrazovanost je Paštune činila lakom žrtvom političkih i religijskih zavodnika. Osnivajući vlastitim sredstvima 1910. prvu neovisnu paštunsку školu u rodnom mjestu, Khan je pokazao volju i spremnost na žrtvu da bi Paštunima omogućio obrazovanje. Iste je godine osnovao mnoštvo neovisnih škola diljem Istočne Indije. Zahvaljujući savezu mulla i Engleza, sve su zatvorene. Khan istodobno oblikuje politički program. NWFP je bio dio neovisne Indije u kojoj zajedno trebaju živjeti muslimani i hinduisti. Za početak se zalagao za izjednačavanje NWFP-a s ostalim engleskim kolonijama u Indiji u kojima su se provodile demokratske reforme. Zamah Khanovim političkim zahtjevima 1919. dali su masovni prosvjedi protiv engleske vlasti diljem Indije, kada je engleska vojska ubila preko tri stotine nenaoružanih Indijaca. Khan je tada zajedno s 95-godišnjim ocem prvi put završio u engleskom zatvoru, a do kraja engleskog vladanja Indijom u zatvorima će provesti ukupno 15 godina. Tada je započelo snaženje Indijskog nacionalnog kongresa (INC) – pokreta za neovisnost Indije oko Mahatme Gandhija – s kojim je Khan imao bliske kontakte.

Da bi probudio uspavane Paštune, na putovanjima po NWFP-u već ugledni Khan počeo je na provokativan način govoriti o raskoraku između paštunske slike o sebi i stvarnosti paštunskog života:

„Stidite se! Niste hrabri i časni kao što smatrate da jeste! Robovi ste Engleza! Zemlja pripada vama, ali vi ste gladni i goli! Djeca su vam gola i bolesna! Prestanite blejati poput ovaca i ričite kao lavovi!“

Izgovoriti ove riječi Paštunima i ostati živ mogao je jedino Khan. Započelo je buđenje Paštuna. Kao dokaz probudene paštunske samosvijesti, Khan je 1928. pokrenuo časopis Pakhtun na gotovo zaboravljenom paštunskom jeziku. Ne čudi da su ga konzervativne mulle zabranile. Porast Khanova ugleda uvećavao je bijes engleskih sluga – velikih khanova i mulla – koje je Khan optuživao da služe Englezima umjesto vlastitom narodu. Jednostavne je ljude privlačio vjerodostojnošću i osjećajem za svakodnevne probleme.

Islam i nenasilje

Paštune ništa nije istodobno tako snažno provociralo i fasciniralo kao Khanov govor o nenasilju kao srži islama. Nenasilje za Khana nije predstavljalo samo metodu borbe protiv

Engleza – kao za INC i Mahatmu – nego općevažeće načelo života. Paštunima ništa nije moglo zvučati manje paštunski i muslimanski od nenasilja. Velika krivnja za to ležala je na mullama koje su koristeći paštunsku sklonost nesilju islamsku tradiciju uporno koristile za opravdavanje nesilja, za što, uostalom, ima prostora u svim religijama. Tumačeći islamsku tradiciju u suprotnom smjeru, Khan je postavio temelje muslimanske mirovne teologije i etike. U nenasilju je video Božju zapovijed. U nesilju, pored neobrazovanja, glavnu zapreku

na putu do paštunske slobode. Vodeći teološke rasprave s mullama, govornički nadareni i religijski obrazovani Khan ukazivao je na etimološku povezanost riječi islam (podvrgavanje volji Božjoj) i riječi mir – pridonoseći miru čovjek na jedinstven način ispunjava volju Božju! Oslanjajući se na Kur'an (4, 75), u džihadu nije gledao rat za širenje islama nego borbu protiv nepravde i ugnjetavanja slabih u društvu. Veliki džihad nije ništa drugo – tumačio je Khan – nego moralno nastojanje, uobičeno u nutarnju borbu oko ostvarivanja života koji se svida Bogu. Za njega je odricanje od nesilja bio čin istinske vjere na što upućuje Kur'an (41,34). Otuda osuda krvne osvete. Umjesto vraćanja istom mjerom, Khan je propovijedao opraštanje izniklo iz nutarnje snage

i ovladavanja vlastitim strastima. Kur'an obećava veliku nagradu od Boga vjernicima što opraštaju (42,40-43). Uvjeravao je sunarodnjake da nenasilje nije oružje slabih nego jakih i odvažnih ljudi istinske pobožnosti, a Paštuni su sebe smatrali takvima. Vrednujući i tumačeći muslimanske religijske izvore u duhu nenasilja i mirovstva, Khan je Paštune čuvao od kušnje religijske netolerancije.

Okupljene u Muslimanskoj ligi, koja je zagovarala neovisan muslimanski Pakistan, mulle su Khana pokušavale u narodu prikazati kao izdajicu islama. Uzalud! Više se nije mogla poreći važnost mira i pomirenja u religijskim izvorima islama koje su mulle sramotno sužavale na mjestu pogodna za opravdavanje nesilja. Khan se pozivao na primjer strpljivosti i pravednosti poslanika Muhameda. Velikani muslimanske povijesti nisu nesilnici nego zagovornici miroljubivosti i solidarnosti sa slabima, propovijedao je Khan.

Sluge Božje

Nekolicina paštunskih mladića prišla je Khanu 1929. sa željom da ga slijede. Rodio se pokret Slugu Božjih (Khudai Khidmatgar) usmjeren prvotno nadvladavanju socijalne nevolje Paštuna. Prije pristupanja pokretu svi su članovi morali na Kur'anu položiti doživotni zavjet što je ukazivalo da je pokret iznikao iz religijskog nadahnuća. Zavjetom su se Paštuni obvezivali na služenje Bogu kroz služenje njegovim stvorenjima (ljudima), na nenasilje, na opraštanje uz odustajanje od krvne osvete i na barem dva sata svakodnevnog besplatnog rada u korist zajednice. Omiljen u narodu, pokret Slugu Božjih bio je omražen kod Engleza i paštunskih političko-religijskih vođa. Spontano je prerastao u nenasilni indijsko-paštunski pokret otpora i oslobođenja od engleske vlasti. Da bi dobio na učinkovitosti, Khan ga je ustrojio na posve vojnički način s jednom razlikom – slijepu vojničku poslušnost nadomještala je sloboda i obveza svakog pojedinca da pred svojom savješću ispita valjanost dobivene zapovijedi prije

Oslanjajući se na Kur'an (4, 75), u džihadu nije gledao rat za širenje islama nego borbu protiv nepravde i ugnjetavanja slabih u društvu.

njezina izvršenja. Bila je to u povijesti čovječanstva prva nenaoružana vojska – strogo hijerarhijski uređena, religijski nadahnuta i radikalno nenasilna.

Stanovnici pokrajine Peshawar pristupili su Slugama Božjim 1930. prosvjedući protiv zatvaranja Khana. Spontano okupljeni u Peshawaru, zajedno s pristalicama INC-a proglašili su generalni štrajk. Na okupljene demonstrante Englezi su poslali elitne vojne postrojbe. Čak i nakon što je ubijeno više stotina demonstranata, nitko se među njima nije okrenuo nasilju. Obrana im je bio usklik „Bog je velik!“. Na koncu su Englezi morali zatvoriti i vlastite vojnike nevoljne da pucaju na demonstrante. Na devet dana pristalice INC-a i Slugu Božjih su preuzele vlast u Peshawaru. Pokazalo je to Englezima da su nenasilni Paštuni daleko opasniji od nasilnih Paštuna, a Paštunima da je nenasilje časno oružje hrabrih. Do 1938. broj Slugu Božjih popeo se na 100, neki procjenjuju čak 300 tisuća. Bilo je sramota u Istočnoj Indiji ne biti Sluga Božji. U kampovima Slugu Božjih posvećivala se pozornost sustavnom uvježbavanju nenasilja, političkom odgoju i socijalnom radu. Potom su pokretane različite akcije civilne neposlušnosti. U okrilju pokreta Paštuni su spoznavali da služenje ne znači slavu i čast nego konkretno žrtvovanje za druge – naporan rad i strpljivo ovladavanje sobom. Kroz pokret su u život zajednice bile uključene i paštunske žene. Poticajan primjer pružala im je politički i socijalno aktivna Khanova sestra.

Ne znajući kako odgovoriti na nenasilje Paštuna, Englezi su pribjegavali sve većem nasilju. Na tisuće Slugu Božjih mučeno je i ubijeno, ali nije zabilježen niti jedan Sluga Božji koji se okrenuo nasilju. Veličinu pokreta Englezi su skrivali od svijeta. Zadivljen, Mahatma ih je nazvao modernom bajkom. Da bi oslobili pobunu Indijaca, Englezi su produbljivali napetosti između indijskih hinduista i muslimana. Oslanjali su se na Muslimansku ligu koja je počela zahtijevati podjelu Indije i stvaranje muslimanskog Pakistana uza što su pristajale paštunske mulle. Khan se tome oštro protivio. Ne pristajući niti uz bezbožnost Engleza niti uz fundamentalistički fanatizam paštunskih mulla, Khan se sa Slugama Božjim borio za poštivanje svih religijskih uvjerenja, svjestan da su stvaranjem od Boga svi ljudi braća. Rado je podsjećao na riječi poslanika Muhameda: „Istinski živi islam je onaj od čijega su jezika i ruku drugi sigurni!“ Kad su 1946. u Indiji izbili sukobi hinduista i muslimana, samo je u NWFP-u vladao mir. Na tisuće muslimana, Slugu Božjih, čuvalo je indijske hinduiste.

Zadnji tračak nade o nepodijeljenoj Indiji, u kojoj bi zajedno živjeli hinduisti i muslimani, unatoč protivljenju Mahatme, ugasio je 1946. pristanak INC-a na podjelu Indije i stvaranje muslimanskog Pakistana. Dokraja vjerni nepodijeljenoj Indiji, ostali su jedino Gaffar Khan i Sluge Božje. Priklučenjem NWFP-a Pakistanu, Paštuni su izgubili autonomiju. U nastojanju da je povrati, Khan je 1948. bez suđenja završio u pakistanskom zatvoru. Muslimanske su vlasti započele progon Slugu Božjih. Okrutniji od engleskog. Nakratko pušten iz zatvora 1956., Khan je sa Slugama Božjim započeo iznova prosvjede protiv vlasti. Vraćen je u zatvor, a Sluge Božje su zabranjene. Iz zatvora je zbog slabog zdravlja pušten 1959., ali je za malo

Do 1938. broj Slugu Božjih popeo se na 100, neki procjenjuju čak 300 tisuća. Bilo je sramota u Istočnoj Indiji ne biti Sluga Božji. U kampovima Slugu Božjih posvećivala se pozornost sustavnom uvježbavanju nenasilja, političkom odgoju i socijalnom radu.

mjeseci iznova zatvoren. Konačno je pušten na slobodu 1964. U pakistanskim zatvorima Khan je proveo točno onoliko koliko i u engleskim – 15 godina.

Razočaran nesposobnošću pakistanskih vlasti za mir i prijateljstvo, morao je u progon u Afganistan. Vratio se 1972., kada je na vlast u Pakistanu došao predsjednik Bhutto navješćujući povratak demokracije. Khan je iznova pokrenuo nenasilni pokret, okrenut miru i pomirenju želeći surađivati s vlastima na uvođenju demokracije. Preko noći je pokret oko Khana postao tako velik i moćan, da ga je vlast, samo prividno okrenuta demokraciji, zabranila, a Khana poslala u zatvor. Pušten je tek 1976. Opet je morao u progon u Afganistan. Umro je u progonstvu 21. siječnja/januara 1988.

*Stvarnu političku
i religijsku snagu
nenasilja ne dokazuje
ništa više od
okrutnosti kojom su
ustrašene engleske
i pakistanske vlasti
pokušavale uništiti
pokret Slugu Božjih –
vojsku nenaoružanih
i miroljubivih ljudi.*

mržnje. Kad bismo barem sačuvali radosno i opasno sjećanje na ljude kao što je bio Gaffar Khan i Sluge Božje...

(Uz adaptaciju preuzeto iz: *Svetlo rijeći*, XXV(2007)295, str. 25.-27.)

Stvarnu političku i religijsku snagu nenasilja ne dokazuje ništa više od okrutnosti kojom su ustrašene engleske i pakistanske vlasti pokušavale uništiti pokret Slugu Božjih – vojsku nenaoružanih i miroljubivih ljudi.

Na nama ostaje ljudska i vjernička odgovornost na koji ćemo način vrednovati i tumačiti vlastitu religijsku tradiciju. U duhu nenasilja i miroljubivosti kao što je to činio pobožni Gaffar Khan ili ćemo je ustrajno svoditi na sredstvo opravdavanja nasilja i

Alen Kristić

Frank Buchman

Pokajanjem do pomirenja

Zakleto neprijateljstvo naroda s prostora bivše Jugoslavije zla je kob kojoj se ne može pobjeći – malodušna je i fatalistička tvrđnja koja se može čuti. No, ne mora biti tako, jer čak i zakleto neprijateljstvo može prerasti u odano prijateljstvo. Na tome iskustvu sagrađena je, uostalom, Evropska unija. Vodeći u 80 godina tri okrutna rata, Francuzi i Nijemci postali su zakleti neprijatelji. Svaka pomisao o pomirenju nakon strahota Drugog svjetskog rata bila je suluda. Unatoč tome, do pomirenja i prijateljstva došlo je iznenađujuće brzo. Da su tome pridonijeli veliki političari Konrad Adenauer i Robert Schuman, poznata je stvar. Zaboravljena je, međutim, uloga koju je u pomirenju Francuza i Nijemaca, imao luteranski kršćanin Frank Buchman.

Omogućujući u ozračju povjerenja osobne susrete Francuza i Nijemaca nakon Drugog svjetskog rata u švicarskom mjestu Caux, iznad Ženevskog jezera, Buchman je, nadahnut vlastitom vjerom, pokrenuo proces razumijevanja, približavanja i razgrađivanja predrasuda između dvaju naroda. Čudo oprاشtanja i pomirenja začeto u okrilju Cauxa nije obuzelo samo odgovorne političare i gospodarstvenike dvaju naroda nego i obične male ljude. U radu se Buchman oslanjao na organizaciju Moralno oboružanje (MRA) koju je osnovao iz uvjerenja da čak i vjernici različitih tradicija, s onu stranu sinkretizma, zajedno mogu pridonijeti miru oblikujući osobni i društveni život u skladu s duhovnim vrijednostima koje je Buchman pronašao u Isusovu Govoru na gori – apsolutno poštenje, apsolutnu nesebičnost, apsolutnu čistoću i apsolutnu ljubav. Budući da je ove vrijednosti predstavljao na način prihvatljiv i vjernicima nekršćanskih religijskih tradicija, Buchman je uvijek i među njima nalazio suradnike.

Obraćenje i misije

Buchman se rodio 4. lipnja/juna 1878. u mjestu Pennsburg (Pennsylvania u SAD-u) u kojemu su se njegovi roditelji bavili hotelijerstvom. Njegovi preci u SAD-u su se doselili iz Švicarske

oko 1750. Po uzoru na ujaka pastora, završio je teološki studij. Zaređen je za pastora 1902. u Allentownu. Još kao student bio je uključen u socijalni rad svoje Crkve. Za vrijeme prvog putovanja u Europu 1903. upoznao se s radom kršćanskih hospicija (Christliches Hospiz) koje su europski luterani osnivali za đake i studente. Tada je prvi put posjetio Caux. Putujući Europom, učvrstio se u osjećanju da će se bolje ostvariti u socijalnom nego u pastoralnom radu na župi. Uz suglasnost crkvenog vodstva 1904. osnovao je hospicij po uzoru na europske. Đake je pratio osobno, nastojeći u hospiciju stvoriti obiteljski duh. S crkvenim se vodstvom razišao zbog neslaganja oko financiranja hospicija. Morao je 1907. napustiti službu upravitelja hospicija. Buchman rad s đacima nije želio mjeriti „mjerilom mamone“. Pun gorčine, iznova je otplovio u Europu. Neočekivani obrat u njegovu životu dogodio se 1908. za vrijeme velikog godišnjeg skupa evangeličkih kršćana Europe (Keswick Convention). Dok je slušao propovjednicu, koja je govorila o umirućem Kristu, Buchman je najednom uvidio da ga zlovolja udaljuje od Boga. Iako se bavio kršćanskim poslom, bio je daleko od Boga jer nije dopuštao da ga Bog dotakne. Posao je postao njegov idol.

Potresen, Buchman je odmah napisao pismo crkvenim poglavarima zbog kojih je morao napustiti hospicij moleći oproštenje za gorčinu koju je prema njima iskazivao i njegovao. U njemu se tada zametnulo sjeme spoznaje koja će oblikovati njegov život – pomirenje započinje priznavanjem i kajanjem za vlastite pogreške. Ostatak života ga je poučio da je povlašten način pomaganja drugima upravo priznavanje vlastitih nedostataka (privatno ili javno) u duhu apsolutnog poštenja.

Narednih sedam godina (1909.-1916.) Buchman je radio kao duhovnik studenata na Državnom koledžu Pensylvanije. U savjesnom studiranju i krepnom životu, oko čega je pomagao studentima, Buchman je vidio preduvjet da studenti kasnije budu sposobni za vršenje volje Božje u obiteljskom i društvenom životu. Zato se 1912. preselio među studente. Znajući se povući u stranu, rado je vodstvo i odgovornost povjeravao studentima.

Radeći kao animator misijskih zajednica svoje Crkve, vrijeme Prvog svjetskog rata proveo je u Indiji i Kini. Opet je dobio otkaz. Otvoreno je progovarao o nedostacima misionarskog rada. Oštro je kritizirao birokratizam crkvenih institucija. Zagovarao je osobne razgovore s pojedincima – osobno evangeliziranje. Upozoravao je misionare da Indijce i Kineze moraju prihvati kao ljude posve jednake sebi,

štoviše da moraju upoznati Indiju i Kinu. Uvjeren da Bog može voditi čitave narode i države, a ne samo pojedince, poticao je misionare da pomognu stvaranje indijskih i kineskih narodnih vođa koji će biti otvoreni moralnim vrijednostima. Želio je da to čine bez želje da domaće vode po svaku cijenu i na prvom mjestu obrate na kršćanstvo. Tvrđio je kako je slab uspjeh misionarskog rada u Kini ukorijenjen u osobnim i nacionalnim grijesima misionara. Proces liječenja korupcije u kineskom društvu moguće je započeti jedino priznanjem osobne i europske korupcije od strane misionara u duhu apsolutne čistoće i apsolutnog poštenja, upozoravao je Buchman crkveno vodstvo tvrdih ušiju. S Mahatmom Gandhijem se susreo

Zagovarao je osobne razgovore s pojedincima – osobno evangeliziranje. Upozoravao je misionare da Indijce i Kineze moraju prihvati kao ljude posve jednake sebi, štoviše da moraju upoznati Indiju i Kinu.

1915. u Indiji, a jedan dječak produbio je njegovo shvaćanje pokajanja: to je žaljenje za učinjenim koje potiče volju da se isto više ne čini. Osjetivši u misijama blagoslov šutnje, i sam je započeo prakticirati dnevnu šutnju pred Bogom kao put raspoznavanja konkretnе volje Božje. Od 1919. do 1922. predavao je studentima na jednom američkom sveučilištu predmet posvećen osobnom evangeliziranju. Mnoštvo duhovnih obnova za mlade organizirao je diljem SAD-a. Raspoznavao je potrebu pokretanja duhovnog buđenja u različitim zemljama svijeta koju treba započeti od studenata kao budućih nositelja odgovornih službi u društvu. Osjećao je da upravo njega Bog poziva na takvu vrstu socijalnog rada. Odustao je 1922. od posljednje službe koju je za života obavljao za novac.

Svitalo je novo razdoblje Buchmanova života.

Moralno oboružanje

Uvjeren da pozitivne promjene u socijalnom i političkom području mogu pokrenuti osobe koje su svoj život posve predale Bogu, Buchman je 1924. godine s nekolicinom suradnika – profesora i studenata – pokrenuo Oxfordsku grupu. Nastojeći vlastite živote sveobuhvatno i radikalno oblikovati po uzoru na Isusa i kršćanske vrijednosti, uobličavali su kršćansku poruku na način sukladan svojemu vremenu imajući u vidu tadašnja društvena i politička pitanja. Pokret je za mlade bio više nego privlačan. Privučeni svjedočanstvom studenata o životnom preokretu i Buchmanovom osobnošću, u kuću Oxfordske skupine u vrijeme ljeta znalo je doći i do šest tisuća studenata radi sudjelovanja na višetjednim susretima. Pokret se ubrzo proširio u Skandinaviju, Nizozemsku, Švicarsku i Njemačku. Putujući Europom, Buchman je upoznavao sve više odgovornih ljudi iz svijeta politike i gospodarstva kao što su bile kraljevske obitelji Grčke i Rumunjske kojima je postao osobni savjetnik i blizak prijatelj. Potvrđivala se Buchmanova strast i sposobnost da pozitivno utječe na ljude na odgovornim pozicijama.

Potaknut naoružanjem i opasnošću od rata u Europi, Buchman je 1938. pokrenuo kampanju ponovnog oživljavanja kršćanskih vrijednosti u društvu i politici. Pozivao je sve ljude, naročito odgovorne političare, na obraćenje i trajnu svijest o Bogu. Za vrijeme kampanje 1938. Oxfordska skupina prerasla je u međunarodnu organizaciju usmjerenu, ni više ni manje, promjeni svijeta. Dok su se europski narodi ubrzano naoružavali, Buchman je pozivao na duhovno i moralno oboružanje. Da bi istaknuo taj poziv, Oxfordsku je skupinu nazvao Moralno oboružanje (MRA). Vjerovao je da europski narodi zlo koje je vrebalo mogu nadvladati podsjećanjem i povratkom jednostavnim temeljnim istinama koje čovjek nauči još u utrobi majke – poštenje, čistoća, nesebičnost i ljubav.

Vjerovao je da europski narodi zlo koje je vrebalo mogu nadvladati podsjećanjem i povratkom jednostavnim temeljnim istinama koje čovjek nauči još u utrobi majke – poštenje, čistoća, nesebičnost i ljubav.

Za vrijeme Drugog svjetskog rata Buchman je uz pomoć MRA radio na prožimanju domoljublja svjedočkom vjerom, kako se domoljublje ne bi izrodilo u ugrožavanje drugih

i poricanje Božjih zapovijedi. Ozdravljenje treba započeti od sebe, uporno je isticao, čak i kad su u pitanju bili Nijemci, a sve da bismo bili sposobni preobraziti neprijatelje u prijatelje. U brdima Sierra Nevade (SAD) 1940. osnovan je centar za obuku članova MRA. Opasna bolest, koja ga umalo nije stajala života, Buchmana je 1942. potaknula da ubuduće čini samo ono što je istinski važno.

Caux – izvor pomirenja

Za budućnost MRA bila je presudna kupovina starog hotela Mountain House u planinskom mjestuštu Caux iznad Ženevskog jezera nakon Drugog svjetskog rata. Postavši zakladom, u skladu sa švicarskim zakonima, MRA je u miru Cauxa, daleko od medijske pažnje, započela s organiziranjem seminara i konferencija posvećenih pomirenju i moralnoj obnovi Europe. Sudjelujući na jednom takvom susretu 1947. Buchman je zamijetio nešto što je svima promicalo. Spontano je uzviknuo: „Gdje su vam Nijemci? Nikada nećete ponovno izgraditi Europu bez Nijemaca!“ Imao je pravo. Od tada su na susrete u Caux započeli dolaziti Nijemci, što je omogućila MRA isposlovavši dozvolu od savezničkih vlasti da Nijemci mogu doći iz tadašnje okupacijske zone. Od 1948. do 1951. kroz Caux je prošlo više od tri tisuće Nijemaca. Tako su se u Cauxu po prvi puta nakon rata, oči u oči, susreli pobjednici i gubitnici – žrtve i počinitelji. Neočekivano se dogodilo i kod jednih i kod drugih. Nijemce je zatekla otvorenost i prijateljstvo od strane Francuza, a Francuze doživljaj zakletih neprijatelja kao posve normalnih ljudi – čak duhom posve bliskih njima. Priznanje nacionalne krivnje s jedne strane, izricanje oproštenja s druge strane, proizvelo je začuđujuće posljedice. Iz osobnih susreta Francuza i Nijemaca u Cauxu, oplemenjenih iskustvom oprاشtanja i priznanja krivnje, poteklo je mnoštvo pozitivnih pomaka u području društveno-političkih odnosa između dvije zemlje i naroda. O tome posebice svjedoče dva primjera.

Na seminarima u Cauxu sudjelovala je francuska socijalistkinja, ranije članica pokreta otpora, Irène Laure, kojoj su Nijemci okrutno zlostavljali članove obitelji. Bila je puna gorčine i bijesa što u Caux dolaze Nijemci. Nakon mučne nutarnje borbe javno je zamolila nazočne Nijemce da joj oproste za mržnju koju je osjećala prema njima – uvidjela je nepravdu i zlo te mržnje. Osobito ju je potreslo svjedočenje jedne Njemice, kojoj su nacisti ubili muža: Nijemci nose krivnju što se nisu dovoljno suprotstavljali Hitleru! Obuzeo ju je strah da će i njezina djeca i unučad rasti gajeći u srcu mržnju prema njemačkom narodu. Da bi to spriječila, narednih je godina s mužem neumorno putovala po Francuskoj i Njemačkoj zagovarajući, u tisućama izrečenih predavanja, oprاشtanje umjesto vraćanja istom mjerom.

U Caux je 1948. došao i Konrad Adenauer, koji je ubrzo nakon toga bio izabran za prvog kancelara Savezne Republike Njemačke. Od tada je surađivao s MRA oko stvaranja razumijevanja i pomirenja Francuza i Nijemaca u svim područjima društveno-političkog života. U to je vrijeme, zaokupljen francusko-njemačkim pomirenjem, na ideju o stvaranju zajednice europskih zemalja, koja će težiti miru kroz suradnju umjesto dosadašnje konfrontacije, došao ministar vanjskih poslova Francuske Robert Schuman. Za ostvarenje nauma trebao je, međutim, s njemačke strane sugovornika dostoјna povjerenja. Upoznat s radom MRA, za pomoć je zamolio 1949. Buchmana kojega je odranije osobno poznavao. Ovaj ga je povezao s Adenauerom, političarom dovoljno mudrim, ne samo da uvidi pozitivni potencijal Schumanove ideje, nego da je i odmah prihvati. Tako je, uz Buchmanovo posredovanje, bio učinjen prvi korak prema današnjoj Europskoj uniji – zajednici kojoj je francusko-njemačko pomirenje bilo izvorište i preduvjet.

Buchman je u Cauxu stvarao moralno ozračje u kojemu je bilo moguće, unatoč napetostima, dosegnuti bratsko suglasje. To je bilo moguće jer se Buchman ustrajno trudio oko uspostavljanja osobnih odnosa i razumijevanja, čak prijateljstva, između osoba na odgovornim društveno-političkim pozicijama. Nepresušni izvor njegove snage bilo je duboko uvjerenje da Isusovo učenje nije privatna stvar, nego velika snaga koja može promijeniti gospodarske strukture i političke ideje, ukoliko promjenu struktura prati promjena srca, što se, doista, događalo u okrilju Cauxa.

Iz svijesti da se u svemu pozitivnom oko MRA ne radi o njemu nego o Bogu, izvirala je Buchmanova vjerodostojnost. Često je znao reći: „Bog je sve učinio, ja sam ga samo slušao i prepustio Njemu vodstvo u svim stvarima.“ Bio je uvjeren da se čovjekovo okretanje Bogu, ma koja vjera bila u pitanju, ne događa bez obraćenja – promjene srca – što nužno prati volja za oprashtanjem, pomirenjem i mirom. Umro je 1961. Nadao se svijetu kojim će upravljati ljudi koji dopuštaju da njima upravlja Bog. Zaklada MRA, koja sada želi promijeniti ime u Međunarodno mijenjanje, još uvijek djeluje pridonoseći pomirenju diljem svijeta, pa i na prostorima bivše Jugoslavije. Zasigurno bi ozračje u našoj domovini bilo posve drugačije kad bismo iz priče o MRA ponešto naučili. Primjerice, vjerski poglavari o mogućnosti posredovanja između sukobljenih političara na putu do postizanja suglasja, političari da je mjera istinske i trajne političke vrijednosti doprinos pomirenju i oprashtanju, vjernici o potrebi obraćenja kao preduvjeta osobnog i odgovornog življenju vjere u duhu vrijednosti Isusova Govora na gori. Jer samo nas istinska promjena srca može odvesti u Europu Buchmana, Adenauera i Schumana – nametnute ili nevoljko usvojene reforme i zakoni, zasigurno ne!

Bio je uvjeren da se čovjekovo okretanje Bogu, ma koja vjera bila u pitanju, ne događa bez obraćenja – promjene srca – što nužno prati volja za oprashtanjem, pomirenjem i mirom.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: *Svjetlo rijeći*, XXV(2007)296, str. 25.-27.)

Alen Kristić

Nikkyo Niwano

U službi mira

U vijestima o obilježavanju 65. obljetnice atomske katastrofe u Hirošimi i Nagasakiju nema spomena o japanskom laičkom reformatorskom pokretu Risshō Kōsei-kai / Društvu za uspostavu zakona i zajedništva. S preko šest milijuna članova, taj je pokret stasao u pravu „religiju za mir“.

Kritičko sučeljavanje s militarističko-imperijalnom prošlošću Japana, RKK je nagnalo na rad oko pomirenja, a iskustvo atomskih napada na zagovaranje atomskog razoružanja.

RKK je, zajedno sa suprugom Myoko Naganuma, 1938. utemeljio Nikkyo Niwano, napustivši s 30-ak pristaša budistički pokret „Reiyū-kai“. Namjera mu je bila da u suvremenom svijetu učini pristupačnom i djelatnom izvornu budističku poruku. Nadahnuće mu je pružila Lotos Sutra, omiljena u mahayana budizmu, u kojoj je pronašao spasonosnu poruku mira za sve ljude.

Poziv na jedinstvo

Lotos Sutra govori o jednakosti i jedinstvu čovječanstva koje se korijeni u „velikom životu univerzuma“ odnosno u „vječnom Budi“ kojega druge religije nazivaju „božanskim Stvoriteljem“. Sva su živa bića djeca vječnog Bude.

Nemir u svijetu posljedica je napuštanja vječnog zakona univerzuma koji je na temelju razuma dostupan svim ljudima. Spasenje u svijet – obnovu jednakosti i jedinstva čovječanstva – unose prosvijetljeni (bodhisattve) koji se odriču nirvane iz solidarnosti s još neprosvijetljenim svijetom u kojem dobrovoljno ostaju. Živeći ne samo za sebe nego i za druge, pridonose prosvjetljenju univerzuma u želji da zajedno sa svim ljudima, drvećem, pticama.... uđu u nirvanu, život prožet vječnom sućuti i mudrošću.

Među njih se ubraja i Kannon, duhovni uzor pripadnika RKK-a, koja ljudi spašava beskrajnom sućuti, koju simbolizira njezinih 11 glava i 1.000 ruku. Naslijedujući njezin primjer, pripadnici RKK-a pridonose izgradnji boljeg svijeta.

Niwano je stekao uvjerenje da su povlašteni oblici sučutnog djelovanja u suvremenom svijetu međureligijski dijalog i mirotvorni rad. To je način da religiozni ljudi očitaju svijest o odgovornosti za sreću drugih.

Hoza i sangha

Dabi učenje Bude primjenili u svakodnevnom životu, pripadnicima RKK-a pomaže hoza, prastara praksa Bude i njegovih monaha. Riječ je o kružocima od 12 do 20 osoba koje se susreću jednom tjednom da bi u ozračju blizine i povjerenja govorili o svakodnevnim problemima. Dva voditelja pomažu im da za te probleme zajedno pronađu konkretna rješenja na temelju Budina učenja. Harmoniziranje i stabiliziranje pojedinca nisu jedini duhovni plodovi hoze.

Njezina nezaobilazna sastavnica priznanje je vlastitih grijeha pred zajednicom. U prvom planu nije priznanje pojedinačnih prijestupa već općenite krivnje – poput sebičnosti – koje uzrokuju pojedinačne grijehе.

U svijesti o međuvisnosti svega postojećega, pripadnici RKK uče da su problemi u odnosima s drugim ljudima nerijetko odraz našeg karaktera i naših slabosti. Prvotni uzrok patnje treba tražiti kod sebe, a ne kod drugog, kako je to običaj. Stečeni uvid o vlastitoj krivnji treba polučiti unutarnju promjenu koja će poroditi promjenu našega ponašanja spram drugoga. U hozi se spajaju priznanje, pokajanje i pokora.

Kao mjesto učenja empatije i izricanja vlastitih problema, hoza-kružoci ljudima vraćaju izgubljenu harmoniju i osjećaj pripadnosti. Zapravo, hoza-kružoci smatraju se manifestacijom idealne budističke zajednice – unutarnje sanghe. No, sreću i nutarnji mir koju pronađu u hoza-kružocima pripadnici RKK-a ne smiju zadržati za sebe već je moraju širiti na obitelj, društvo, domovinu, zapravo, na cijeli svijet. Unutarnja sangha nije sektaška zajednica čistih. Ona treba prerasti u izvanjsku sanghu, koja nije ništa do zajednica ljudi koji se, neovisno o religijskoj pripadnosti, zajednički zalažu za harmoniju među ljudima, potencijalno cjelokupni ljudski rod.

Putem hoze svaki pojedinac, ma kojega društvenog položaja bio, spoznaje da radom na vlastitoj promjeni zbilja pridonosi pozitivnoj promjeni svijeta.

Spomenute sastavnice hoze – samokritika, empatija, sveopće zajedništvo, vrijednost pojedinca, međuvisnost svega postojećega... – imaju veliko praktično značenje za međureligijski i mirotvorni rad RKK-a.

Poticajni susreti

Od samog početka Niwano je zagovarao suradnju religijskih zajednica u Japanu.

Mirotvorni i međureligijski rad na međunarodnoj razini započeo je 1963. kao član japanske Mirovne delegacije religijskih vođa za zabranu atomskog oružja. Apel za opću zabranu atomskog oružja i korištenje atomske energije kao pomoći za ublažavanje siromaštva u Trećem

*Prvotni uzrok patnje treba
tražiti kod sebe, a ne kod
drugog, kako je to običaj.
Stečeni uvid o vlastitoj
krivnji treba polučiti
unutarnju promjenu koja će
poroditi promjenu našega
ponašanja spram drugoga.
U hozi se spajaju priznanje,
pokajanje i pokora.*

svijetu, Delegacija je predala važnim vjerskim vođama i političkim dužnosnicima u svijetu. Konkretan plod toga angažmana, i to u vrijeme stvarne opasnosti atomskog rata, bilo je potpisivanje ugovora o djelomičnom zaustavljanju atomskog naoružavanja. Posebna dužnost Japana u borbi protiv atomskog naoružanja zasnivala se, prema Niwanu na japanskom traumatičnom iskustvu Hirošime i Nagasakija, ali i na japanskoj militantno-imperijalističkoj prošlosti koja je traumatizirala druge narode.

Za međunarodni međureligijski i mirovorni rad RKK-a presudan je, međutim, bio susret Niwana i pape Pavla VI. tijekom posljednjeg zasjedanja II. vatikanskog koncila 1965., na koje je Niwano bio pozvan kao jedini budistički gost. Više od pohvalnih riječi o njegovom međureligijskom radu, izrečenih tijekom audijencije, na Niwana je djelovao papin stisak ruke. U toj, za njega simboličkoj gesti, razaznao je ne samo priznanje RKK-a kao ozbiljne svjetske religije već i poslanje da bude most između Istoka i Zapada, i to kao avangarda međureligijskog dijaloga u svijetu.

U budističkom učenju o „velikoj sućuti“ i kršćanskom govoru o „božanskoj sveobuhvatnoj ljubavi“ pronašao je zajedničku točku kršćanstva i budizma, no moguće i svih svjetskih religija.

Svijest o međureligijskom i mirovnom poslanju RKK-a na međunarodnoj razini trajno će jačati suradnja s priznatim međunarodnim organizacijama poput Svjetske konferencije religija za mir (WCRP) i Međunarodne asocijacije za religijsku slobodu (IARF), a Niwano će u mnogima povremeno vršiti i vodeće funkcije.

Suradnju RKK-a s Ujedinjenim narodima produbit će budističko uvjerenje da se svijet nalazi na putu ponovne uspostave izvornog jedinstva koje je uništeno ljudskom pohlepom i egoizmom. Novi harmonični svijet u nastanku – „Budina zemlja“ ili „zemlja mironosnog svjetla“ – nije onostrana već ovostrana zbilja koja potrebuje i konkretne političke strukture. Uvjeren da svjetska federacija ili svjetska država može poslužiti kao model globalnog ljudskog društva, Niwano je u UN-u video važan korak u smjeru ustrojavanja svjetske vlade.

U budističkom učenju o „velikoj sućuti“ i kršćanskom govoru o „božanskoj sveobuhvatnoj ljubavi“ pronašao je zajedničku točku kršćanstva i budizma, no moguće i svih svjetskih religija.

Izazov pomirenja

Pomirenje Japana s neprijateljima iz II. svjetskog rata nezamislivo je bez doprinosa RKK-a. Presudni razlog neprijateljstva spram Japana, koje se osjećalo i nekoliko desetljeća nakon II. svjetskog rata, za Niwana je, u skladu sa samokritičkim polaženjem od sebe koje zahtijeva hoza, bilo držanje samih Japanaca koji su sami morali poduzeti inicijativu za izgradnju novog povjerenja.

Za vrijeme međureligijskog savjetovanja o japansko-američkim odnosima 1972. na Havajima, Niwano je u ime religioznih Japanaca javno izrazio pokajanje za napad na Pearl Harbor, uz nadu da ime Pearl Harbor više neće podsjećati na rat već na to savjetovanje kao prvi korak prema pomirenju. Potom je jedan od Amerikanaca izrazio kajanje zbog američkog napada na Hirošimu i Nagasaki. Time je proces pomirenja između Japana i SAD-a bio pokrenut, a uvelike se odvijao u okrilju WCRP-a.

Pomirenje s azijskim zemljama bilo je još veći izazov jer se radilo isključivo o patnji koju su Japanci kao okupatori nanijeli drugima.

Tijekom 1. azijske konferencije religija za mir u Singapuru 1976., Niwano je posjetio nekoliko mjesta sjećanja na žrtve japanske okupacije. Te geste pokajanja bile su dostačne za začetak novih odnosa između Japana i Kine u duhu pomirenja.

U pomirenju na Filipinima, pored početnih poticaja Niwana, ključnu ulogu imat će mladež RKK-a. U okviru godišnje „Peace Mission“ od 1973. grupa mladih pristaša RKK-a posjećuje Filipine, što je bio plod 1. svjetske konferencije religija za mir u Kyotu 1970. kojoj je domaćin bio RKK.

Sa stanovnicima Bagaca iz provincije Bataan mladi RKK izgradili su 27 metara visok Toranj prijateljstva, obilježivši mjesto na kojem su Japanci za vrijeme okupacije pobili brojne filipinske i američke zatvorenike tijekom batanskog marša smrti. Toranj je, kako je to istaknuto na 15. godišnjicu njegove izgradnje, znak žaljenja zbog japanske invazije na Filipine, ali i novog prijateljstva između Filipina i Japana. Povjerenje je ojačao boravak mladih RKK-a u filipinskim obiteljima, povezan s volonterskom izgradnjom bolnica i škola, kao i posjeta stanovnika Filipina Japanu na poziv RKK-a od 1976.

Mirovne akcije i kampanje

Brojne mirovne akcije i kampanje RKK-a u biti i počivaju na angažmanu mladih.

Značenjem se izdvaja gigantska akcija prikupljanja potpisa peticije s različitim zahtjevima za razoružanje u svijetu pred sjednicu Generalne skupštine UN-a o razoružanju 1982., na kojoj je kao predsjedatelj IARF-a govorio Niwano, uvjeren da je već samo posjedovanje atomskog naoružanja zločin protiv čovječanstva.

37 milijuna prikupljenih potpisa mladi RKK uručili su 10. lipnja/juna 1982. generalnom tajniku UN-a Perezu de Cuellaru.

Putem sličnih kampanja RKK je pitanje svjetskog mira učinio brigom običnih ljudi. Globalna odgovornost i lokalni angažman u njima su se sretno ispreplitali.

Kampanja „Donate one Meal / Darujte jedan obrok“ započela je 1974. u sklopu 2. svjetske konferencije WCRP-a u Löwenu, posvećene svjetskom gospodarstvu i ekologiji. Povod joj je bila spoznaja da Japanci imaju 20 puta više hrane i resursa od stanovnika azijskih zemalja u razvoju.

Iako je idejni začetnik kampanje bio šintoist, kampanju je popularizirao prije svega RKK. U specijalni fond, iz kojega su financirani humanitarni i razvojni projekti, nadasve oni usmjereni suzbijanju gladi, ljudi su darovali novac u vrijednosti jednog objeda kojega bi se odrekli tjedno ili mjesечно. Kampanja je, sukladna temeljnim budističkim učenjima, polučila veliki uspjeh, jačajući empatičku solidarnost pripadnika RKK-a, ovaj put s gladnima.

Brojne mirovne akcije i kampanje RKK-a u biti i počivaju na angažmanu mladih.

Značenjem se izdvaja gigantska akcija prikupljanja potpisa peticije s različitim zahtjevima za razoružanje u svijetu pred sjednicu Generalne skupštine UN-a o razoružanju 1982.

Niwano je često isticao da mirovna edukacija i mora započeti praksom darivanja kao ozbiljenju zalaganja za druge, ali i svijesti o uzajamnoj povezanosti svega u univerzumu na osnovi koje darivanje postaje i izraz zahvalnosti za ono što po milosti imamo. Nemir se kao plod gubitka harmonije jedino i može prevladati uklanjanjem jaza između bogatih i siromašnih naroda i pojedinaca.

Od 1983. „Niwano Peace Foundation“ dodjeljuje međunarodnu Niwano-mirovnu nagradu čiji je prvi dobitnik bio latinoamerički katolički biskup Dom Hélder Câmara.

Moć izbora

Kreativna prerada japanske prošlosti od strane RKK-a pokazuje da našu budućnost bezuvjetno ne određuju niti zločini koje smo pretrpjeli niti zločini koje smo počinili. Naprotiv, čak nas i jedna i druga iskustva mogu, na osnovi časnog sučeljavanja s prošlošću, oslobođiti začaranog kruga osvete i mržnje, preobražavajući nas u djelatne subjekte u lokalnim i globalnim procesima pomirenja, onkraj umišljene nevinosti i fiksiranosti na pretrpljeno zlo.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: *Svetlo riječi*, XXVIII(2010)330, str. 47.-49.)

Alen Kristić

Maha Ghosananda

Hodočašće istine

Ratno nam je vrijeme pokazalo da je religija izvrsno sredstvo u rukama politike za oživljavanje i stvaranje novih podjela među ljudima. Razdoblje nakon rata pokazalo nam je pak da je religija također izvrsno sredstvo za očuvanje i produbljivanje dubokih podjela među ljudima. U oba slučaja riječ je, naravno, o lažnoj religiji koja je, ne bez krivnje vjernika, svedena na puko sredstvo biološkog nadzivljavanja političkog neprijatelja, služeći nerijetko i opravdavanju njegova biološkog zatiranja. A poslanje istinske religije je, kao što ukazuje i samo značenje izvorno latinske riječi religija, posve suprotno od toga: povezivanje ljudi međusobno i s Bogom. No, kako da čovjek kod nas nakon svega povjeruje čak samo i u mogućnost postojanja istinske religioznosti koja bi bila u stanju premostiti podjele među ljudima kad se na svakom koraku suočava s farizejsko-licemjernom religioznošću: štovanjem Boga usnama, a srcem dalekim i od Boga i od bližnjega. A opet, da je nemoguće moguće, da istinske religioznosti ima, religioznosti koja živi od neproračunate dobrote i sućutnosti prema drugome i drugaćijem, pa čak i prema neprijatelju, religioznosti koja ne priznaje duboko usađenu granicu i otuđenost između prijatelja i neprijatelja nego živi iz neograničene otvorenosti i prevladavanja ograda među ljudima, pokazuje životni primjer kambodžanskog mirotvorca i budističkog redovnika Maha Ghosanande (rođen oko 1929.).

Politika nulte godine

Stravična događanja u domovini Ghosanandu su zatekla u jednom od budističkih samostana na jugu Tajlanda. Pod vodstvom Pol Pota, vlast u Kambodži preuzeli su 1975. kambodžanski komunisti – Crveni kmeri. Napredak ostvaren u 12 godina kambodžanske samostalnosti, nestao je bestraga. Vođen komunističkim vrednotama, koje je shvaćao dokraja radikalno, te bezobzirno koristeći nasilje, Pot je samovoljno prekrajao stvarnost želeći od Kambodže preko noći stvoriti besklasnu i čisto zemljoradničku zemlju. U novom razdoblju trebalo je

raskinuti veze sa svime modernim (tehničkim dostignućima) i sa svime starim (tradicionalnim vrednotama). Posljedice sulude Potove politike u gotovo četiri godine vladavine Crvenih kmera su dva milijuna ubijenih i pola milijuna izbjeglih Kambodžanaca.

Pored intelektualaca (progon Crvenih kmera preživjelo je svega 5-10 % obrazovanih Kambodžanaca), glavni neprijatelj Pota bio je budizam kao čuvar i prenositelj tradicionalnih kambodžanskih vrednota i kulture. Sustavno iskorjenjivanje budizma preživjelo je svega oko 3 od 50 tisuća redovnika, a uništeni su gotovo svi budistički hramovi u Kambodži (oko 3.600). Smrt budizma u Kambodži Crveni su kmeri proglašili službeno već 1978. Uništivši institucije i infrastrukturu koje omogućavaju život, a ne zamijenivši ih novim, Pot je Kambodžu izručio smrtonosnom pohodu gladi. Komunističku strahovladu dokrajčili su krajem 1978. Vijetnamci. Namjesto strahovlade komunista u Kambodži zavladala je potom bespoštedna vojna borba za vlast četiriju sukobljenih kambodžanskih stranaka koje su odražavale duboku, čak četverostruku, ideoološku podijeljenost kambodžanskog društva. Posljedica: među narodom ozračje nesigurnosti i nepovjerenja, a Kambodža iscrpljena beskrajnim vojno-ideološko-političkim sukobima i dalje ostaje jedna od najsirošnjih zemalja svijeta. Iako je bio poučavan da ne smije dopustiti da svjetovna događanja utječu na njegov duh, Ghosananda je napustio sigurnost samostana i 1978. se, neposredno pred okončanje vladavine Crvenih kmera, djelatno uključio u kambodžanska događanja kao budistički redovnik.

Obnova budizma

Nove redovnike i redovnice, iznimno obrazovan, Ghosananda nije poučavao isključivo budizmu nego i demokraciji, ljudskim pravima, nenasilju i konstruktivnom rješavanju sukoba.

Krenuo je među kambodžanske izbjeglice razmještene u brojnim kampovima uz tajlandsko-kambodžansku granicu. U narančasto-crvenom redovničkom odjelu za izbjeglice izmučene nasiljem i progonima Ghosananda je bio znak okončanja rata i nove nade. Oživljavajući budističku tradiciju kroz poučavanje i gradnju hramova, izbjeglicama je posredovao iznova izgubljeno životno uporište i orientaciju. Ne samo da je u izbjeglicama umanjivao strah i beznade, nego mu je polazilo za rukom u njima probuditi i odavno izgubljeni osjećaj

za mir. Riskirajući život, posjećivao je i izbjegličke kampove na područjima pod kontrolom Crvenih kmera.

Da bi i ostatak svijeta bio upoznat s nepravednim događanjima u Kambodži, uskoro počinje posjećivati kambodžanske izbjegličke zajednice diljem svijeta. Od 1980., već svjetski poznat, postaje zastupnik kambodžanskih izbjeglica u UN-u. Iste je godine u suradnji s kršćanskim socijalistom Peterom Ponom osnovao Međureligijsku misiju za mir u Kambodži usmjerenu obnovi budizma i potrazi za preživjelim budističkim redovnicima i redovnicama. Nove redovnike i redovnice, iznimno obrazovan, Ghosananda nije poučavao isključivo budizmu nego i demokraciji, ljudskim pravima, nenasilju i konstruktivnom rješavanju sukoba. Znao je da će obnovljeni budizam različite političke struje pokušati iskoristiti za svoje svjetovne interese, a oduprijeti se tome mogu isključivo vjerski službenici integralne osobnosti. Izabran 1988. za vrhovnog budističkog poglavara u Kambodži, Ghosananda je 1993. s nekolicinom

redovnika bio nazočan na mirovnim pregovorima u Parizu. Bio je uvjeren da nazočnost budizma predstavlja pozitivnu snagu koja zahtijeva mir i pomirenje.

Snagu za obnavljanje budizma i rad na uspostavi mira i pomirenja u Kambodži posređovala je Ghosanandi poglavito njegova budistička vjera. Usmjeravalo ga je uvjerenje da unutarnja promjena predstavlja prvi korak za društvene promjene kao što unutarnji mir predstavlja prvi korak za društveni mir. Drukcije kazano: promjena pojedinca predstavlja preduvjet promjene društva! Zato je Ghosananda neumorno govorio da svi moraju krenuti od sebe! Ujedinjavao je na plodonosan način u svemu što je činio kontemplaciju i akciju kao temeljne i nerastavljive sastavnice budizma: nužna i logična posljedica istinskog nutarnjeg mira je društveni angažman, ne neaktivnost nego veća kreativnost u rješavanju društvenih problema. Nastojeći oko buđenja svijesti o vlastitoj odgovornosti za političko-društvenu obnovu kod svakog Kambodžanca, Ghosananda je osobitu pozornost posvećivao tome da ne bude doživljen kao zagovornik i predstavnik pojedine stranke ili interesne skupine.

Marš mira

Središnje mjesto u mirotvornom djelovanju Ghosanande u Kambodži predstavlja višetjedni marš mira ili hodočašće istine kroz čitavu zemlju, a osobito kroz područja obilježena sukobima. Kao uzor za marš mira, Ghosanandi je poslužio primjer samoga Bude: predvodeći svoje redovnike i redovnice u dugim procesijama kroz cijelu zemlju, Buda je poučavao mir kao put umanjivanja patnje. Ostvarujući ovu ideju u novim okolnostima, Ghosananda je za cilj imao uzdrmati već ustaljene ideoološko-političke podjele među ljudima. Hodočasnike, u početku redovnike i redovnice, nazvao je vojskom mira koja će u Kambodžu donijeti mir i patnji učiniti kraj koristeći oružje ljubazne dobrote, brižljivosti i suosjećanja. Kao način djelatnog suprotstavljanja političkim sukobima, vojska mira koristila je dva sredstva: strogo pridržavanje nenasilja i stranačko-političke neutralnosti.

Prvi marš mira, organiziran 1992., tako je dobro dočekan među narodom da je nastavljeno s njegovim organiziranjem svake naredne godine. Prerastavši uskoro u narodni mirotvorni pokret, već sljedećih godina broj sudionika marša znao je dosegnuti do 100 tisuća ljudi. Vođen pod motom – Lagano, korak po korak, svaki je korak molitva! – marš je svjedočio da je narod nadvladao strah i da je spremna založiti se za mir. Svaki korak marša također je bio je jedna molitva, a svaka meditacija bila je jedan most u podijeljenoj zemlji. Marš mira zemljom je sijao sjeme nade i ohrabrenja. U novonastalom ozračju nenasilja iznova se počelo osjećati i uobičavati razoren razoreno zajedništvo naroda. Za vrijeme marša, pripravljanog seminarima tijekom cijele godine diljem zemlje, narod je istodobno poučavan u vjeri (posjećivana su stara budistička svetišta uz odgovarajuće obrede i meditacije) i odgajan za političko-građanski angažman u duhu nenasilja, pomirenja i konstruktivnog rješavanja sukoba. Marš mira je stvarao ne samo mogućnost upoznavanja (stvaranja mreže) ljudi spremnih založiti se za mir nego i mogućnost njihova trajnog obrazovanja. U okrilju marša mira iznova su izgrađivani temelji kambodžanskog građanskog društva.

Svjesni snage simbola, sudionici marša mira nisu sa sobom nosili političke simbole i oružje. Jedina simbolička gesta koju su svjesno koristili tijekom hodočašća bilo je davanje i primanje blagoslova što im je pomagalo uspostaviti pomirenju usmjerene kontakte između predstavnika zavađenih stranaka. Za mnoge izbjeglice marš mira je bio jedini način da sigurno posjete domovinu i uspostave prekinute veze s obitelji.

Podržavan od svjetske javnosti i od početka međureligijski ustrojen, marš mira je postao

i način skretanja pažnje na važne političke probleme i pokretanje akcija za njihovo rješavanje: čišćenje zemlje od milijuna mina, zaustavljanje razaranja prirode, zaustavljanje širenja side, suprotstavljanje obiteljskom nasilju, jačanje poštivanja ljudskih prava. Pri tome su se organizatori i sudionici marša i dalje pridržavali stranačke neutralnosti. U pokušaju da marš mira iskoriste za jeftino stjecanje povjerenja naroda, političare su osujećivali kritički kambodžanski mediji neprestanim podsjećanjem političara na vrijednosti za koje su se riječima založili tijekom marša. Od posebne je važnosti bio marš mira 1993., kad su se nakon 20 godina održavali prvi slobodni izbori u Kambodži. Unatoč prijetnjama, marš mira je prošao kroz glavni grad Kambodže, Phnom Penh, u kojem je vladala napetost i strah od nasilja. Nakon što se skupini od tri tisuće ljudi pridružilo mnoštvo stanovnika i organizacija iz glavnog grada, marš se pretvorio u veliki prosvjed za mir i nenasilje. Prosvjed je ohrabrio stanovnike glavnog grada, ključnog za izbore, da glasuju, što je bio poraz zagovornika nasilja, poglavito i dalje politički aktivnih Crvenih kmera.

(Ne)mogući obrat kod nas

Svojim djelovanjem Ghosananda je zorno ukazao na mirovni potencijal istinske religioznosti. Ako je vjerna izvornom poslanju, svaka religija, kao budizam u Kambodži, može biti most među ljudima, put prema nutarnjem miru i pomirenju s vlastitom bolnom prošlošću kao i društveno-politička snaga koja na pozitivne promjene može bez nasilja pokrenuti čak i one koji su je pokušali uništiti.

No, presudni preduvjet za to je, što vrijedi i za naše vjerske zajednice, upravo ono na čemu počiva vjerodostojnost kambodžanskog mirotvorca i budističkog redovnika Ghosanande: stroga stranačko-politička neutralnost i sloboda od žudnje za političkom moći! Drukčije kazano: obrat od političke prema istinskoj religioznosti koja živi od dobrote i sućutnosti prema drugom i drugaćijem!

(Uz adaptaciju preuzeto iz: *Svetlo rijeći*, XXVI(2008)299, str. 25.-27.)

*Voden pod motom –
Lagano, korak po korak,
svaki je korak molitva!
– marš je svjedočio da je
narod nadvladao strah i
da je spremam založiti se
za mir.*

Alen Kristić

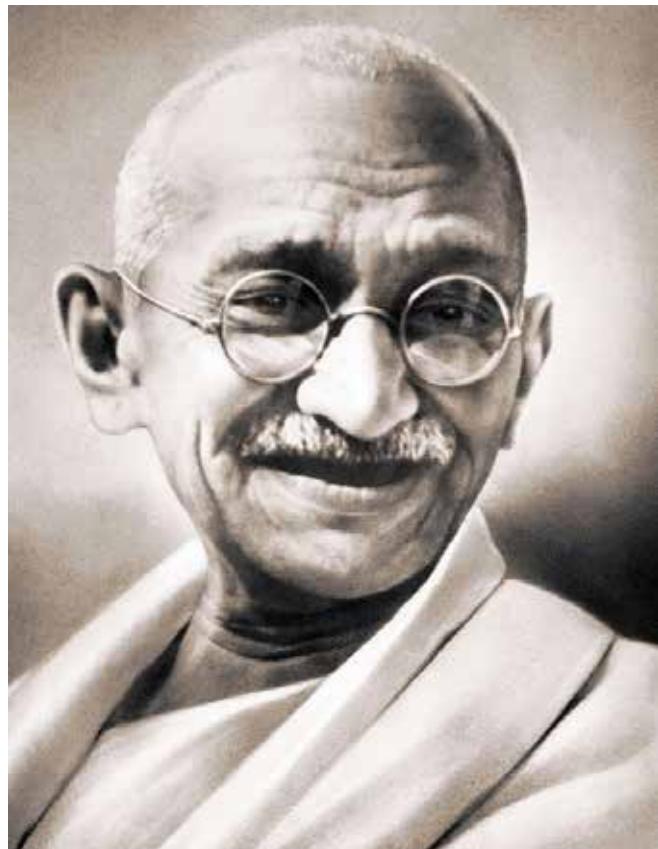
Mahatma Gandhi

Poraženi pobjednik

Ništa nije dalo naslutiti njegovu buduću veličinu. Rodio se 1869. u neuglednom primorskom gradiću zapadne Indije – Porbandaru. Njegov otac – Karmchand – poštovan zbog nepristranosti i nepodmitljivosti, bio je predsjednik vlade u službi mjesnog kralja, a majka – Pulitbai – neuka, ali sveta žena. Sporog razuma i slabog pamćenja, uspijevao je biti tek osrednji učenik. Nespretnost udružena s bojažljivošću učinila je knjige jedinim prijateljem niskog i mršavog dječaka. Šaputanjem Božjeg imena Rama pokušavao je nadvladati strah od lopova, duhova i zmija. U skladu s običajem ugovorenih brakova oženili su ga u trinaestoj godini s djevojčicom Kasturbai, a raskoš hinduističkih hramova u njemu je zarana probudila sumnju ima li uopće vjere u Boga.

Očeva smrt 1885. narušila je obiteljsko blagostanje. Došlo je vrijeme za izbor zvanja. Predsjednik vlade – kao otac i djed – mogao je postati jedino ako bude odvjetnik. Pristao je na to bez obzira na ljubav prema medicini i strahu od odvjetničkih ispita. Da bi što lakše i brže završio školovanje za odvjetnika, obitelj ga je 1888. poslala u London, ali se morao zakleti da će i tamo ostati vjeran hinduističkim pravilima života čuvajući se vina, žena i mesa. Zakletva je umirila obitelj, ali ne i trgovačku kastu u kojoj je bio rođen – postao je izopćenik. Bez oduševljenja, ali uspješno okončava studij 1891. Vraća se u Indiju noseći u sebi, još uvijek nesvesno, prvu iskru plamena koji će ga preobraziti u Mahatmu – Veliku dušu.

Za boravku u Londonu u njemu se probudila žed za Bogom. Čita Bhagavad Gitu – svetu hinduističku knjigu – i Bibliju. Govor na gori ulazi ravno u njegovo srce budeći oduševljenje koje će trajati cijeloga života, a iz Bhagavad Gite – od tada trajnog izvora utjehe i nade – posebno ga se dotiču stihovi o odricanju i nesebičnosti – označama istinske religioznosti. Dvije godine troši da bi se dokazao kao uspješan odvjetnik u Indiji. Ne samo da ne uspijeva nego doživjava i poniženje. S dvora vladara Probandara na ulicu ga izbacuje britanski politički namještenik – poznanik iz studijskih dana u Londonu – kojemu se žalio zbog nepravde nanesene bratu. Bio je to udar nakon kojega je shvatio da ne želi provesti život

služeći na dvoru kao laskava ulizica. Putuje u Južnu Afriku kao odvjetnik jedne tvrtke iz Probandara, ali ni ondje ne uspijeva umaknuti poniženju. Na jednom od poslovnih putovanja u blizini Maritzburga na zahtjev nekog bijelca kao smeđi uljez biva istjeran iz prvog razreda vlaka. Umjesto da kao i ostali Indijci, pogodeni rasnom diskriminacijom u Južnoj Africi, bez protivljenja prijeđe u treći razred, napustio je vlak ne želeći se poviti pred nepravdom. Sjedeći na stanici u Maritzburgu proveo je noć u dubokom razmišljanju. Kad je osvanuo novi dan, više nije bio isti. Na mjestu nekadašnje sramežljivosti u njegovu srcu stajala je volja da krene u borbu protiv rasne diskriminacije – dovoljno jaka da u Južnoj Africi ostane umjesto jedne, dvadeset i jednu godinu – od 1893. do 1914.

Snaga duše

Čvrsto je vjerovao da Indijci imaju pravo u ime morala ustati protiv nepravednih zakona koje su im u Južnoj Africi nametali bijelci, ali je također uviđao da se rasne predrasude ne mogu ukloniti jednostavnom promjenom zakona. Da bi se sasjekli korijeni predrasuda trebalo je strpljivim trudom i odgojem dosegnuti dubine ljudskih duša. Zato je djelovanje usmjeravao poglavito prema poboljšanju ljudi uvjeren da će nakon toga biti lako postići političke ciljeve. U javnim je nastupima uvjерavao Indijce kako prvi korak do slobode i poštovanja moraju učiniti sami napuštanjem loših navika koje i njih same čine krivima za stanje u kojemu su se nalazili. Prihvatanje istine u trgovini, učenje engleskog, zaboravljanje na razlike utemeljene na pripadnosti vjeri i kastama, usvajanje navika koje osiguravaju zdravlje bili su prvi izazovi koje je stavio pred svoje sunarodnjake.

Bjelačko opravdavanje nepravednih zakona strahom od većine koju su u Južnoj Africi činili crnci i Indijci – tada je u Južnoj Africi živjelo 5 milijuna crnaca naspram nešto više od milijun bijelaca – uvjerili su ga da se svako nasilje, činila ga većina ili manjina, rađa iz nepodnošenja razlika i straha ukorijenjenog u manjku povjerenja u sebe. Boreći se za Indijce kojima su u Južnoj Africi nepravedno bila uskraćena temeljna ljudska prava – glasovanja, bavljenja trgovinom, posjedovanja i obrađivanja zemlje – stoga i nije pokušavao poniziti i poraziti bijelce. Politika oko zaoko koja na koncu vodi do sveopćeg sljepila nije bila njegov izbor.

Put koji je izabrao za sebe i Indijce Južne Afrike bila je politika uzvraćanja dobrim na zlo sve dok se zločinac ne umori od zla. Nadao se da će se bijelci sjetiti da su kršćani, ako sam bude primjenjivao Govor na gori. Želio je obraćenje i poboljšanje svih. Način borbe koji je izabrao nazvao je satyagraha. Riječi koja je izvorno označavala čvrsto stajanje uz istinu pridodao je značenje duševne snage koja izvire iz ljubavi i nenasilja. Za njega je potraga za istinom isključivala nanošenje nasilja neprijatelju kojega je strpljenjem i suošćećanjem valjalo odvratiti od zabluda. Često je ponavljao da prihvati takvu vrstu strpljivosti znači prihvati i vlastitu patnju, uvjeren da braniti istinu nikada ne znači nanositi patnju neprijatelju, nego je sam podnositi. Baš tako je i shvaćao poruku raspetog Isusa.

Ostaje čudom da mu je pošlo za rukom za tako zahtijevan put pridobiti na tisuće Indijaca u Južnoj Africi. Uskoro je iza sebe imao čitavu vojsku mira koja je slušala zapovijedi na koje bijelci

Za njega je potraga za istinom isključivala nanošenje nasilja neprijatelju kojega je strpljenjem i suošćećanjem valjalo odvratiti od zabluda.

nisu imali odgovarajućeg odgovora – ne opiri se hapšenju, podvrgni se policijskom šibanju, ponašaj se moralno i uredno. Odazivajući se njegovom pozivu na građansku neposlušnost zbog nepravednih zakona u ime savjesti, Indijci su se dali nadahnuti nadom da će vlastitom patnjom i iskrenošću uvjeriti um i osvojiti srce protivnika izbjegavajući pri tome da ih ponize, ozlijede ili razljute. Željni su od protivnika načiniti suputnike u traženju istine. Na koncu su bijelci ustuknuli. Zakon o oslobođanju Indijaca u kojem se nalazila potvrda načela o rasnoj jednakosti usvojen je 1914.

Ustrajnost u kročenju teške naravi koja je smjerala preobrazbi sebičnih nagona donekle objašnjava čaroliju kojom je za satyagrahu oduševio Indijce Južne Afrike. Sve veća vlast nad sobom omogućavala mu je sve veću vlast nad drugima. Da bi postigao punu vlast nad svojim osjetilima, što je bio preduvjet neprestanog traženja Boga i većeg zanosa za ostvarivanje blagostanja svih, položio je u vrijeme boravka u Južnoj Africi brahmacy zavjet kojim se obvezao na ustezanje od spolnih odnosa. U znak žalosti za ubijenim Indijcima prestao je nositi zapadnu odjeću zamijenivši je bijelom haljinom do koljena. Učio je i od drugih. Osobito nadahnuće bilo mu je Tolstojevo djelo Kraljevstvo Božje u nama, Thoreauovo Građanska neposlušnost i Ruskinovo Ka ovom posljednjem.

Vratio se u Indiju 1915. ovjenčan slavom, a narod mu je oduševljen klicao Mahatma – Velika duša – prihvaćajući naslov koji mu je još 1913. dodijelio slavni indijski književnik Tagore. Ali tek će novi izazovi objaviti puninu bogatstva skrivenog u njegovoj duši.

Cijena nezavisnosti

Očekivano je postao vođa naroda na putu do nezavisnosti Indije od Engleske, ali ne čudi nevoljkost kojom je dio političara pristao na njegov način borbe – satyagrahu. Gledao je dalje od njih. Za njega nije bilo dovoljno protjerati Engleze. Od veće važnosti bila je duhovna preobrazba Indijaca – rad na njihovoј nutarnjoj slobodi i osobnom dostojanstvu – čistoći naroda. Opravdano je predviđao da se nezavisnost Indije može preobraziti u veliko zlo bez nutarnje zrelosti njezinih stanovnika za slobodu. Ustrajno je opominjao da Indijci – hindusi, muslimani i kršćani moraju – prije nego i pomisle na slobodu – postati dovoljni hrabri da vole i vjeruju jedni drugima poštujući različito religijsko opredjeljenje susjeda, a znao je da je to nemoguće bez vjere u sebe koja izvire iz vjere u Boga što nas oslobađa straha jednih od drugih. Stoga i nije usmjeravao svoje političko djelovanje površnim i trenutnim ciljevima. Nadahnuto istinskim religioznim duhom, ono je pokušavalo oplemenjivati ljude. Mačem ostvarena sloboda predstavljala bi za njega poniženje Indije. Sanjao je da Indijci postanu uzor u koji će se ugledati i drugi narodi u izgradnji budućeg svijeta utemeljenog na nenasilju.

Da će Englezi na koncu morati ustuknuti pred Indijcima, nagovijestio je Marš soli koji je 1930. u šezdeset i prvoj godini života poduzeo Mahatma. Prevalivši pješice put od 241 milje između Ahmedabada i Dandija u dvadeset i četiri dana, dospio je na obalu Indijskog oceana. Zgrabivši malo soli s obale simbolično je prekinuo nepravedni monopol engleske vlade na

*Blagoslov mira se na čudesan
način spuštao jedino na
mjesta i pokrajine kroz koje je
hodočasteći prolazio Mahatma
posvećujući posljednje
dane života muslimansko-
hinduskom prijateljstvu.*

proizvodnju i prodaju soli pozivajući narod Indije na građansku neposlušnost. Uskoro je u Indiji bilo više od 60 tisuća političkih zatvorenika. Među njima je bio i Mahatma, koji je, razgovarajući sa zatvorenicima o Bogu, zatvor preobražavao u hram. Indijci su ostali nenasilni unatoč okrutnom nasilju Engleza kojim su dokrajčili vlastiti moralni ugled u zemlji. Morali su popustiti pred miroljubivom pobunom Indijaca, a Mahatma je postao zastupnik Indije na pregovorima o njezinoj budućnosti u Londonu.

Potraga za Bogom bila je izvor cjelokupnog Mahatmina djelovanja, ali to nije značilo da je Mahatma slijepo slijedio religijske propise. U slučaju kad su bili neljudski izlagao ih je kritici. Čuvajući dušu Indije – jedinstvo njezinih stanovnika – Mahatma se 1932. usprotivio stvaranju posebnih izbornih okruga za hinduističku kastu nedodirljivih – parija – u kojima Hindusi viših kasti nisu vidjeli ljudska stvorenja. Tako su Englezi preko vjerskih razlika pokušavali uništiti političko jedinstvo Indijaca. Ali za Mahatmu je u igri bilo više od političkog jedinstva Indijaca. Želio je dokinuti neljudsko ophodenje – opravdano religijom – Hindusa prema parijama koje je Mahatma nazivao djecom Božjom – haridžanima. Okrenuo se oružju koje je koristio svaki put kad izgovorenim ili pisanim riječima u Indijcima nije uspijevao probuditi dobrotu – gladovanju. Šestog dana posta – kasnije nazvanog Epski – dogodilo se čudo. Ne jer su političari odustali od posebnih izbornik okruga nego jer su Hindusi parijama priznali ljudsko dostojanstvo. Otvoreni su im po prvi puta u povijesti hinduistički hramovi, škole i bunari za korištenje vode. Nezamislivom vjerskom obnovom nekadašnja vjerska obveza postala je moralni grijeh.

U proslavi neovisnosti Indije 1947. Mahatma nije sudjelovao. Njegova su se strahovanja pokazala opravdanim. Jedinstvena je Indija na tragičan način podijeljena na muslimanski Pakistan i hinduističku Indiju zahvaljujući rascjepu između hinduističkih i muslimanskih političara Indije za koje je zaposjedanje vlasti predstavljalno veći dobitak od dobra naroda. Bez krivnje nisu bili ni Englezi koji su, koristeći vjerske razlike, produbljivali neprijateljstvo stanovnika Indije. U đavolskom krugu nasilja između muslimana i hindusa život je izgubilo više od dva milijuna Indijaca, a 16 milijuna ostalo je bez doma.

Blagoslov mira se na čudesan način spuštao jedino na mesta i pokrajine kroz koje je hodočasteći prolazio Mahatma posvećujući posljednje dane života muslimansko-hinduskom prijateljstvu. U hodočašću mira i povjerenja prekinuo ga je 30. siječnja/januara 1948. hitac kojeg je ispalio hinduistički ekstremist N. V. Godse.

Bapu – Otac, kako su ga od milja prozvali Indijci – umro je s Božjim imenom – Rama – na ustima.

Onako kako je i živio.

Ali njegovo nadahnuće živi i dalje u svim glasnicima budućega svijeta nenasilja koji se povremeno pojave među nama pozivajući nas da putem pravde koračamo uvjereni u snagu blagosti, poštenja, poniznosti, istine i ljubavi.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: *Svjetlo rijeći*, XXV(2007)287, str. 25.-27.)

Alen Kristić

Aung San Suu Kyi

Sloboda od straha

Započnete li danas govor o potrebi oblikovanja nove svjetske politike na temelju etičke odgovornosti za svijet i duhovnih vrijednosti svjetskih religija, s mnogih će vam strana biti upućen podsmijehom popraćen prigovor kako ste u oblacima jer govorite o nečemu što je nemoguće ostvariti u prilikama suvremenog svijeta. Podsmijeh je to s kojim su oduvijek u svijetu ljudi dočekivani izumitelji i glasnici novoga.

Da se nova svjetska politika nenasilja i ljudskih prava nalazi u okviru ljudskih mogućnosti, svijetu je pokazala budistička vjernica Unije Myanmar, nekadašnje Burme, Aung San Suu Kyi, kći generala Aung Sana, odvažnog borca za burmansku neovisnost u ratovima protiv Japana i Velike Britanije, ubijenog iste godine kada je ona rođena – 1947.

Biser Azije

Pred šezdesetogodišnjom ženom, zatočenom u kućnom pritvoru gotovo neprekidno posljednjih šesnaest godina, ustrašeni stoje generali vojne vlasti Unije Myanmar, jer uviđaju nemoć oružja i nasilja pred politikom koju vodi Aung San Suu Kyi, nadahnuta duhovnim vrijednostima budizma. Ne čudi da sve više ljudi Unije Myanmar, nadvladavajući strah, staje uz Aung San Kyi.

Sebičnost vojnih generala učinila je od Unije Myanmar, još prije dvije generacije po bogatstvu potencijalno prve zemlje Azije, otok bijede na kojem više od 40 % stanovništva živi ispod granice siromaštva. U zemlji koja se nekoć zvala biserom Azije zbog iznimnog bogatstva zlatom, dragim kamenjem i rudama danas umire svako deseto dijete. Zaludu je što se u Uniji Myanmar nalazi čak po plodnosti jedna od prvih pokrajina svijeta smještena u dolini i ušću rijeke Ayeyarwaddy.

Kako bi sačuvali vlast, vojni se generali, predvođeni Than Shweom, oslanjaju čak i na djecu vojнике kojih ima preko 70 tisuća. U zemlji koja je svojom ljepotom očarala i velikog putnika Marca Pola vojni generali ustrajno produbljuju razdore između 135 etničkih skupina

nastanjenih u Uniji Myanmar. Nadaju se da će etničke skupine, zaokupljene međusobnom mržnjom, zaboraviti na njih – istinske krvce zbog pogubnog stanja za obične ljude u zemlji. Progonima je osobito izložena po broju druga manjina Unije Myanmar – Kareni – koje od većinskog burmanskog stanovništva razlikuje i kršćanska vjera. Oslanjajući se na pomoć Indije i Kine, vojni generali opravdanje okrutnosti i sebičnosti pokušavaju dobiti i od budističkih monaha velikodušno pomažući izgradnju samostana, hramova i pagoda, što im i ne pada tako teško jer svi prihodi od stranih investicija završavaju isključivo u njihovim rukama.

Povratak kući

Nakon ubojstva muža majka Aung San Suu Kyi – Daw Khin Kyi – ostala je aktivna u političkom životu Burme zalažući se prije svega za socijalne promjene u korist siromašnih. Budući da je od 1960. bila veleposlanica Burme u Indiji, njezina kći Aung San Suu Kyi odrasla je izvan Burme. Studij filozofije, politike i gospodarstva započela je u New Delhiju, a završila ga u Engleskoj na Oxfordu 1967. godine. Potom je do 1972. radila u New Yorku kao suradnica burmanskog generalnog sekretara UN-a U-Thanta koristeći slobodno vrijeme za volonterski rad u bolnicama za siromašne.

U himalajskom kraljevstvu Butan Aung San Suu Kyi se 1972. udala za istraživača tibetanske kulture Michaela Arisa kojega je upoznala još za studentskih dana na Oxfordu. U Butanu je Michael Aris radio kao kućni učitelj kraljevske obitelji i voditelj ministarstva za prevođenje, a Aung San Suu Kyi kao službenica ministarstva vanjskih poslova. Mladi bračni par napustio je Butan nakon što je postalo jasno da Aung San Suu Kyi očekuje dijete. Tako se u Engleskoj 1973. rodio Alexander, a četiri godine poslije Kim.

Nakon što je dobio mjesto na Oxfordu, Michael Aris se posvetio istraživanju kultura himalajske regije, a Aung San Suu Kyi je počela pisati o povijesti Burme istražujući očev život u čemu joj je od velike koristi bio i boravak u Kyoto u Japanu 1985. i 1986. Poslije objavljivanja njezina rada Socijalno-političke struje u burmanskoj literaturi u Kyoto 1988. do Aung San Suu Kyi je došla vijest o bolesti njezine majke. Da bi njegovala teško oboljelu majku, Aung San Suu Kyi se vratila u Burmu bez obzira na to što je u međuvremenu u njezinoj domovini na vlast došla socijalistička vojna diktatura.

Ubrzo nakon njezina povratka u Burmu zemljom su se proširili sukobi između naroda i vojne vlasti. Nakon što je vojska 8. kolovoza/augusta 1988. pobila više tisuća nenaoružanih studenata koji su u Rangunu – glavnom gradu Burme – mirno demonstrirali protiv totalitarnog sustava vlasti tražeći uvođenje demokracije, Aung San Suu Kyi je smogla snage, ugledajući se na oca i majku, preuzeti na sebe dio vlastite odgovornosti za stvaranje slobodnog društva u Burmi.

Sloboda od straha

Imajući pred očima primjer Martina Luthera Kinga i Mahatme Gandhija, Aung San Suu Kyi se našla na čelu narodnog pokreta koji se nenasilnim otporom i građanskom neposlušnošću okrenuo protiv vlasti generala u Uniji Myanmar. Tjedan dana nakon okrutnog masakra studenata Aung San Suu Kyi je generalima poslala otvoreno pismo tražeći od njih stvaranje neovisnog povjerenstva za pripremu višepartijskih izbora. Ispred Shwedagon pagode u Rangunu 26. kolovoza/augusta 1988. Aung San Suu Kyi je održala u nazočnosti djece i muža pred više stotina tisuća ljudi prvi govor u kojem je izložila svoj politički program nenasilja, uspostave ljudskih prava i uvođenja demokratskog višepartijskog sustava.

Potom je posjetila sve veće gradove zemlje pozivajući ljude na borbu protiv vlasti generala nenasilnim otporom. Oglušila se na pozive da se priključi oružanoj borbi gerilaca protiv samovolje generala ističući da bi na taj način potvrdila ono što generalska tradicija godinama poručuje narodu – istinska moć počiva na snazi oružja. Zato je u svojim nastupima ustrajno u ljudima budila slobodu od straha – sposobnost da učine ono što smatraju ispravnim bez straha da će čineći to izložiti sebe i druge opasnosti. Iako je vlast generala uskoro zabranila sva demokratska nastojanja u zemlji, pokret okupljen oko Aung San Suu Kyi prerastao je u Nacionalnu ligu za demokraciju (NLD) kojom je predsjedala upravo ona. Čak se i pokop njezine majke u prosincu/decembru 1989. pretvorio u mirni prosvjed protiv diktature kad je Aung San Suu Kyi obećala pred okupljenim mnoštvom da će se poput svojih roditelja i po cijenu života boriti za slobodu i pravdu u Burmi.

Nazivajući je pogrdnim riječima generali su odvažnu Lady – kako s poštovanjem narod Burme zove Aung San Suu Kyi – 20. srpnja/jula 1989. prvi put stavili u strogi kućni pritvor. Slobodna duha, Aung San Suu Kyi se i dalje pokazala jačom od generala koje je neuzimanjem hrane prisilila na dobro postupanje sa zatočenim studentima. Ostajući vjerna obećanjima danim narodu Burme, nije pristajala na ponude generala da napusti zemlju. Njezina nesalomljiva ustrajnost učinila je da Burma, kojoj su generali u međuvremenu dali novo ime – Unija Myanmar – dospije u središte svjetske pažnje. Zahvaljujući Aung San Suu Kyi, umnožili su se pritisci svijeta na vojnu vlast generala koja je na koncu protiv vlastite volje bila prisiljena nakon trideset godina organizirati prve slobodne parlamentarne izbore. Usprkos nasilju vojnog režima, na izborima 26. svibnja/maja 1990. s više od 80 % glasova pobijedila je Nacionalna liga za demokraciju Aung San Suu Kyi. Ne želeći priznati rezultate izbora, generali su oružanom silom onemogućili sazivanje parlamenta, dok su članovi NLD-a završili u izgnanstvu ili zatvoru.

Nobelova nagrada

Ostajući i dalje zatočena u strogom kućnom pritvoru, Aung San Suu Kyi je postala znakom nade za sve ljude Burme, ali i njihov glasnogovornik u svijetu. Pozivajući svijet da ekonomskim sankcijama prisili generale na pregovore oko uvođenja demokracije u Burmu, objašnjavala je kako zbog njih ne treba brinuti za burmanski narod jer do njega ne dopire ništa od blagoslova stranih ulaganja u zemlju. Vjerna politici koja u konačnici teži za nacionalnim pomirenjem, istodobno je pozivala i generale na dijalog kako bi se nadvladala kriza u zemlji. Veliko ohrabrenje za Aung San Suu Kyi i burmanski narod predstavljala je 1991. godina. Objavlјivanje knjige Aung San Suu Kyi Sloboda od straha u SAD-u, Engleskoj i Australiji okrunila je vijest da je Aung San Suu Kyi izabrana za dobitnicu Nobelove nagrade za mir. Nagradu su u njezino ime primili sinovi Alexander i Kim u Oslu 10. prosinca/decembra 1991. na Međunarodni dan ljudskih prava. Alexander je u prigodnom govoru istaknuo kako je Aung San Suu Kyi

Čak se i pokop njezine majke u prosincu/decembru 1989. pretvorio u mirni prosvjed protiv diktature kad je Aung San Suu Kyi obećala pred okupljenim mnoštvom da će se poput svojih roditelja i po cijenu života boriti za slobodu i pravdu u Burmi.

Alexander je u prigodnom govoru istaknuo kako je Aung San Suu Kyi život posvetila revoluciji duha o kojoj ovise stupanj ljudske odgovornosti jer je shvatila kako na putu do punog života ljudske zajednice jedna osoba uvijek mora imati želju i hrabrost ponijeti odgovornost za potrebe drugih budeći u njima snage ljudskog duha sposobne da nadvladaju sebična strujanja ljudske prirode.

Kyi je nastavila borbu za uvođenje demokratskih odnosa u Burmi i sazivanje parlamenta u skladu s voljom naroda iz 1990. godine pozivajući na dijalog i izmirenje s vojnim režimom na temelju istine i pravde. Budući da nije pristajala na prividne reforme koje su nudili generali uspostavom parlamenta u kojemu bi vodeća uloga i dalje pripadala njima, ubrzo se iznova nakon ograničenja kretanja u okviru glavnog grada voljom generala našla u kućnom pritvoru. Bio je to još jedan znak nespremnosti generala na stvarne promjene i nadvladavanje krize u Uniji Myanmar što, nažalost, nije bila prepreka da ASEAN – savez zemalja jugoistočne Azije – usprkos kritici međunarodne zajednice u svoje okrilje primi i Uniju Myanmar 1997.

Duhovna snaga Aung San Suu Kyi na poseban se način očitovala iznova 1999. kad je saznala za smrtonosnu bolest supruga Michaela Arisa kojega je posljednji put vidjela za Božić 1995. Generali nisu dopustili Michaelu Arisu da posjeti Aung San Kyi u Burmi nadajući se da će ona napustiti zemlju kako bi posljednji put vidjela supruga. Svjesna da joj generali ne bi dopustili povratak u zemlju, ona se odrekla posljednjeg susreta sa suprugom prihvaćajući i to kao još jednu žrtvu za svoj narod.

Na razočarenje međunarodne zajednice, i ove su godine generali produžili kućni pritvor Aung San Kyi koja je uživala kraći period slobode tijekom prve polovice 2003. godine, kada su generali iznova prividnom spremnošću na promjene pokušali privući inozemne investitore.

Snaga religije

U buci izazvanoj zlorabom svjetskih religija u političke svrhe danas gotovo da se zaboravlja na pozitivni doprinos religija ljudskoj civilizaciji. Zadubi li se u živote istinskih velikana ljudske povijesti, nemoguće je ne opaziti kako su upravo duhovne vrijednosti religija bile izvor nadahnuća koje ih je vodilo kroz cijeli život, posebice onda kad je ostati vjeran ljudskosti značilo dovesti u pitanje vlastiti život. Umjesto jednostranog optuživanja religija za sve зло u svijetu bilo bi bolje prepoznati i iskoristiti njihovo bogatstvo za izgradnju ljudskijeg i pravednijeg svijeta. Tako bi glas istinskih vjernika kojima ponizna samokritičnost i istinoljubivost nisu

život posvetila revoluciji duha o kojoj ovisi stupanj ljudske odgovornosti jer je shvatila kako na putu do punog života ljudske zajednice jedna osoba uvijek mora imati želju i hrabrost ponijeti odgovornost za potrebe drugih budeći u njima snage ljudskog duha sposobne da nadvladaju sebična strujanja ljudske prirode. Novčanu nagradu u iznosu nešto više od milijun američkih dolara Aung San Kyi je darovala u fondove posvećene obrazovanju i zaštiti zdravila siromašnih stanovnika Unije Myanmar. Usljed pritiska međunarodne zajednice generali su kućni pritvor Aung San Kyi tijekom 1994. ublažili da bi ga točno nakon šest godina, 10. srpnja/jula 1995. dokinuli. Zauzevši iznova mjesto predsjedateljice NLD-a, Aung San Kyi

strane postao jači od glasa fundamentalista kojima je od vlastitog obraćenja važnije uništenje neprijatelja. U tome nam može pomoći i primjer Aung San Suu Kyi jer se njezin život i političko djelovanje ne mogu razumjeti bez budističke tradicije koju je Aung San Suu Kyi živjela u skladu s izazovima suvremenog svijeta.

Duh vođen uskom sebičnošću, koja se brani neobuzdanom pohlepom i požudom, istinska je zapreka plemenitim osjećanjima prijateljstva i suošjećanja među ljudima, smatra Aung San Suu Kyi, puno više negoli strah ili bijes.

Nadahnuće njezina političkog djelovanja izvire iz dvaju temeljnih budističkih principa. Prvi je metta – nesebična ljubav prožeta blagonaklonošću i suošjećanjem sa svim živim bićima. Uz njezinu pomoć moguće je stvoriti preduvjete otvorenog razgovora s političkim neprijateljima stvaranjem povjerenja i nadvladavanjem vlastite i nesigurnosti drugih. Drugi je ahmisa – nenasilje. Na dugom putu do pomirenja jedino ono može prekinuti logiku zlopamćenja i osvete koju nameće sila oružja i nasilja, ali bez odustajanja od istinitosti i pravednosti.

Protiveći su korištenju budizma za opravdanja bijega od osobne odgovornosti

i ravnodušnosti prema stanju u društvu, Aung San Suu Kyi kritizira novi svjetski poredak koji ljudski razvoj isključivo prosuđuje prema materijalnim kriterijima razarajući na taj način temelje civiliziranog društva. Upravo joj je njezina budistička vjera pomogla dokučiti uzroke porasta nasilja i nezadovoljstva u svijetu. Dok među ljudima bude vladala pohlepa i požuda – strasti koje prerastaju u neobuzdane prohtjeve – a koje su za budiste prva od deset nečistoća koje stoje na putu mirnom i zadovoljnog stanju duha – u svijetu će se umnažati patnja i bol. Duh vođen uskom sebičnošću, koja se hrani neobuzdanom pohlepom i požudom, istinska je zapreka plemenitim osjećanjima prijateljstva i suošjećanja među ljudima, smatra Aung San Suu Kyi, puno više negoli strah ili bijes.

Zato Aung San Suu Kyi podsjeća svijet da pomoći siromašnim zemljama ne bi smjela biti isključivo materijalne prirode. Bez poticanja duhovnog rasta njihovih stanovnika siromašni nikada neće biti sposobni za istinsko sudjelovanje u vlasti na temelju umijeća da sami sebi stvaraju slobodu i sigurnost, a to znači da neće biti ljudi osobne odgovornosti i slobode, što je zadaća svakog čovjeka, a osobito vjernika.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: *Svjetlo riječi*, XXIV(2006)284, str. 18.-20.)

B.Ekologija: susretište vjerničke i građanske odgovornosti

1. Upoznavanje s ekološkim prijetnjama

Ekološki dekalog (religiozni diskurs)

1. Ja sam Gospodin Bog tvoj, koji sam stvorio nebo i zemlju! Znaj da si moj suradnik i suradnica u stvorenom i stoga se brini o zraku, vodi, zemlji, biljkama i životinjama kao da su tvoja braća i sestre!
2. Znaj da sam ti, pozivajući te u život, podario odgovornost, slobodu i ograničeno bogatstvo Zemlje!
3. Ne okradaj budućnost kako bi u znak poštovanja svojoj djeci omogućio / omogućila dugovječan život!
4. U srca svoje djece posij ljubav prema prirodi!
5. Spomeni se da se čovječanstvo može služiti tehnologijom, ali ne može vratiti uništeni život!
6. Organiziraj ljude u svojoj zajednici, koji će spriječiti prijeteću katastrofu!
7. Reci ne svakom oružju koje uzrokuje nepovratno uništavanje životnih temelja!
8. Budi samodiscipliniran(a) u malim stvarima svoga života!
9. Odvoji slobodno vrijeme u tjednu kako bi bio u prirodi, a da je pritom ne iskorištavaš!
10. Sjeti se, čovječe, da nisi vlasnik Zemlje, već samo njezin zaštitnik i čuvar!

(Uz adaptaciju preuzeto s: <http://www.katehetski-nadbiskupija-split.net/zanimljivi-tekstovi/deset-ekoloskih-zapovijedi/>)

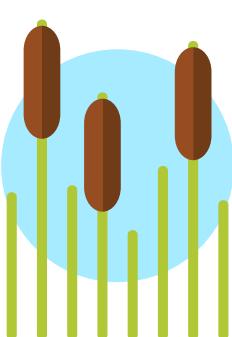

Ekološki dekalog (sekularni diskurs)

1. Ne čupaj i ne uništavaj biljke, ni zakonski zaštićene ni zakonski nezaštićene! Ne trgaj grane i ne oštećuj koru stabala! Nemoj ometati i plašiti životinje, remetiti mir nepotrebnim vikanjem ili bukom, bacanjem kamenja ili na druge načine. Poštuj mir planinske prirode!
2. Poštuj propise nacionalnih parkova, rezervata i parkova prirode! Jednako se ponašaj i u nezaštićenim područjima, premda zakoni to ne traže!
3. Ljubazno upozoravaj izletnike i nesavjesne planinare da ne oštećuju i uništavaju okoliš, posebice da ne beru tek procvalo cvijeće! Ne zaboravi da će se takvi prema zaštitarima i zaštiti prirode postaviti negativno, postaviš li se neljubazno i netolerantno!
4. Uključuj se i organiziraj razne ekološke akcije!
5. Svoje smeće ponesi sa sobom kući, čak i ako postoji koš za smeće, jer ga obično nitko ne prazni ili ga prazni u obližnjoj šumi!
6. Ne pali vatru u šumi, a svaku vatru brižljivo ugasi! Šumske se požari teško gase zbog nepristupačnosti i neprohodnosti planinskih terena.
7. Izbjegavaj vožnju automobilom po planinama jer tako dodatno štetimo okolišu, a sebe lišavamo užitaka i ljepota koji su cilj planinarenja! Planinske ceste služe za spašavanje i opskrbu.
8. Propagiraj prirodne ljepote i njihovu zaštitu ljudima oko sebe: u školi, na poslu, na oglašnim pločama, putem predavanja i slično!
9. U svakoj prilici učini barem jednu sitnicu za prirodu! Pokupi bačenu kutiju, bocu ili limenku sa staze!
10. Dosljedno poštuj načelo da iza tebe u prirodi ne smiju ostati štetni tragovi!

(Uz adaptaciju preuzeto s: http://www.pd_zmajevac.hr/index.php?option=com_content&view=article&id=56%3Adavor&Itemid=26)

Ekologija i monoteističke religije

"Tvoj su nebesa i tvoja je zemlja, zemljin krug Ti si sazdao i sve što je na njemu; sjever i jug Ti si stvorio." (Ps 89, 12)

"Nebesa slavu Božju kazuju, navješta svod nebeski djelo ruku Njegovih." (Ps 19,1)

"Šest dana radi svoj posao, a sedmoga dana nemoj raditi, kako bi se odmorio tvoj bik, tvoj magarac i predahnuo sin tvoje služavke i pridošlice." (Izl 23,12)

"Jer, evo, ja stvaram nova nebesa i novu zemlju. Prijašnje se više neće spominjati, niti će vam na um dolaziti. Veselite se i dovjeka kličite zbog onoga što ja stvaram." (Iz 65, 17-18)

"Bog je objavio nebu i zemlji kako bi trebali biti svjedoci ako čovjek grijesi." (Jalkut Šimoni, 1,27)

**“Svako dobro prema
bilo kojem živom
stvorenju bit će
nagrađeno.” (Hadis)**

"Uistinu znamo da sva stvorenja zajedno uzdišu i da se sva skupa nalaze u porođajnim mukama sve do sada." (Rim 8, 22)

"Pogledajte pitce nebeske! Niti siju, niti žanju, niti sabiru u žitnice, i vaš ih Otac nebeski hrani." (Mt 6,25)

"Allahovo je ono što je na nebesima i ono što je na Zemlji! On je taj koji obuhvata sve!" (Q 4,126)

"U stvaranju nebesa i Zemlje i u izmjeni noći i dana su, zaista, znamenja za razumom obdarene." (Q 3,190)

Jednom prilikom Poslanik Muhammed ispriča ovu priču ashabima: "Neki čovjek krenuo negdje po velikoj vrućini pa ožednio. Ugleda bunar, spusti se do njega i ugasi žeđ. Uto ugleda psa kako žedan dahće. Pomicli i ovaj je pas žedan kao što sam i sam bio. Spusti se iznova do bunara, napuni cipelu vodom i napoji psa. I zbog tog ga Bog nagradi oprostom grijeha." Na toga oni upitaše: "O Poslaniče, zar i u tome kakvi smo prema životnjama imamo nagradu?" A poslanik odgovori: "Svako dobro prema bilo kojem živom stvorenju bit će nagrađeno." (Hadis)

"Kad nastupi Sudnji dan, ako netko od vas bude imao sadnicu u ruci, neka je brzo zasadí." (Hadis bilježi Ahmed).

Jednog dana prolazeći pored jednog ashaba, koji je upravo uzimao abdest, Poslanik ga upita: "Zašto toliko rasipaš?" "Zar rasipam kad uzimam abdest?", upita ga ashab. A Poslanik odgovori: "Da, čak i kad koristiš tekuću vodu potoka." (Hadis)

2. Ekološki kviz

Kartice s pitanjima ekološkog kviza

1. Što je to ekologija?

- a. Ekologija je znanost koja proučava odnose među živim organizmima, njihov utjecaj na okoliš i utjecaj tog okoliša na njih.
- b. Ekologija je znanost koja proučava planetu Zemlju.
- c. Ekologija je uklanjanje i recikliranje otpada.

2. Riječ ekologija dolazi od grčke riječi "oikos" koja znači:

- a. Oikos znači otkos trave.
- b. Oikos znači dom, mjesto za život.
- c. Oikos znači raspjevani kos.

3. Što je to ozonski omotač?

- a. Ozonski omotač je dio Zemljine atmosfere koji upija štetno zračenje Sunca.
- b. Ozonski omotač je plašt čarobnjaka iz Oza.
- c. Ozonski omotač je sredstvo kojim se premazuju rakete.

4. Što je to ozonska rupa?

- a. Ozonska rupa je rupa nepoznatog podrijetla.
- b. Ozonska rupa je nebesko tijelo.
- c. Ozonska rupa je pojava smanjivanja ozonskog sloja u atmosferi.

5. Zbog čega nastaje ozonska rupa?

- a. Ozonske rupe nastaju zbog čovjekovog utjecaja na okolinu i korištenja plinova u industriji.
- b. Ozonske rupe nastaju uslijed potresa.
- c. Ozonske rupe nastaju uslijed klimatskih promjena.

6. Što je to efekt staklenika?

- a. Efekt staklenika je zagrijavanje klime uslijed nakupljanja ugljikovog dioksida u atmosferi.
- b. Efekt staklenika je dobar rezultat uzgoja bilja u staklenicima.
- c. Efekt staklenika je prolazak sunčevih zraka kroz staklo.

7. Zašto obilježavamo dan bez automobila?

- a. Dan bez automobila obilježavamo zbog onih koji nemaju automobil.
- b. Zbog toga što ispušni plinovi iz automobila zagadjuju zrak i oštećuju ozonski omotač. Trebali bismo koristiti ekološka prijevozna sredstva, poput bicikla.
- c. Tim danom upozoravamo vozače na prebrzu vožnju.

8. Što je to ekosustav?

- a. Ekosustav je prostor naseljen organizmima i njihovim zajednicama.
- b. Ekosustav je sustav za navodnjavanje.
- c. Ekosustav je grana ekologije.

9. Što je redovito glavni uzrok ugroženosti vrsta na zemlji?

- a. Prirodna selekcija.
- b. Vremenske nepogode.
- c. Nestanak staništa.

10. Koje su divlje životinje naročito ugrožene u Bosni i Hercegovini?

- a. Tetrijeb, divokoza i ris.
- b. Jež, patka i lisica.
- c. Orao, divlja svinja i zec.

11. Neke od zaštićenih biljnih vrsta u Bosni i Hercegovini su:

- a. Lavanda, jorgovan, divlji kesten.
- b. Srčanik, dinarska sirištara, bor krivuli.
- c. Hrast lužnjak, šafran, potočnica.

12. Što je to recikliranje?

- a. Recikliranje je izdvajanje materijala iz otpada i njegovo ponovno korištenje.
- b. Recikliranje je vožnja bicikla unatrag.
- c. Recikliranje je prikupljanje i odvoz smeća.

13. Što znači simbol za recikliranje?

- a. Sakupiti, ponovo prerađiti, ponovo upotrijebiti.
- b. Simbol prikazuje smjer kojim se prikuplja otpad.
- c. Simbol prikazuje zemlju, vodu i zrak.

14. Što postižemo recikliranjem?

- a. Očuvanje prirode i prirodnih sirovina, smanjenje onečišćenosti zraka, vode i tla, štednju energije, smanjenje deponijskog prostora.
- b. Recikliranjem omogućujemo proizvodnju raznobojnih kontejnera.
- c. Još nije utvrđeno što postižemo recikliranjem.

15. Koliko je potrebno vremena za razgradnju plastične vrećice?

- a. 10 godina.
- b. 50 godina.
- c. 500 godina.

16. Koliko je vremena potrebno za razgradnju stakla?

- a. 200 godina.
- b. 500 godina.
- c. Staklo se nikad neće razgraditi.

17. Koliko se puta mogu reciklirati metal (limenke, konzerve...) i staklo?

- a. 100 puta.
- b. Mogu se beskonačno reciklirati.
- c. 4 puta.

18. Kad za proizvod kažemo da je ekološki?

- a. Kako bi proizvod nosio naziv ekološki, prilikom njegove proizvodnje ne smiju biti korišteni sintetski pesticidi, ionizirajuće zračenje i genetski modificirani organizmi (GMO).
- b. Ekološki proizvodi su oni koje prije upotrebe dobro operemo.
- c. Ekološki proizvodi su oni koje kupujemo na tržnici.

19. Kako možemo znati da je proizvod ekološki?

- a. Svaki ekološki proizvod mora obavezno imati jasno istaknut eko znak.
- b. Proizvod je ekološki ako nam tako kaže osoba koja ga prodaje.
- c. Svaki ekološki proizvod mora biti zelene boje.

20. Kojeg datuma obilježavamo Dan planete Zemlje?

- a. 20. travnja/aprila
- b. 21. travnja/aprila
- c. 22. travnja/aprila

Točna rješenja: 1a, 2b, 3a, 4c, 5a, 6a, 7b, 8a, 9c, 10a, 11b, 12a, 13a, 14a, 15c, 16c, 17b, 18a, 19a, 20c.

(Uz adaptaciju preuzeto s: <http://www.pjesmicezadjecu.com/kvizovi/eko-kviz.html>)

3. Priča za dušu

Neki čudan glas

Jednoga dana neki je dječak šetao obalom i naišao na morsku zvijezdu u pijesku. Uze je za jedan krak i baci u more. Dok je padala u more, učini mu se da je nešto čuo, ali ništa nije razumio.

Malo podalje ugleda kako se, nošeno valovima, obali približava deblo i na njemu gušter. Zagazi u vodu, dohvati deblo i izvuče ga na obalu, gdje je gušter mogao sići i skloniti se na sigurno. U tom trenutku učini mu se da čuje neki glas, ali nije ništa razumio. Pomici da je to bio šum vjetra.

Vraćajući se kući ugleda vrapčića koji se zapetljao u granama. Pažljivo ga oslobodi i pusti da odleti. Ponovno mu se učini da čuje neki glas. Možda je to vjetar? Nije bio siguran. Glas kao da je nešto htio reći, ali ga dječak nije razumio. Možda mu se samo pričinilo? Dječak je nastavio put.

Najednom ugleda mrave koji su išli prema mravinjaku. Da ih ne pogazi, skoči i krenu dalje. I ovaj put začuje onaj isti glas, bio je to šapat. Zaustavi se i počne gledati na sve strane. Nije vidio nikoga, nije više ništa čuo. Počelo ga je to zabrinjavati.

Na ulazu u vrt ispred kuće ugleda kako je vjetar srušio jednu vazu. Cvjetovi su bili već napola uvenuli. Dječak podigne vazu i pažljivo uspravi cvijeće kako bi se oporavilo. Nakon toga htjede ući u kuću, a kad je bio na vratima opet jasno začuje onaj glas razabirući čak i ono što je izgovarao.

Bila je to zapravo riječ *bvala*. Priroda mu je zahvaljivala, jer je svaki put učinio nešto da je očuva.

(Uz adaptaciju preuzeto s: <http://www.katehetski-nadbiskupija-split.net/katolicki-vjeronauk/poucne-price/neki-cudan-glas-eko-prica/>)

Malo po malo

Jedan naš prijatelj hodao je u sumrak niz opustjelu meksičku plažu. Dok je tako hodao, počeo je u daljini opažati drugog čovjeka. Kako mu se približavao, uočio je da se domaći čovjek stalno saginje, nešto uzima i baca u more. Ponovno i ponovno vitlao je predmete u ocean.

Kad mu se naš prijatelj još više približio, video je da muškarac kupi zvjezdače koje je more naplavilo na plažu te da ih, jednu po jednu, baca natrag u vodu.

Naš je prijatelj bio zbumjen. Prišao je muškarcu i rekao:

- Dobra večer, prijatelju. Pitam se što to radite.
- Bacam ove zvjezdače natrag u ocean. Vidite, nastupila je oseka i sve su se nasukale na obali. Ako ih ne vratim u more, uginut će zbog pomanjkanja kisika.

- Razumijem – odgovorio je moj prijatelj – no na ovoj je plaži zacijelo na tisuće zvjezdača. Ne možete nikako doći do svih njih. Jednostavno ih je previše. I, zar ne shvaćate da se to vjerojatno zbiva na stotinama plaža uzduž i poprijeko cijele ove obale. Zar ne vidite da tu nema pomoći? Domaći se čovjek nasmijesio, sagnuo se, uzeo još jednu zvjezdaču i dok ju je bacao natrag u more, odgovorio je:

- Za ovu imam.

(Uz adaptaciju preuzeto s: http://www.pjesmicezadjecu.com/index.php?option=com_content&view=article&id=2196:malo-pomalo-jack-canfield-mark-v-hansen-eko-prija&catid=242:prigodne-prije&Itemid=538)

Saditi za budućnost

Neki je čovjek video kako njegov osamdesetogodišnji susjed sadi breskvu. Reče mu: "Ne očekuješ valjda da ćeš jesti breskve s toga stabla?" Starac se nasloni na lopatu i odgovori: "Već sam star i zato znam da neću. No, sav sam život uživao u breskvama sa stabala koja nisam posadio. Želim samo uzvratiti mojim prethodnicima koji su za mene posadili breskve."

(Preuzeto s: <http://www.katehetski-nadbiskupija-split.net/katolicki-vjeronauk/poucne-price/saditi-za-buducnost-kratka-prica/>)

4. Osnaženje ekološke svijesti i vrijednosti primjerom iz stvarnog života

Alen Kristić

Dorothy Stang

Vjerničko-građanska odgovornost za ekološku krizu

Neosporno je da je eksplorirajućem stavu prema prirodi, koji nam danas svima radi o glavi, pridonijelo i iskrivljeno biblijsko učenje o stvaranju u okviru kojega se stoljećima ono biblijsko „Sebi podvrgnite zemlju!“ (Post 1,28) tumačilo u smislu ljudskog gospodarenja, posjedovanja i dominacije nad prirodom, što je opravdavalo njezino bezobzirno iskorištavanje i uništavanje.

To pogrešno tumačenje, istina, više ne nalazimo u teološkim spisima. Čovječanstvo nije gospodar prirode već Božji partner, kojemu je povjerena odgovorna zadaća njezina očuvanja i njegovanja. Logiku dominacije istisnula je logika uzajamnosti. No, od zaokreta u teološkim spisima bez zaokreta u svijesti vjernika, za što je potrebno možda i više vremena nego što ga imamo, bit će malo koristi. A upravo bi vjernici, kao odgovorni građani, morali biti među prvim zagovornicima razvoja zasnovanog na socijalnoj ekologiji koja, tražeći uzajamnost čovječanstva i prirode, smjera pravednoj raspodjeli bogatstva na zemlji, odnosno uzajamnosti bogatih i siromašnih.

Kao izazov i nada, pred nama se pomalja lik sestre Dorothy Stang u čijem su životu borba za socijalnu pravdu i zaštitu okoliša postali jedno.

Misijski poziv

Rođena 1931. u Daytonu (SAD) u brojnoj irskoj katoličkoj obitelji, Stang pamte kao radosnu djevojčicu, koju je krasila sućut za siromašne i nesretne. Privučena jednostavnosću i usredotočenošću na služenje siromašnima sestara Notre Dame de Namur, čiju je Julianne High School pohađala, postaje 1948. jedna od njih. Kroz dvije godine novicijata sprema se za učiteljski poziv u skladu s primarnim poslanjem sestara Notre Dame de Namur, kongregacije osnovane 1804. u Francuskoj, a to je obrazovanjem mlađih, napose siromašnih.

Sanja o misionarskom radu u Kini, no politička zbivanja 1949. to onemogućuju. Sestarsku

i učiteljsku službu započinje u predgrađu Chicaga. Nakon dvije godine premještena je u Arizonu gdje ostaje 16 godina. Uz školske obveze posvećuje se radu s useljeničkim meksičkim radnicima izručenim neljudskim uvjetima rada na američkim farmama. Spoznaje da mora učiniti sve da tim potlačenim radnicima pomogne povratiti ljudsko dostojanstvo i sigurnost. Tri događaja odsudno obilježavaju ostatak njezina života. U znak solidarnosti s tamošnjim kršćanima, sestre Notre Dame de Namur 1962. šalju u Brazil prvu skupinu misionarki. Otvarajući Crkvu svijetu, II. vatikanski koncil kršćane podsjeća da su pozvani ne suditi nego služiti svijetu, dijeleći nade i strahove svih ljudi. Uzimajući ozbiljno Isusovu solidarnost s isključenima, tek stasala teologija oslobođenja razotkriva da se kršćansko spasenje tiče cjelokupnog čovjeka uključujući tako u sebe i ekonomsko i političko oslobođenje. U duhu Koncila i teologije oslobođenja Stang se 1966. priključuje drugoj misionarskoj skupini koju njezine sestre šalju u Brazil.

Zemljjišna groznica

Misionarski rad Stangove započinje na sjeveroistoku Brazila u Coroati. Umjesto očekivanoga, nastave u župskoj školi, s drugim sestrama prvenstveno pomaže osnivanje bazičnih crkvenih zajednica.

Razjedinjeni siromasi bili su lak plijen tlačitelja. Okupljeni i ujedinjeni u bazičnim crkvenim zajednicama oko euharistije i Božje riječi, svjedočki su prakticirali autentični kršćanski život, utemeljen na jednakosti, solidarnosti i molitvi, kao alternativu i otpor tlačiteljskim društvenim strukturama.

No, razmjere zastrašujuće zbiljnosti tlačenja i siromaštva u Brazilu Stang spoznaje tek kroz posjete zabačenim selima oko Coroate. U školsku i vjerničku pouku od tada uključuje pouku o temeljnim ljudskim pravima. Već je to bilo dovoljno da je veleposjednici, tvorci socijalne bijede u Brazilu, prokažu kao osobu koja stvara nevolje.

Unatoč tome, zajedno sa sestrama, Stang odvažno poučava siromašne farmere prisiljene na robovski rad na veleposjedničkim farmama o njihovim temeljnim pravima: na osnovno obrazovanje, na posjedovanje zemlje, na pravedne tržišne cijene, na sindikalno organiziranje... Nadu brazilskih bezemljaša i siromaha 70-ih godina prošlog stoljeća raspiruje početak koloniziranja Amazonije, područja drevnih brazilskih prašuma. Svima koji se onamo presele vlada obećava zemlju.

Dijeleći usud bezemljaša i siromašnih, Stang kreće u Amazoniju. Posredujući između indijanskih starosjedilaca, koje susreće prvi put, i doseljenika, sa sestrama iznova osniva bazične zajednice, tjesno surađujući s Pastoralnim povjerenstvom za zemlju, koje su utemeljili brazilski biskupi u svrhu zaštite prava bezemljaša i siromašnih.

No, vladino obećanje u Amazoniju ne privlači samo bezemljaše i siromašne nego i beskrupulozne pljačkaše spremne učiniti sve da se domognu što je moguće većeg profita. Pod zupčanike pljačkaškog saveza drvne mafije, stočara i veleposjednika uzgajivača soje, oslonjenog na naoružane plaćenike i korumpiranu vlast, ne dolaze samo starosjedioci i doseljenici nego i drevne brazilске tropске prašume, biološki najraznovrsnije svjetsko stanište i pluća planeta Zemlje. U Amazoniji se u svoj jasnoći razotkriva neraskidiva povezanost između tlačenja siromašnih i uništavanja prirode odnosno socijalne nepravde i ekološkog kriminala.

Pred nemoćnim starosjediocima i doseljenicima na tisuće puta odigravao se isti scenarij: Mašući krivotvorenim vlasničkim listovima, koje korumpirani notari priznaju,drvni mafijaši prisvajaju velika područja Amazonije na kojima nemilice sijeku tropске prašume, izvozeći

potom skupocjenu drvnu građu u SAD, EU i Aziju. Ako pri devastiranju prašume naiđu na posjede malih farmera ili indijanske starosjedioce,drvni mafijaši na njih šalju naoružane plaćenike. Starosjedioce protjeruju bez razgovora, a male farmere zastrašivanjem pokušavaju prisiliti na prodaju posjeda u bescjenje. No, pokažu li se nespremni na „dogovor“ i njih čeka protjerivanje, a one baš tvrdoglave svirepo smaknuće. Plaćenici ne prežu čak niti od mučenja i ubijanja svećenika koji podržavaju male farmere. Taj prljavi posao ponekad odrađuju i korumpirani policajci.

Zemlja potom dolazi u ruke stočara – od 2004. Brazil je najveći izvoznik govedine na svijetu – a potom u posjed velikih uzgajivača soje – Brazil će uskoro postati vodeći svjetski proizvođač soje – što zbog korištenja vapna, pesticida i herbicida zemlju i vodu Amazonije čini nepovratno zagđenom.

Starosjedoci i mali farmeri ne samo da nemaju koristi od dobiti koju nepravedno stiče pljačkaški savez drvne mafije, stočara i veleposjednika uzgajivača soje, nego doslovce ostaju i bez svoga staništa, same Amazonije!

Posljednjih 40 godina posjećeno je 20 % brazilske tropske prašume odnosno više nego u prethodnih 450 godina, dakle, od dolaska prvih europskih konkvistadora, što i nije začuđujuće jer drvosječe u 30 sekundi posijeku više nego mali farmer za 30 godina. Prema realnim procjenama, u narednih 20 godina bit će posjećeno još 20 % prašume što će za posljedicu imati raspad njezina ekosustava, a i bez toga je Brazil već jedan od najvećih svjetskih proizvođača stakleničkih plinova.

No, svijet i dalje nijemo promatra uništavanje pluća planeta Zemlje!

Socijalna ekologija

Sučeljena s uništavanjem prašume i protjerivanjem starosjedilaca i doseljenika Stang se, međutim, odvažila na akciju.

Zahvaljujući studiju ekologije, prava, teologije stvaranja i održivih tehnika obradivanja, ali i obiteljskom iskustvu – obitelj Stang je većinu hrane proizvodila sama poštujući zemlju – Stang je ne samo prozrela povezanost ekološkog kriminala i socijalne nepravde nego i osmisnila novi model razvoja spasonosan za Amazoniju.

Bez okljevanja je zabacila model grabežljivaca, prevladavajućih u Amazoniji, koji za cilj isključivo imaju zgrtanje bogatstva u korist ionako bogatih klika po cijenu smrti kako prašume tako i osiromašenih ljudi. Umjesto njega, Stang je zagovarala i prakticirala razvojni model socijalne ekologije utemeljen na uzajamnosti doseljenika i prašume, uz zahtjev raspodjele bogatstva na male poljoprivredno-šumarske zadruge.

Putujući Amazonijom s glavom u torbi, poučavala je male farmere kako će živjeti od zemlje, ali po uzoru na starosjedioce u skladu s prašumom, povezujući ih u snažne i ekološki svjesne zajednice, sposobne oduprijeti se veleposjedičkim i špekulantskim klikama koje svojataju njihovu zemlju.

Iako su je potvarali da je teroristkinja, Stang nije huškala ljudi već ih je upoznavala s postojećim zakonima kako bi mogli iskoristiti svoja prava. U raspravama je znala napamet

Iako su je potvarali da je teroristkinja, Stang nije huškala ljudi već ih je upoznavala s postojećim zakonima kako bi mogli iskoristiti svoja prava.

navesti bilo koje mjesto iz brazilskog ustava ili zemljišnih zakona. Surađivala je s brazilskom agencijom za zaštitu okoliša (IBAMA). Prezir s kojim su je kao ženu dočekivali u javnim uredima pobjeđivala je svojom odrješitošću i hrabrošću.

Tako je 2004. prešla tisuću milja da bi u Brasiliji pred kongresnim vijećem svjedočila protiv veleposjednika, koji rade protiv prašume i održivih farmi, spominjući njihova imena čime je izravno ugrozila svoj život. Unatoč skepsi mnogih, njezina gesta, ravna odvažnosti starozavjetnih proroka, polučila je uspjeh: 600 obitelji dobilo je po 250 rala zemlje pod uvjetom da 20 % iskrče za obradu, a ostatak čuvaju kao zakonsku šumsku pričuvu.

Oslanjajući se na svoj Projekt održivog razvoja (PDS), Stang počinje tražiti ustanovljenje trajne federalne rezerve zemlje za siromašne farmere i bezemljaše iz koje bi dobivali zemlju za održive farme koje bi im, ujedinjene u mrežu zemljoradničkog poslovanja, osiguravale život bez ugrožavanja prašume.

Središte njezinih nastojanja godine 2005. postaje Parcela 55, područje nedaleko od Anape u saveznoj državi Pará u kojemu je živjela od 2000. To je područje željela dobiti od države za održive farme, no i prije nego se znalo kome će pripasti područje, na njemu je započela ilegalna sječa prašume. Pokušavajući to sprječiti, Stang je izgubila svoj život, uvrstivši se u niz od najmanje 722 farmera ubijena od 1971.

Za ekološki svjesne građane vjerničkog profila

U subotnje jutro 12. veljače/februara 2005. Stang su, tu 73-godišnju staricu, u prašumi presrela dva plaćenika. Na upit gdje joj je oružje pokazala im je Bibliju iz koje im je, moguće predosjećajući što će uslijediti, pročitala iz Govora na gori: „Blago žednima i gladnjima pravednosti, jer će se nasititi!“ (Mt 5,6). Plaćenici su odgovorili ustrijelivši je sa šest hitaca. Njezina krivnja bio je san i rad za drugačiju Amazoniju koja će pripadati svima, u kojoj će svi imati pravo na život i zemlju, u kojoj vrhunski zakon neće biti sila i požuda za dobiti nego mir kao plod pravednosti, zapravo zalaganje za Amazoniju koja će biti anticipacijski znak Božjeg kraljevstva, područje bez tlačenja i dominacije, u kojemu vlada pomirenost i partnerstvo između Boga, čovjeka i prirode.

Na ukopu „mučenice prašume“ skupila se sva politička vrhuška Brazila, no o njihovoј iskrenosti svjedoči to da je nalogodavac ubojstva, moćni veleposjednik, slično kao i izvršitelji, pušten na slobodu u revidiranom sudskom procesu. Iako je predsjednik Silva u veljači/februaru 2006. proglašio 6,5 milijuna hektara prašume zaštićenom zonom, ne uvrstivši u nju spornu Parcelu 55, nema naznaka korjenitih promjena u Amazoniji.

Nama kao proročka opomena ostaje poruka koju je Stang nosila ispisana na svojoj majici – „Smrt šume je kraj našega života!“ – i nada da će njezina mučenička krv postati sjeme vjernika, odgovornih građana, koje će krasiti djelatna proročka odvažnost iznikla iz ekološke svijesti i osjetljivosti za socijalnu nepravdu.

„Smrt šume je
kraj našega života!“

(Uz adaptaciju preuzeto iz: *Svjetlo riječi*, XXVIII(2010)325, str. 42.-44.)

C.Vršnjačko nasilje

2. Vježbom zamišljanja do detektiranja vršnjačkog nasilja

„Nedavno kad sam prolazio školskim dvorištem...“

Posljednjeg tjedna sam tijekom pauze morao hitno razgovarati s jednim od svojih učenika. Dakle, za vrijeme pauze izašao sam na dvorište da potražim Edina. Na školskom dvorištu je bilo živo. Igralo se nogomet, neke su se učenice ganjale, nekolicina je sjedila na klupama i jela svoje sendviče, drugi su se igrali stolnog tenisa a neki su opet šetali i razgovarali. Bilo je to jedno prilično glasno i posve lijepo mnoštvo.

No, pri pobližem promatranju neke su mi stvari zapele za oko:

- Za stolom za stolni tenis uvijek su igrali isti dječaci. Drugi su s reketima za stolni tenis u rukama stajali pored i nisu dolazili na red za igru.
- Posve u čošku školskog dvorišta stajala je jedna djevojčica posve sama i zastrašeno promatrala trku po školskom dvorištu.
- Dva su dječaka udarala šakama drugog, manjeg, uvijek ga iznova gurajući u stranu. Manji je dječak htio pobjeći, ali su ga druga dvojica slijedila i uvijek ga iznova nastavljala tući.
- Usred košarkaškog meča došlo je do prepirke i natezanja oko lopte. Ponesen bijesom, jedan je igrač drugom bacio loptu u glavu na što ga je taj udario.
- Dvije djevojčice pokazivale su na jednu drugu djevojčicu, šapćući i smijući se u njezinom smjeru.
- ...

Možete li nastaviti ovu listu?

(Preuzeto iz:Wolfgang Wieseler, Die vier grundlegenden Weisungen,<http://www.weltethos-praktisch.de/files/Bausteine%20pdf-Daten/wieseler/wieseler-jahrgang-5.pdf>, str. 6.)

IV. Kultura solidarnosti i pravednog ekonomskog poretnika

B. Motivacija

Prepoznati Krista?

*Ako sutra Krist pokuca na vaša vrata,
hoćete li ga prepoznati?
Bit će kao i nekoć, siromašan čovjek,
možda samo čovjek,
bit će po svoj prilici radnik,
možda čovjek bez posla,
ili jedan od štrajkača.
Uzlazit će stepenicu po stepenicu bez kraja.
Ali vaša vrata bit će vrlo teško otvoriti.
„Ništa me ne zanima“, reći ćete prije nego
on bilo što kaže
i zalupiti vratima pred siromahom koji je
bio sam Gospodin.
Možda će biti izbjeglica, prognanik, jedan
od mnogih izbjeglica,
jedan od onih koje nitko neće,
koji lutaju ovom pustinjom što je postala svijetom;
jedan od onih koji moraju umrijeti
„jer se poslije svega ne zna odakle dolaze
ljudi takvog soja...“
Ako sutra Krist pokuca na vaša vrata,
Hoćete li ga prepoznati?*

Raoul Follereau

Oprano srce

Jednog je dana Ibrahim prolazio kraj nekog pijanca čija su usta bila prljava. Otišao je po vodu i oprao mu usta.

“Zar da se prljava ostave usta koji su izgovorila Božje ime? Bilo bi to nepoštovanje!”, reče sebi Ibrahim.

Kad se pijanac probudio, ispričaše mu da mu je isposnik iz Horosana oprao usta. “Kajem se”, reče čovjek. A Ibrahim je u snu čuo: “Oprao si jedna usta iz ljubavi prema Meni. Ja sam zato oprao tvoje srce.”

Attar

2. Priče za dušu

Uslišano hodočašće

'Abd Allāh je živio u Meki. Jedne godine, nakon što je obavio hodočasničke obrede, zaspa, i u snu vidje kako dva anđela silaze s neba.

„Koliko je hodočasnika došlo ove godine?“, upita jedan anđeo drugog. „Šest tisuća“, odgovori ovaj. „Koliko je hodočasnika Bog uslišao?“ „Nijednoga.“ „Čuvši te rijeći“, priča 'Abd Allāh, „sav sam pretrnuo. Pa kako, uzviknuo sam. 'Zar su svi ti ljudi što su došli iz udaljenih krajeva, iz svake duboke usjekline, prelazeći široke pustinje, zar je sav trud uzalud?“ 'Ima u Damasku sluga imenom 'Alī ibn Muwaffaq', reče anđeo, 'koji nije došao na hodočašće, ali njegovo je hodočašće uslišano i svi su njegovi grijesi oprošteni.'

„Na te riječi probudio sam se“, nastavlja 'Abd Allāh, „rekavši: Trebam, dakle, otići u Damask da vidim tu osobu. Otišao sam u Damask i tražio njen stan. Zvao sam glasno i netko je izašao. Kako se zoveš?, upitao sam i čuo: 'Alī ibn Muwaffaq' Želim s tobom govoriti, rekao sam. Govori. Čime se baviš? Postolar sam. Ispričao sam mu svoj san. Kako se ti zoveš, upita on. 'Abd Allāh ibn Mubārak, rekoh ja. On uzviknu i onesvijesti se. Kad je došao svijesti, rekoh mu: Sad mi ti ispričaj svoju povijest.“

I ovaj ispriča: „Već trideset godina želim ispuniti jedno hodočašće. Uštedio sam tri stotine i pedeset dirhama na plodovima svoga rada i odlučio da ove godine odem u Meku. Jednog dana moja trudna supruga osjeti miris hrane iz susjedstva. Donesi mi te hrane, zamoli me ona. Pokucao sam na vrata mojih susjeda i objasnio stanje. Susjeda se rasplaka. Djeca moja nisu već tri dana ništa jela, reče ona. Danas sam vidjela mrtvog magarca i odrezala komad mesa i skuhala. To ne bi bila dobra hrana za vas. Srce mi je u grudima gorjelo slušajući njezinu priču. Uzeo sam tri stotine i pedeset dirhama i dao ih joj. Potroši ovo na djecu, rekao sam. To je moje hodočašće.

„Pravo je anđeo rekao u mom snu“, zaključi 'Abd Allāh, „i Nebeski kralj s pravom je tako prosudio.“

Attar

(Uz adaptaciju prevezto iz: Eva de Vitray Meyerovitch, *Antologija sufijskih tekstova*, Naprijed, Zagreb, 1988., str. 204.-205.)

Žena i pas

Prorok reče: "Bila neka žena raskalašena ponašanja, bestidna grešnica, okaljana. Jednog dana prolazeći poljem, opazi na svom putu zdenac kraj kojeg je bio pas koji je dahtao žedan, isplažena jezika. S punom nježnošću, ona odustade od svog nauma, i od svoje cipele napravi kantu za vodu a od kaputa uže. Potom izvuče vodu i napoji psa. Za to dobročinstvo Bog je uzvisi na oba svijeta. Na noć svog uzašašća ugledah je lijepu poput Mjeseca u raju".

Tako raskalašena žena dobila je od Boga tako veliku nagradu zato što je napojila psa. Ako i na čas utješiš srce drugog čovjeka, tvoja će nagrada biti veća od obaju svjetova.

Attar

(Uz adaptaciju preuzezto iz: Eva de Vitray Meyerovitch, Antologija sufijskih tekstova, Naprijed, Zagreb, 1988., str. 212.)

Dobro se dobrim vraća

Jedan je siromašni dječak prodavao robu od vrata do vrata kako bi se školovao. Jednom ostade bez novca i nakani da zatraži jesti u prvoj kući na čija vrata zakuca jer je bio nesnosno gladan. No, kad mu je mlada žena otvorila vrata usudi se samo upitati čašu vode. Ona ga pogleda i shvati da je vjerojatno veoma gladan. Nedugo potom vrati se s čašom toplog mlijeka. Brzo je popio mlijeko i upitao ženu koliko treba platiti. Ona mu reče da ne duguje ništa jer ju je majka naučila da ne prihvaca novac za dobro koje je učinila. Dječak joj zahvali od svega srca, osjećajući se osnaženim ne samo fizički nego i duhovno, spremnijim sučeliti se sa svim poteškoćama u životu.

Prošle su godine. Jednom se ta žena ozbiljno razboljela. Lokalni liječnici nisu joj mogli pomoći i poslali su je u veliki grad. Tamo ju je pregledao mladi liječnik i pozvao na savjetovanje. Čim ju je ugledao, prepoznao je. Bila je to ona žena koja mu je pomogla dok je bio siromašan, ona žena koja je u čašu toplog mlijeka ulila svu svoju dobrotu i snagu, i to baš onda kad mu je to bilo prijeko potrebno.

Liječenje je dugo trajalo, ali su zajedno pobijedili bolest. Na koncu je žena dobila račun za liječenje, ali ga se bojala otvoriti, sluteći da će ostatak života morati raditi kako bi vratila taj dug. No, kad je smogla snage otvoriti ga, na njemu je prožeta nevjericom i zahvalnošću pročitala: „Plaćeno u potpunosti čašom toplog mlijeka.“

(Uz adaptaciju preuzezto s: <http://komicnistatusi.co/?p=635>)

3. Kolaž solidarnosti

Uломak iz "Opće deklaracije o ljudskim dužnostima"

Pravednost i solidarnost

Članak 8.

Svaka je osoba dužna ponašati se neporočno, čestito i pošteno. Nijedna osoba ili skupina ne smije niti jednoj drugoj osobi ili skupini okradati njezin posjed ili ga samovoljno oduzeti.

Članak 9.

Svi su ljudi, kojima su darovana nužna sredstva, dužni poduzimati ozbiljne napore kako bismo pobijedili siromaštvo, neuhranjenost, neznanje i nejednakost. Posvuda u svijetu trebaju pomagati održiv razvoj kako bismo svim ljudima jamčili dostojanstvo, slobodu, sigurnost i pravednost.

Članak 10.

Svi su ljudi dužni razvijati svoje sposobnosti uz pomoć marljivosti i truda. Trebaju raspolagati jednakim pristupom obrazovanju i korisnom radu. Svatko treba pružati potporu potrebitim, zapostavljenim, osobama s poteškoćama u razvoju i žrtvama diskriminacije.

Članak 11.

Cjelokupni se posjed i svekoliko bogatstvo mora odgovorno upotrebljavati u skladu s pravednošću i razvojem čovječanstva. Gospodarska i politička moć ne smije se koristiti kao sredstvo vladanja nego u službi gospodarske pravednosti i socijalnog ustroja.

(Preuzeto iz: Alen Kristić (ur.), *Svjetski etos: Dokumenti – utemeljenja – primjene*, TPO Fondacija, Sarajevo, 2014., str.77.-78.)

Uломak iz "Deklaracije o svjetskom etosu"

Obvezivanje na kulturu solidarnosti i pravedan gospodarski poredak

Bezbrojni se ljudi u svim regijama i religijama zalažu za uzajamnu solidarnost, za radin život i vjerno ispunjavanje vlastitog poziva. No, unatoč tome u suvremenom svijetu postoji beskrajno mnogo gladi, siromaštva i bijede. Za to nije kriv naprsto pojedinac. Često su za to krive i nepravedne društvene strukture: Milijuni ljudi su bez posla, milijuni ljudi izručeni su izrabljivanju putem loše plaćenog posla, potiskivanju na rub društva i oduzimanju životnih mogućnosti. U mnogim su zemljama silne razlike između bogatih i siromašnih, između moćnih i bespomoćnih. U svijetu, u kojem su i neobuzdani kapitalizam i totalitarni državni socijalizam potkopali i razorili mnoge etičke i duhovne vrijednosti, mogla se rasprostraniti žudnja za bezgraničnim profitom i neobuzdanom pljačkom, ali i materijalistička usredotočenost na vlastita prava u sklopu koje od države neprestano sve više zahtijevamo, a da se sami pri tome ne obvezujemo na više. Ne samo u zemljama u razvoju nego i industrijskim zemljama, korupcija je postala rak-ranom društva.

A. No, na temelju velikih starih religioznih i etičkih tradicija čovječanstva razabiremo smjernicu: Ne smiješ krasti! Ili formulirano pozitivno: Postupaj pravedno i pošteno! Dakle, razmislimo iznova o posljedicama te prastare smjernice: Nijedan čovjek nema pravo u bilo kojem obliku okradati drugog čovjeka ili posegnuti za njegovim vlasništvom ili vlasništvom zajednice. No, i obratno, nijedan čovjek nema pravo upotrebljavati svoje vlasništvo a da se pri tome ne obazire na potrebe društva i planeta Zemlje.

B. Gdje vlada ekstremno siromaštvo, tamo uzima maha bespomoćnost i očajanje, tamo će se uvijek iznova krasti da bi se preživjelo. Gdje se bezobzirno gomila bogatstvo i uvećava moć, tamo će se kod prikraćenih i marginaliziranih neizbjježno probuditi osjećaji zavisti, ogorčenosti, pa čak i smrtonosne mržnje i revolta. A to uzrokuje začarani krug nasilja i protunasilja. Neka se nitko ne zavarava: Svjetskog mira neće biti bez svjetske pravde!

C. Iz tog bi razloga već mladež trebala u obitelji i školi učiti da vlasništvo obvezuje čak i onda kad je posve malo. Njegova uporaba treba istodobno služiti i općem dobru. Jedino ćemo na taj način moći izgraditi pravedan ekonomski poredak.

D. No, da bi se odsudno popravio položaj najsistemašnije milijarde ljudi na ovom planetu, a u sklopu nje naročito žena i djece, moramo pravednije urediti strukture svjetskog gospodarstva. Koliko god je prijeko potrebna, individualna dobrotvorna djelatnost i pojedinačni projekti pomoći nisu dostatni. Da bi došlo do pravednog izjednačavanja, za to je potrebno sudjelovanje svih država i autoritet internacionalnih organizacija.

Dužnička kriza i siromaštvo Drugoga svijeta zahvaćenog raspadom, a pogotovo Trećeg svijeta, moraju dovesti do rješenja prihvatljivog za sve strane. Jasno je da se i u budućnosti neće moći izbjegći sukobi oko interesa. U svakom slučaju, u razvijenim zemljama treba razlikovati između nužne i neobuzdane potrošnje, između socijalne i nesocijalne uporabe vlasništva, između opravdanog i neopravdanog korištenja prirodnih resursa, između čisto kapitalističkog i socijalno-ekološki usmjerjenog tržišnog gospodarstva. Čak i zemlje u razvoju trebaju propitati svoju nacionalnu savjest.

Posvuda važi: Moramo pružiti otpor – kad god je to moguće nenasilan – posvuda gdje vlastodršci tlače podčinjene, institucije osobe a moć pravo.

E. Biti istinski čovjek, to u duhu naših velikih religioznih i etičkih tradicija znači sljedeće:

- umjesto da je zloupotrebljavamo u bezobzirnoj borbi za vlast, gospodarsku i političku moć, koristit ćemo za služenje ljudima. Moramo razvijati duh suošćenja s patnicima i na poseban se način brinuti za siromašne, hendikepirane, stare, izbjeglice i osamljene,
- umjesto čiste žudnje za moći i neobuzdane politike moći tijekom neizbjježnog nadmetanja treba vladati uzajamno poštovanje, razborito usuglašavanje interesa, želja za posredovanjem i obazrivošću,
- umjesto nezasitne pohlepe za novcem, prestižu i potrošnje, iznova moramo otkriti smisao za umjerenošć i skromnost jer čovjek svladan pohlepom gubi svoju „dušu“, svoju slobodu, svoj spokoj, svoj nutarnji mir, a na taj način i ono što ga čini čovjekom.

(Preuzeto iz: Alen Kristić (ur.), *Svjetski etos: Dokumenti - utemeljenja - primjene*, TPO Fondacija, Sarajevo, 2014., str. 49.-51.)

Uломак iz "Manifesta globalnog gospodarskog etosa"

Temeljna vrijednost: Pravednost i solidarnost

Etički referentni okvir: U duhu velikih religijskih i etičkih tradicija istinski biti čovjek znači: Gospodarska i politička moć ne smije se zloupotrebljavati u svrhu bezobzirne borbe za vlast već se, naprotiv, treba koristiti za služenje ljudima. Vlastiti interesi i konkurenčija služe razvoju radnih sposobnosti i probitku svih sudionika. Zato treba vladati uzajamno poštovanje, razumno usuglašavanje interesa, volja za posredovanjem i obazrivošću.

Članak 7.

Pravo i pravednost se međusobno prepostavljaju. Odgovornost, poštenje, transparentnost i čestitost predstavljaju temeljne vrijednosti gospodarskog života koji je obilježen vjernošću spram prava i integritetom. Pridržavanje nacionalnog i međunarodnog prava dužnost je svih gospodarskih aktera. Tamo gdje postoji manjak u kvaliteti ili iznuđivanju pravnih normi, gospodarski akteri trebaju to kompenzirati pomoću samoobvezivanja i samokontrole, a to nipošto ne smiju iskoristiti za stjecanje dobiti.

Članak 8.

Postizanje dobitka je prepostavka sposobnosti za konkurenčiju i opstanak poduzeća, a time i za njegov socijalni i kulturni angažman. Korupcija, pak, šteti zajedničkom dobru, gospodarstvu i ljudima, jer sustavno vodi ka krivom planiranju dobiti i rasipanju resursa. Potiskivanje i otklanjanje svih korupcijskih i nepoštenih praksi, kao što su, primjerice, podmićivanje i tajni ugovori, povreda patenta i industrijska špijunaža, zahtijevaju preventivni angažman, koji je dužnost za sve djelatne u gospodarstvu.

Članak 9.

Svladavanje gladi i neznanja, siromaštva i nejednakosti životnih šansi u svim zemljama svijeta veliki je cilj društvenog i gospodarskog poretku, koji smjera izjednačavanju šansi, distributivnoj pravdi i solidarnosti. Samopomoć i tuđa pomoć, supsidijarnost i solidarnost, privatno i javno djelovanje samo su dvije strane jedne medalje. One se konkretniziraju prije svega u privatnim i javnim investicijama u gospodarskom sektoru, ali i u privatnim i javnim inicijativama za stvaranje institucija koje će služiti obrazovanju svih dijelova stanovništva i izgradnji sustava socijalne sigurnosti. Osnovni cilj svih tih nastojanja je ljudski razvoj koji smjera podupiranju svih onih kompetencija i resursa s kojima će ljudi biti sposobni živjeti samoodređujući i čovjeka dostojan život.

(Preuzeto iz: Alen Kristić (ur.), *Svjetski etos: Dokumenti - utemeljenja - primjene*, TPO Fondacija, Sarajevo, 2014., str. 92.-93.)

4. Dramatizacijom do osnaženja kulture solidarnosti

Bezuvjetno gostoprimstvo

Za Abrahama/Ibrahma, prijatelja Božjeg, znalo se po njegovoj općepoznatoj gostoljubivosti. Ona je sezala dotle da je jeo vrlo malo dok je bio sam, no kad bi mu pristigli gosti uvijek im je nastojao pružiti oblinu gozbu.

Često je na ručak pozivao i jednostavne putnike u prolazu. Tako se dogodilo jednog dana da je kao gosta primio nepoznatog putnika.

Kad je jelo bilo zgotovljeno, rekao mu je: „Sada reci u ime Allaha i posluži se!“ Nepoznati putnik na to mu je uzvratio: „No, ja ne vjerujem u Allaha.“ I želio započeti s jelom, a da nije izgovorio molitvu. U tom je trenutku Abraham/Ibrahim od jela suspregnuo svoje ruke i rekao: „Onaj tko ne misli na Allaha, Darovatelja svih darova, taj sa mnom ne smije ni jesti.“ Gost je ustao i otišao bez pozdrava.

Nakon toga se Allah obratio Abrahamu/Ibrahimu: „Moj prijatelju, zašto si dopustio da tvoj gost ode?“ Abraham/Ibrahim je odgovorio: „Nije želio misliti na Tebe, Darovatelja svih darova.“

Allah mu je uzvratio: „Kako je moguće da ti, Moj prijatelj, svoje darove povezuješ s takvim uvjetom?“ A ja dopuštam Suncu grijati i nad dobrim i nad zlim i kiši padati i onima što vjeruju i onima što ne vjeruju. Idi i vrati svog gosta natrag i daj mu jesti.“

Tada se Abraham/Ibrahim postidio i izašao vani da nepoznatog putnika vrati natrag. Kad je on ugledao Abrahama/Ibrahma kako ide za njim, pomislio je: „Jao ti se meni! Mislio sam da je bio samo neljubazan. A sada se čini da je u toj mjeri fanatik da me progoni.“ I počeo trčati. Abraham / Ibrahim je trčao za njim, pa mu je konačno pošlo za rukom vratiti ga natrag. Sav zadihan, objašnjavao je: „Želim ti se ispričati. Allah mi je prigovorio zbog mog ponašanja i naložio mi zamoliti te da se vratiš natrag i da te ugostim jer i On Svoje darove daje bez uvjeta.“ Nepoznati je putnik prihvatio poziv i pomislio: „Takvog Boga, koji prigovara Svom vlastitom proroku zbog mene, želio bih i ja rado pobliže upoznati.“

(Preuzeto iz: *Salam Kinder! Zeitschrift für Junge Muslime*, 15(1998.) 88, str. 8.-9.)

Priča o milosrdnom Samaritancu

(Lk 10, 25-37)

I gle, neki zakonoznanac usta i, da iskuša Isusa, upita ga: »Učitelju, što mi je činiti da život vječni baštinim?« A on mu reče: »U Zakonu što piše? Kako čitaš?« Odgovori mu onaj: »Ljubi Gospodina Boga svojega iz svega srca svoga, i svom dušom svojom, i svom snagom svojom, i svim umom svojim; i svoga bližnjega kao sebe samoga!« Reče mu na to Isus: »Pravo si odgovorio. To čini i živjet ćeš.«

Ali hoteći se opravdati, reče on Isusu: »A tko je moj bližnji?« Isus prihvati i reče:

»Čovjek neki silazio iz Jeruzalema u Jerihon. Upao među razbojниke koji ga svukoše i izraniše, pa odoše ostavivši ga polumrtva. Slučajno je onim putem silazio neki svećenik, vidje ga i zaobiđe. A tako i levit: prolazeći onuda, vidje ga i zaobiđe. Neki Samaranitanac putujući dođe do njega, vidje ga, sažali se, pa mu pristupi i povije rane zalivši ih uljem i vinom. Zatim ga posadi na svoje živinče, odvede ga u gostinjac i pobrinu se za nj. Sutradan izvadi dva denara, dade ih gostioničaru i reče: 'Pobrini se za njega. Ako što više potrošiš, isplatit ću ti kad se budem vraćao.'«

»Što ti se čini, koji je od ove trojice bio bližnji onomu koji je upao među razbojниke?« On odgovori: »Onaj koji mu iskaza milosrđe.« Nato mu reče Isus: »Idi, pa i ti čini tako!«

V. Kultura tolerancije i života u istinoljubivosti

B. Motivacija

Dječak i cvijet

Jednom davno u Kini je živio dječak koji se zvao Ping. Volio je cvijeće, a svako sjeme koje bi posadio izraslo bi u prekrasan cvijet. I stari car, koji je u to vrijeme vladao Kinom, volio je cvijeće. Kad je došlo vrijeme da izabere svog nasljednika, nakani prepustiti cvijeću da ono izabere novog vladara. Pozvao je svu djecu u dvorac. Djeci dade posebno sjeme i reče da će nakon jedne godine ono dijete koje bude uzgojilo najljepši cvijet biti izabrano za novog cara. U dvoru je bio i Ping s velikom skupinom djece presretan što je car i njemu dao posebno sjeme.

Kod kuće je izabrao predivnu saksiju, napunio je najboljom zemljom za cvijeće i pažljivo posadio sjeme. Brižljivo ga je zalijevao, ali iz sjemena ništa nije raslo. Promijenio je saksiju, ali opet ništa. Pokušao je s novom zemljom, ali uzalud. I proleti godina.

Sva su djeca obukla najljepšu odjeću i okupila se u dvoru noseći prekrasne cvjetove. Ping je bio posramljen. Druga djeca će mu se smijati. No, otac ga ohrabri i reče mu da unatoč svemu ode i ponese caru svoju saksiju jer je uradio sve ono što se moglo uraditi.

Kad je Ping stigao u dvorac, car je išao od jednog do drugog dječaka i pregledao sve te nevjerojatno lijepo cvjetove, ali mu se lice pritom mrštilo. Ping se dodatno posramio kad ga je car upitao: „Zašto si mi donio praznu saksiju?“ Ping mu kroz suze odgovori: „Dao sam sve od sebe.“

Kralj se nasmiješi i povika djeci: „Skuhao sam sva vaša sjemena! Bilo je nemoguće da iz njih nešto izraste. Jedino je ovaj dječak vrijedan toga da postane car jer je pokazao da je pošten i hrabar i zato što je danas došao u dvorac reći mi da njegovo sjeme nije procvalo! On posjeduje baš onakav karakter kakav je potreban da bi netko postao car Kine.“

Kineska narodna priča

Nemoj govoriti loše o drugima niti dobro o sebi

Ne, nemoj govoriti loše o drugima.

Lošim rijećima ništa ne dodaješ životu.

Njima tek zatrپavaš svjetlila koja žive u svakome.

Njima trneš i svjetiljku svoje duše.

Loše riječi su poput lošega sjemenja iz kojega

niče smrt, a ne život.

Ali nemoj govoriti ni dobro o drugima ako

dobre riječi ne izgovaraš od srca, ako ne vjeruješ u njihovu životnost.

Radije šuti i ostani po strani.

Dopusti drugima da se bore sa životom,

dopusti životu da se bori s njima, ako nisi spremjan biti dio života koji traje.

Dio ljubavi koja sve obnavlja.

Nemoj govoriti dobro o sebi.

Nastoj o sebi uopće ne govoriti.

Jer što mogu reći riječi ako život šuti?

I što treba dodati rječitom životu?

Dopusti dobroti da govoriti kroz tvoj život i

neka ti to bude dovoljno.

Ali nemoj govoriti ni loše o sebi, čak i ako si

uvjeren da je ono što bi rekao istinito.

Pogotovo nemoj govoriti loše o sebi

ako se

time želiš istaknuti, ako se time želiš

očitovati

skromnim i poniznim.

Jer nije čovjekova veličina u tome da sebe ponizuje

nego u tome da sebe prihvati i čitavim

Svojim bicem poslužuje dobrotu.

I zato nemoj živjeti zagledan u ono što te

sapinje nego u ono što te raskriljuje.

Kad govorиш, govorи u prilog života.

Gовори riječi tople, pronicave, riječi poticajne.

Gовори s povjerenjem da u svakome prebiva

životvorna snaga koja i najmučniju zamrllost

umije preobraziti u nesavladiv zanos.

Pohodi srca onih kojima se obraćaš,

jer na svijetu nema drugog mesta gdje se ljudi

mogu dovoljno, kamoli do kraja, susresti.

Kad govorиш, rađaj svijet.

Zauzimaj se za njega.

Stjepan Lice

2. Priče za dušu

Dječak i vuk

Bio jednom jedan mladi pastir koji je čuvao ovce nedaleko od svog sela. Jednom mu pade na pamet prevariti seljane i našaliti se na njihov račun, pa potrča prema selu vičući iz sveg glasa: „Vuk! Vuk! Pomozite, vukovi su napali janjad!“

Seljani ostaviše svoje poslove i potrčaše da mu pomognu. No, kad su stigli zatekoše mladog pastira kako se smije a vuka nigdje.

Drugog dana mladi pastir učini isto, a seljaci zalud dotrčaše da mu pomognu.

Nakon nekog vremena, vuk doista upade u tor mladog pastira i poče klati janjad. Silno uplašen, mladi pastir otrča u selo po pomoć: „Vuk! Vuk! Vuk mi je napao stado! Upomoć!“

Seljani su čuli njegovo dozivanje u pomoć, ali su pomislili da je to njegova iznova njegova šala, pa svatko nastavi sa svojim poslom.

Tako je mladi pastir zbog svojih laži izgubio cijelo stado.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: „Učiti živjeti zajedno – Interkulturni i međureligijski program za obrazovanje o etici“, GNRC, Sarajevo, 2008., str. 125.)

Istina koja to nije

Okupljenom mnoštvu mudrac je ispričao ovu priču:

Jednog dana razbojnici provališe u neko selo. Pobiše sve stanovnike koje su u njemu zatekli i spališe sve nastambe. Povedoše sa sobom samo jednog petogodišnjeg dječaka.

Kad se njegov otac vratio u selo, zastao je pred zgarištem svoje kuće. Bio je siguran da je pougljeno dječe tijelo njegov sin. Čupajući kosu i plačući, spalio je pougljeno tijelo i pepeo sakupio u vrećicu, koju je neprestano nosio sa sobom.

No, nakon nekoliko godina, njegov je sin pobjegao razbojnicima i vratio se u selo. Pokucao je na vrata nove kuće koja je nikla na zgarištu kuće u kojoj je ranije živio. Njegov otac, tužna lica i s vrećom pepela obješenom oko pasa, upitao je: „Tko je to?“

„Tata, to sam ja, tvoj sin!“, uzvratio je dječak.

Otac je pomislio da neki obijestan dječak s njim zbija šalu. Viknuo mu je da bježi i iznova potonuo u svoju tugu. Dječak je uporno nastavio kucati, ali otac nije otvarao vrata. Nakon nekog vremena dječak je odustao i otišao. Otac i sin se više nikad nisu vidjeli.

Mudrac je na koncu pridodao: „Ako tvrdoglavu ustrajavaš u onome što smatraš istinom, kad istina sam zakuca na tvoja vrata, ti joj nećeš znati otvoriti!“

(Uz adaptaciju preuzeto s: <http://mudremisli.net/istina-koja-to-nije-mudre-price/>)

Pojam „istine“ u spisima svjetskih religija

Budistički spisi

Četiri plemenite istine

Dukkha – Život je tijekom kruženja postojanja prožet patnjom.

Samudaya – Uzrok patnje su želje, nesklonosti (negativne želje) i neznanje (o naravi patnje).

Nirodha – Gašenjem uzroka ugasiti patnju.

Magga – Staza do gašenja želja (i na taj način patnje) osmerostruki je plemeniti put.

Kur'an

Govorite istinite riječi!

(Q.33)

O vjernici! Vi uvijek pravedni budite i radi Allaha pravedno svjedočite, makar to bilo i na štetu vašu, ili na štetu roditelja vaših, ili na štetu bližnjih vaših, bili oni bogati ili bili siromašni - pa, Allah će se o njima brinuti! I strasti ne slijedite, pa da tako nepravedni budete! A ako krivdi nagnete, ili svjedočenje izbjegavate pa, Allah sve zna što vi činite.

(Q.4,135)

Vede – sveti spisi hinduizma

„Meditirajmo o svjetlećem svjetlu onoga
koji je dostojan obožavanja i koji je stvorio sve svjetove.
Neka se naš um posve po istini ravna.“

(Gayatri – stih iz Rigvede)

Duša koja nije sposobna vjerovati
u višu istinu i viši zakon
pa dospjeti do Mene
ta se duša mora iznova vratiti na stazu običnog smrtničkog života.

(Bhagavad – Gita IX,2-3,13)

Tora

Čitava zemlja zaziva istinu,
Nebo je hvali, sve stvoreno dršće i treperi;
Ničega, baš ničega na njoj nepravednog nema.

(3. Ezrina knjiga 34-31)

„Blizu je Jahve svima koji Ga zazivaju
Koji Ga u istini zazivaju.“

(Sohar, Pohvale 145,18)

Novi zavjet

„Ja sam Put, Istina i Život.“ (Iv 14,6)

“Ako ustrajete u mom nauku doista ste moji učenici. Upoznat ćete istinu, a istina će vas oslobođiti.” (Iv 8,31)

Kineske religije – Konfucijansko učenje o državi i moralu

Tchōng (općenito promatrano) je ono što se ne nagnje i ono što ne skreće, ono što je s onu stranu sumnje i dvojenja – istina.

Dospjeti do spoznaje o (vječnoj) istini, to se zove (božanska) narav.

Dospjeti do (nutarne) istine o spoznaji, to se zove religija.

Prema tome, do spoznaje o istini se može pouzdano dospjeti.

Prema tome, do istine o spoznaji se može pouzdano dospjeti.

(Vječna istina, dvadeset i prvo poglavlje)

(Uz adaptaciju preuzeto iz: Christoph Knoblauch, *Reflexionen und Entwurf eines globalen Ethos im Kontext interreligiösen Lernens*, <http://www.weltethos-praktisch.de/files/Bausteine%20pdf-Daten/we-materialien/unterrichtseinheit-knoblauch.pdf>, str. 58.)

3. Etičkim dilemama do osnažene spremnosti na kulturu istinoljubivosti

Kartice s etičkim dilemama

I. Bijeg iz škole

Dva prijatelja ujutro zajedno idu u školu. Jedan od njih dvojice juče je pobjegao s posljednjeg školskog sata kako bi s prijateljima otišao na sladoled. O tome priča svom prijatelju na putu do škole. Kaže mu i to da je sam sebi napisao ispričnicu kako o tome ne bi saznali njegovi roditelji. Moli svog prijatelja da ga ne izda.

II. Čitanje domaće zadaće

Na satu latinskog Petar treba pročitati svoju domaću zadaću. Ali nije je napisao. Iz tog je razloga naglas pročitao domaću zadaću svog prijatelja Maxa i dobio dobru ocjenu. Budući da učitelj uvijek traži od jednog učenika da naglas pročita domaću zadaću, Petar više i ne piše domaću zadaću. Kad treba pročitati naglas svoju domaću zadaću, čita naglas uvijek zadaću svog prijatelja i ponaša se kao da je njegova.

III. Izrada referata

Marija i Mirjam zajedno rade referat. I jedna i druga trebaju završiti do usuglašenog roka neke zadatke. Marija se ne drži njihovog plana, ali je Mirjam dovršila njihov rad. Marija i Mirjam predstavljaju referat i kažu da su ga zajedno izradile, pa i jedna i druga dobiju dobre ocjene.

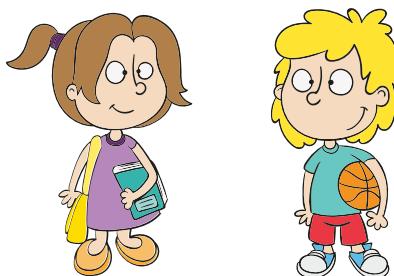
IV. Ukradeni novac

U kabini za presvlačenje za vrijeme sata fiskulture ukraden je novac. Učenice i učenici su ispitani ali nitko ne priznaje krivnju. Šteta se podmiruje uz pomoć novca iz razredne kase.

V. Laž na facebooku

Sven i Jens su se naljutili na prijatelja koji je u razredu pričao o njima da su najlošiji nogometari u razredu. Na facebooku objavljaju da je njihov prijatelj homoseksualac iako to nije istina.

(Uz adaptaciju preuzeto iz: Wolfgang Wieseler, *Die vier grundlegenden Weisungen*, <http://www.weltethos-praktisch.de/files/Bausteine%20pdf-Daten/wieseler/wieseler-jahrgang-5.pdf>, str. 9.-14.)

4. Debatom do osnažene spremnosti na kulturu istinoljubivosti

Debatske kartice

I. Emirova dilema

Emir je uposlenik velike farmaceutske tvrtke. Slučajno je dobio uvid u tajni dokument o istraživanju učinaka novog lijeka koji će njegova tvrtka uskoro izbaciti na tržište. Dokument pokazuje da učinci lijeka ne zadovoljavaju kriterije za njegov plasman na tržište, a pored toga povezani su i sa znatnim rizicima po zdravlje korisnika. No, zbog lošeg poslovanja tvrtke njezino se vodstvo opredijelilo lažirati istraživačke rezultate o učinkovitosti i učincima lijeka i lijek bez poboljšanja plasirati na tržište.

II. Ivanina dilema

Ivana je uposlenica velike termoelektrane. Slučajno je dobila uvid u tajni dokument o poštivanju ekoloških standarda unutar termoelektrane. Dokument pokazuje da postojeći filtri više nisu u stanju sprječiti ispuštanje otrovnih tvari u zrak. No, zbog lošeg poslovanja termoelektrane njezino se vodstvo opredijelilo lažirati istraživačke rezultate o učinkovitosti filtra i odustati od kupovanja i ugradnje novog filtra kojim ne bi bio ugrožen okoliš i zdravlje stanovnika u kojem je smještena termoelektrana.

(Sastavio Alen Kristić)

VI. Kultura ravnopravnosti i partnerstva muškarca i žene

B. Motivacija

O djeci

Vaša djeca nisu vaša!
Ona su sinovi i kćeri žudnje Života za samim sobom.
Ona dolaze kroz vas, ali ne od vas,
i, premda su s vama, ona vam ne pripadaju.
Djeci možete podariti svoju ljubav,
ali ne i svoje misli, jer posjeduju vlastite.
Možete udomiti njihova tijela,
ali ne i duše, jer njihove duše
stanuju u kući sutrašnjeg dana,
koju vi ne možete pohoditi,
čak ni u snovima.
Vi možete nastojati biti kao djeca,
ali ne nastojite da ona budu kao vi,
jer život nit ide unatrag
nit prestaje s jučer.

Halil Džubran

O bračnom zajedništvu

Rodiste se zajedno i uvijek ćete biti zajedno.
Bit ćete zajedno onda kad bijela krila smrti razmetnu vaše dane.
Da, bit ćete zajedno čak i u tihome Božjem pamćenju.

Ali, neka bude prostora u vašem zajedništvu.
Neka nebeski vjetrovi plešu među vama.
Ljubite jedno drugo,
ali ne pretvarajte ljubav u okove:
Neka radije bude uzburkano more među obalama vaših duša.
Nalijevajte času jedno drugome, ali ne pijte iz iste čaše.
Dajte jedno drugome od svog kruha, ali ne jedite od iste kriške.
Pjevajte i plešite zajedno i radujte se, ali neka svatko od vas
uzmogne biti i samo,
kao što su žice na lutnji same, premda odzvanjaju istom glazbom.
Podajte svoja srca, ali ne jedno drugomu u posjed.
Jer samo ruka Života može obuhvatiti vaša srca.

I stojte zajedno, ali ne preblizu;
Jer stupovi hramski stoje odvojeno,
A hrast ni čempres ne rastu u sjeni jedan drugome.

Halil Džubran

2. Osnaženje kulture rodne ravnopravnosti i partnerstva primjerom iz stvarnog života

Alen Kristić

Shirin Ebadi

Nobelovka iz iranske obespravljenosti

Poremećenost koja vlada svijetom – političko-ekonomska, klimatska, religijska... – svjedoči o sučeljenosti čovječanstva s izborom između zajedničkog potonuća u barbarstvo i zajedničke civilizacije utemeljene na univerzalnim vrednotama obogaćenim kulturnim raznolikostima.

Za tu se zajedničku civilizaciju odvažno bori dobitnica Nobelove nagrade za mir 2003., Shirin Ebadi. Kao prva muslimanka i ujedno prva Iranka ovjenčana tom čašcu, crpeći snagu iz islama i kulturnog bogatstva Irana, jedna je od hrabrih promotorica kulture ravnopravnosti i partnerstva muškarca i žene u suvremenom svijetu.

Izazov pravde

Rođena 1947. u Hamadanu, Ebadi odrasta u Teheranu. Osjećaj za slabije i pravdu, koji je krasio još kao djevojčicu, zrije u životni poziv. Za pravdu će se boriti kao pravnica, osokoljena primjerom oca, vrsnog pravnika, ali i iskustvom ravnopravnog ophođenja njezinih roditelja prema djeci neovisno o spolu, što je u Iranu, saznati će poslije, iznimka. Sve to natkriljuje vjera u Boga, nepokolebljiva od časa dubokog religioznog iskustva koje će doživjeti s 14 godina, moleći se za bolesnu majku. Okončavši studij prava u Teheranu, od ožujka/marta 1970. radi kao sutkinja, i to prva u povijesti Irana. 1975. postaje predsjedateljica suda u Teheranu. Te se godine i udaje.

Povratak u prošlost

Doba je to autoritarne vladavine šaha Reze Pahlavića, kojega su na vlast u Iranu 1953. instalirale SAD (državni udar!) umjesto demokratski usmjerjenog premijera Mohammada Mosadeka. Sluganski tiranin izbor je Zapada, a ne demokrata; potonji je resurse Irana u vlasništvu zapadnjачkih kompanija htio vratiti u ruke iranskog naroda.

Svjesna rizika, Ebadi kao sutkinja brani prava političkih zatvorenika, protiveći se cenzuri tiska. Okrutnost šahova policijskog režima čini je pristalicom islamske revolucije. Ajatolah

Ruholah Homeini, prognan iz Irana 1963., obećava islamsku republiku u kojoj će spoj islama i demokracije osigurati odsutnost svakog oblika ugnjetavanja i cenzure, naprosto neovisnost i slobodu. Upravo će Ebadi dramatično iskusiti izopačenje islamske revolucije.

Vrativši se u siječnju/januaru 1979. pobjedonosno u Teheran, ajatolah Homeini više ne govori o demokraciji, slobodi i pravima. Skriven iza Revolucionarnog vijeća, pozivajući se na islam, uspostavlja nove zakone protivne temeljnim ljudskim pravima. Donijevši im neovisnost, revolucija Irancima uskraćuje slobodu. Umjesto svrgnute svjetovne diktature, naziru se obrisi religijske. Režimska interpretacija islama, nazadnjačka i jedina važeća, islam izobličuje u odsudnu polugu diktature.

Vrativši se iz SAD-a u travnju/aprilu 1979., Ebadi je zaprepaštena. Iransko društvo, koje je hitalo suvremenosti, nasilno je vraćeno u predmoderno doba; konzervativno-patrijarhalne vrednote toga doba sada se smišljeno izdaju za izvorni islam, koji je te vrednote zapravo uzdrmao. Pod žrvanj revolucije dolazi i Ebadi. Krajem 1979. zabranjuju joj da bude sutkinja, i to samo zato jer je žena. Smije biti tek tajnica u ministarstvu pravde. Pokrivanjem kose, a ne stručnim znanjem, treba odati poštovanje Revoluciji. God. 1984. ide u mirovinu, no ostaje u Iranu, makar mnogi bježe na Zapad. Frustriranost pretače u odrješitost da pridonese ozdravljenju iranskog društva.

Poučavajući pravo na teheranskom Sveučilištu, piše članke i knjige o ljudskim pravima. Osvjetljujući povijest ljudskih prava u islamu, razobličuje lažnost režimske interpretacije islama; ispravno protumačen, islam je suglasan s demokracijom i ljudskim pravima. Dobivši 1992. dozvolu za odvjetnički rad, započinje štititi obespravljenu djecu, žene, političke disidente i religijske manjine, i to bez naknade, svjesna da odnos prema tim skupinama govori o moralnom stanju društva.

Ravnopravnost žena

*Kampanja za milijun
potpisa koju Ebadi pokreće
2006. primjer je mirovne
borbe za ženska prava u
kojoj sudjeluju i muškarci.*

Iranske žene Ebadi nadahnjuje da se ne pokoravaju zakonima koji ih ne uvažavaju kao ravnopravne pojedinke. Da u Iranu žena vrijedi upola kao muškarac govori sijaset zakona: vrijednost muškarčeva sudskog iskaza imaju tek dva ženska; da bi dokazala nasilje u braku, žena mora imati dvije svjedokinje, muškarac se može razvesti od žene bez njezine privole i bilo kakva razloga...

Malobrojne zakone u njihovu korist žene ne mogu koristiti zbog ekonomске ovisnosti, a s ovlašću da prodre u svaki kutak ljudskog života moralna se policija brine da ustrašeni građani provode zakone protiv žena. Ti su zakoni oprečni društvenom položaju žena u Iranu koje čine trećinu radno sposobnih stanovnika Irana i daleko su obrazovanije od muškaraca – ali i pozitivnom kur'anskom revolucioniranju položaja žena u Arabiji 7. stoljeća, što će dinamična interpretacija Kur'ana unapređivati sukladno pozitivnim općeljudskim dostignućima, a ne dokidati kao iranski zakoni. To potvrđuje i praksa prve islamske zajednice spram žena i odsudna uloga žena u njima (Hatidže, Ajše, Fatime...), na što ukazuje i Ebadi.

Zato se, posvećena ženskim pravima, istodobno poziva i na Opću deklaraciju o ljudskim pravima – iranska vlast je ne poštuje, makar ju je potpisala – i autentičnu interpretaciju Kur'ana (i hadisa), koja uvažava povijesni kontekst nastanka Kur'ana, ali i onaj modernog čovjeka.

Kampanja za milijun potpisa koju Ebadi pokreće 2006. primjer je mirovne borbe za ženska prava u kojoj sudjeluju i muškarci. Nacrt Zakona za zaštitu (!) obitelji predviđao je da se muškarac čak i bez privole prve žene može oženiti drugom. Milijun potpisa prisilio je parlament da to ne prihvati, ali su čak 43 aktivistkinje zbog prikupljanja potpisa završile na sudu, a 10 u zatvoru.

Slično se Ebadi izborila za izmjenu propisa o skrbništvu nad djecom. Nakon razvoda za djecu će se do sedme godine skrbiti majka, a sud će potom donijeti presudu o trajnom skrbništvu, dok su djeca ranije automatski pripadala ocu. Tome je pridonijela smrt zlostavljane djevojčice Arijane. Po starom zakonu pripala je ocu, iako ju je zlostavljao zajedno s njezinim bratom. Svjesna obespravljenošću zlostavljane djece, ali i znatnog broja maloljetnih osuđenika na smrt – po smrtnim kaznama Iran je prvi u svijetu – Ebadi je još 1995. osnovala Organizaciju za zaštitu prava djece da bi u Iranu zaživjela Međunarodna konvencija o pravu djeteta. Za to je 1996. nagrađuje Human Rights Watch.

Politički disidenti

Sučeljena s progona političkih disidenata, Ebadi započinje istraživati politička ubojstva iza kojih stoji režim. Kao odvjetnica, pomaže kćeri 1998. svirepo ubijenog bračnog para Forouhar u rasvjetljavanju zločina; Dariush Forouhar, ubijen zbog kritike režima, bio je čak prvi ministar rada nakon Revolucije. Nalogodavci nisu otkriveni, a 2003. dvojicu tajnih agenata, vjerojatno žrtvenih jaraca, sud šalje u zatvor. Pripremajući se za taj sudski proces 2000., Ebadi pretražuje istražne akte i pronalazi svoje ime na vrhu liste osoba koje treba likvidirati eskadron smrti po nalogu ministra tajne službe, kažnjенog zbog te neopreznosti, ali ne i naređenja.

Kad iste godine objavi video sa svjedočanstvima o političkim ubojstvima, Ebadi otpremaju u zatvor Evin, rezerviran za političke osuđenike, jer je ona time, a ne režim, narušila ugled Irana. Iako je Vrhovni sud povukao osudu na 5-godišnju zatvorsknu kaznu, u samici provodi stravičnih 25 dana. Stavivši obiteljsku kuću pod hipoteku, njezin muž plaća kauciju od 20-tak tisuća eura. No, vjera u Boga nepokolebljivoj Ebadi pomaže svladati glavnog neprijatelja: strah koji dokida čovjeka.

Preživjevši dva atentata, 2001. osniva Centar za zaštitu ljudskih prava. 20 pravnika bez naknade brani političke optuženike koji se Centru obrate za pomoć. Pružajući financijsku podršku obiteljima političkih zatvorenika, Centar pravi izvještaje o stanju ljudskih prava u Iranu, koje posreduje međunarodnim organizacijama. Za režim je to „propaganda protiv sistema“, pa u prosincu/decembru 2008. zatvara urede Centra. Slijedi zastrašivanje suradnika Centra zatvorom, isključenjem iz odvjetničke komore, protjerivanjem s fakulteta... Ebadi uzvraća: „Možete zatvoriti naše urede, ali ne i naša usta!“

Nade reformističkih snaga raspršio je i predsjednik Hatami. Simbol tog razočarenja ubojstvo je novinarke Zahre Kazemi. Nakon što 2003. fotografira studentske prosvjede, odvedena je u zatvor Evin. Potom je s frakturom lubanje donose u teheransku vojnu bolnicu u kojoj će i umrijeti. S njezinom majkom, Ebadi uzalud pokušava otkriti nalogodavce ubojstva. Sudski proces je puka farsa režima. Kao žrtveni jarac smrću je kažnjen tajni agent.

No, vjera u Boga nepokolebljivoj Ebadi pomaže svladati glavnog neprijatelja: strah koji dokida čovjeka.

Od 2002. režim cenzurira i internetske stranice. Sustavno se dokida krhka sloboda tiska. Bez cenzure nema tiskanja knjiga, bez odanosti režimu nema dozvole za tiskanje novina. Broj zatočenih novinara raste. Pred socijalnom bijedom mnogi se sklanjaju u svijet droge.

„Sveti“ bijes režima Ebadi izaziva 2007., zastupajući uhićeno vodstvo bahaističke zajednice u Iranu čijim su pristašama (300 tisuća) od Revolucije uskraćena sva prava. Režim širi lažnu vijest da se Ebadina kći obratila na bahaizam. U Iranu gdje je kazna za otpadništvo smrt, to je poziv na javni linč. U režimskom tumačenju islama nema mjesta za slobodu vjere (i nevjere).

Kritika Zapada

Kao dobitnica Nobelove nagrade za mir, Ebadi upućuje i opravdane kritike Zapadu. Oštro osuđuje šutnju Zapada o ljudskim pravima u pregovorima o atomskoj energiji s Iranom. Zabrinut za vlastitu sigurnost, ali ne i sigurnost građana Irana, Zapad kompromitira vlastite moralne vrednote, ali dugoročno i vlastitu sigurnost, stabilnost i napredak. Jedino rješenje atomskog spora je demokratizacija Irana. Taj dugoročni proces, uvjerenja je Ebadi, mogu provesti samo iranske snage, i to mirovnim metodama. Demokracija se ne može nametnuti izvana, pogotovo ne bombama. Vojna bi intervencija solidarizirala iranski narod s ugnjetavačkim režimom. Kako od ekonomskih sankcija trpi narod, treba posegnuti za političkim koje će pogoditi političku elitu. Nužni su slobodni izbori u kojima podobnost kandidata neće procjenjivati ideološki čuvar sistema, Vijeće čuvara, dakle, rastava religije i države.

Svjetskoj banci Ebadi zamjera kreditiranje tiranskih vlada, a kompanijama poput Nokie i Siemensa prodaju tehničkih sredstava za ograničavanje slobode građana. Borba protiv terorizma ne smije biti izlika za kršenje ljudskih prava. Valja ovladati uzrocima terorizma, predrasudama – jačanjem borbe protiv nepismenosti – i nepravdom – reformom UN-a i Svjetske banke.

Demokracija se ne može nametnuti izvana, pogotovo ne bombama.

Budućnost

O gubitku legitimite režima u narodu govori postizborno nasilje 2009. Sadašnji Iran niti je islamski niti republika, veli ajatolah Montazeri. Krajem 2009. godine Ebadi je oduzeta Nobelova nagrada, muž joj je pretučen, a sestra uhićena, ne bi li odustala od borbe za ljudska prava.

No, režim, oslonjen isključivo na silu sam svjedoči o svojoj urušenosti. Jasno je ono što desetljećima svjedoči Ebadi:

„Religija u Iranu instrument je opravdanja političkih ciljeva vlasti. Svaki put kad politički ciljevi moćnika nešto zahtijevaju, nude tumačenje islama prema kojemu dotični zakon potječe iz islamskog prava. Nitko im se nema pravo suprotstaviti. Neprijatelji se proglašavaju apostatima. Ako pak moćnici zakon ne mogu proglašiti uz pomoć islamskog prava, u igru ulazi 'državni razlog', pa kritičari postaju prevratnici.“

(Uz adaptaciju preuzeto iz: Svetlo riječi, XXVIII(2010)323, str. 45.-47.)

4. Osnaženje kulture rodne ravnopravnosti i partnerstva studijom pojedinačnih slučajeva

Kartice studija pojedinačnih slučajeva

I. Fadilina priča

Sve je počelo kad je o Fadili, učenici osmog razreda, na satu tjelesnog grupica učenika naglas počela izgovarati ružne komentare o njezinom tijelu. U početku na to nije obraćala pažnju, ali joj je jako smetalo što su se tome svi smijali, čak i njezine dobre priateljice iz razreda. No, nakon nekog vremena to se pogoršalo, jer su ti učenici znali iznenada sjesti pored nje i početi je grliti i dodirivati njezino tijelo. Bez njezine volje i dozvole! Na to bi se samo ukočila, a niz njezino lice počele bi teći suze. Ostajala je bez glasa. To se znalo dogoditi u razredu, u školskom dvorištu ili na igralištu. Nije znala što da učini. Nije željela ništa reći ni roditeljima ni nastavnicima. Tako bi samo pokazala da je slabica. Od nje bi se prezirno udaljili i učenici i učenice. A opet nije znala kako zaustaviti učenike koji su je maltretirali. Svaki su dan postajali sve grublji i sebi dopuštali sve više. A ona je sve slabije jela, sve se manje mogla koncentrirati na učenje, slabije je spavala i činilo joj se da će se ta grupica učenika pojaviti iz svakog narednog ćoška. Zatvorila se u sebe. Osjećala se ružno i prljavo kao da je za sve kriva ona sama. Neke od priateljica s kojima je pokušala o tome razgovarati rekle su joj da je glupa. Da to nije ništa i da bi u tome trebala uživati.

Pitanja za rad u skupinama i plenumski razgovor:

- S kojim je problemom Fadila konfrontirana?
- Kako se Fadila nosi s tim problemom?
- Što se pritom zbiva s njezinim osjećajima, a što s njezinim tijelom?
- Kako se to reflektira na to kako samu sebe doživljava?
- Što je prijeći da o svom problemu razgovara s nastavnicima ili roditeljima?
- Kako na to reagiraju drugi učenici iz njezinog razreda?
- Što bi moglo poticati učenike iz dotične skupine da se tako ponašaju prema Fadili?
- Što biste Vi uradili da ste na Fadilinom mjestu?
- Što biste Vi uradili da ste na mjestu Fadiline priateljice ili prijatelja?
- Što biste Vi uradili da ste jedan učenika iz skupine koja uznenimira Fadilu?
- Što bi po Vama Fadila trebala učiniti a što njezini roditelji, nastavnici i učenici iz njezinog razreda?
- Na koje bi sve načine mogla završiti ova priča?
- Je su li Vam poznati slični slučajevi iz Vašeg okruženja?
- Jeste li Vi nešto slično doživjeli?
- Što ste naučili iz ove priče?
- Koje bi mogle biti njezine pouke i posljedice na ponašanje u Vašem razredu?

II. Rahelina priča

Rahela je učenica sedmog razreda i više od svega uživa u svemu što je vezano uz kompjutere. Prva je u svojoj generaciji otvorila facebook profil. Silno je uživala u tome sve dok se na zaslonu njezinog kompjutera nije pojavio zahtjev sa slikom privlačnog mladića. Okljevala je jer ga nije poznavaла, ali je radoznala kao i uvek, prihvatala zahtjev. Isprva je sve bilo sjajno. Prijatelj iz virtualnog svijeta hvalio je njezine fotografije, poticao je da dobro uči, raspitivao se o njezinim školskim obvezama i navikama. Bio je poput dobrog duha koji ju je razumio kao nitko do sada. Sve je bilo toliko čudesno da o tome prijateljstvu nikome nije govorila. Doduše, pomalo ju je kopkalo što njezin prijatelj na facebook profilu ne objavljuje tako puno, pogotovo ne svoje fotografije, i vrlo malo govori o sebi. A onda se iznenada sve promijenilo. Nepoznati prijatelj joj je počeo slati vrlo čudne zahtjeve. Da mu pošalje fotografije u kupaćem kostimu s mora. Da mu pošalje fotografije iz kupatila dok se tušira. Da mu pošalje fotografije različitih dijelova svog tijela. To je bio kao hladan tuš. Zgrobila se. Tražio je da se vide. Njezin je odgovor na sve bio ne, ali onda je on zaprijetio da će učiniti nešto nažao njezinim roditeljima ili bratu. Da zna gdje stanuje, kuda se kreće, o njezinim navikama, kada je sama, kad je sam njezin brat, kojim putem na posao idu njezini roditelji.

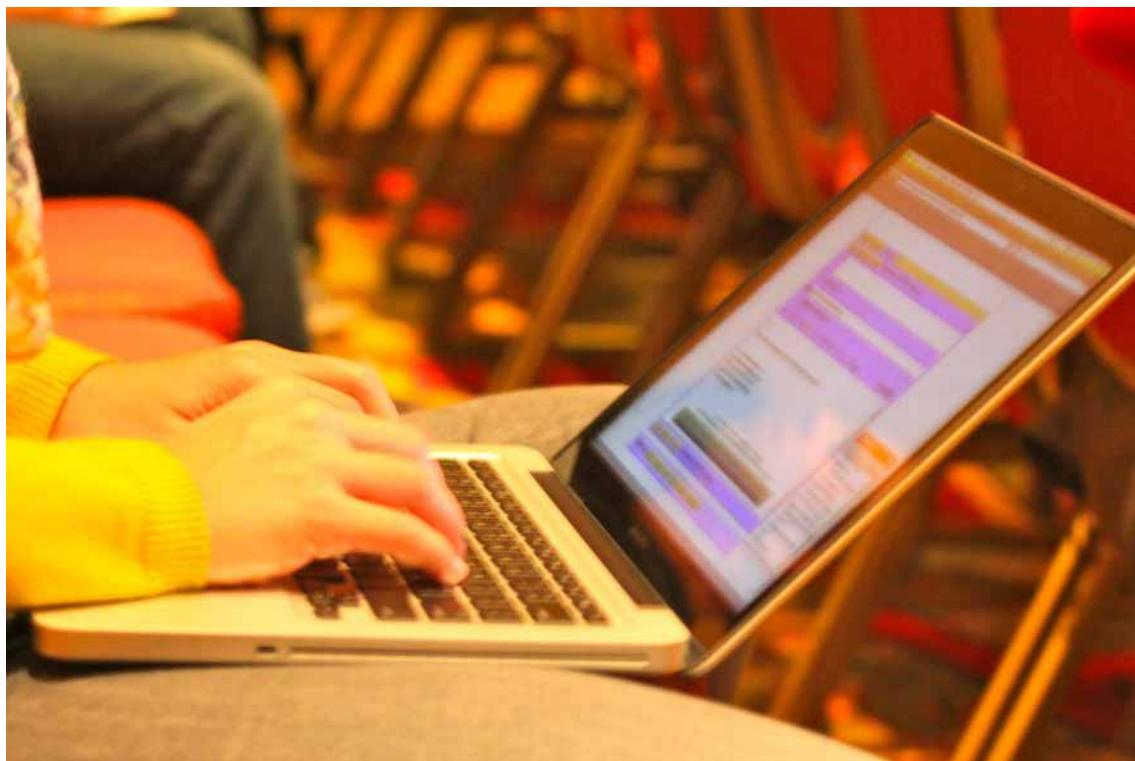
Kad je prestala otvarati facebook profil, počeo ju je zvati na mobilni telefon. Prijetnje su se izmjenjivale s nježnim riječima, a one opet s bezobraznim iluzijama povezanim s njezinim tijelom. Čak joj je nepoznati prijatelj priznao da je nešto stariji, ali da je i to dobro. Da joj tako može pokazati neke stvari za koje je potrebno iskustvo i godine. O svemu tome nikom nije rekla ni riječi, ali svi su počeli opažati da se s njom nešto zbiva. U školi su se zaredale loše ocjene. Izgubila je apetit i san. Prijateljice su se udaljile od nje. Ili je bila gluha i zamišljena ili nasilna i razdražljiva. Bojala se bilo kome reći što joj se zbiva. Bojala se da se nešto ne dogodi njezinom bratu ili roditeljima. Bojala se i ismijavanja drugih učenika i učenica. Strah ju je pratio na putu od škole do kuće jer se bojala da će se nepoznati prijatelj s prijetećim licem pojavit pred njom ili da će joj netko donijeti ružnu vijest o bratu ili roditeljima. Za sve je optuživala samu sebe. Bila je sve grublja prema roditeljima kad bi joj se pokušali približiti i doznati što se s njom zbiva. Kao da je padala u bezdan bez dna.

Pitanja za rad u skupinama i plenumski razgovor:

- S kojim je problemom konfrontirana Rahela?
- Kako se Rahela nosi s tim problemom?
- Što se pritom zbiva s njezinim osjećajima, ponašanjem, odnosima s priateljicama i školskim uspjehom?
- Kako se to reflektira na to kako samu sebe doživljava?
- Što je izazvalo dottični problem?
- Što Rahelu prijeći da o svom problemu razgovara s drugim ljudima: roditeljima, nastavnicima, policijom ili prijateljima?
- Kako na Rahelino ponašanje reagiraju učenici, a kako nastavnici iz njezine škole?
- Što po Vama na dottično ponašanje tjera Rahelinog nepoznatog „prijatelja“?
- Što biste Vi uradili da ste na Rahelinom mjestu?
- Što biste Vi uradili da ste na mjestu Raheline prijateljice ili prijatelja iz razreda ili njezinog nastavnika ili nastavnice?
- Što bi po Vama Rahela trebala učiniti a što njezini roditelji, nastavnici i učenici iz njezinog razreda?
- Na koje bi sve načine mogla završiti ova priča?
- Je su li Vam poznati slični slučajevi iz Vašeg okruženja?
- Jeste li Vi nešto slično doživjeli?
- Što ste naučili iz ove priče?
- Koje bi mogle biti njezine pouke i posljedice na Vaše ponašanje i ponašanje u Vašem razredu?

III. Martina priča

Marta je u šesti razred krenula puna entuzijazma. Još su je nosile pohvale za uspješno okončan peti razred. Uživala je promatrati ponos u očima roditelja kad bi je promatrali. A onda su se iznenada nad njezin život navukli mračni oblaci. Sve je počelo kad je njezin otac iznenada izgubio posao. Isprva je govorio da to nije ništa. Da će pronaći nešto bolje. Ali prošlo je već nekoliko mjeseci, a on nije pronašao ništa. Počeo se zatvarati u sebe. Bivao je sve osorniji prema majci. Ni prema njoj više nije bio nježan. A onda je počeo piti. Kući je dolazio sve kasnije. Za sve je počeo optuživati majku i nju. I onda se to dogodilo prvi put. Vrativši se pred zoru istukao je njezinu majku. Majčini povici i suze probadali su je kao žeravice. Plakala je. Majka je šutjela. Skrivala se od susjeda da ne vide masnice na njezinom licu. A i Marta više prijateljice nije zvala doma. Izmišljala je svakojake razloge. Počela se bojati oca. Voljela ga je, ali i mrzila. Boljela ju je ta rastrganost. A mržnja je postojala sve jača jer je sve češće tukao majku. Kao da je majka bila kriva što je u kući ponestajalo svega: i za jesti, i za obući i za ogrjev. A onda se dogodilo ono u što ni danas ne vjeruje. Otac je udario i nju tako jako da je udarila glavom u krevet. Strah se ustrostručio. Počela je mokriti u krevet. Stidjela se. Nije se mogla koncentrirati na učenje. Zaredale su se loše ocjene. Više nije bila ni omiljena u razredu. Nikoga nije mogla pozvati k sebi. Učenici i učenice počele su je izbjegavati. Na upite nastavnika što se zbiva samo je šutjela. Govorila je da to nije ništa. Da će proći. Ni s majkom više nije razgovarala. Kao da su jedna pred drugom osjećale stid. Kao da ih je još samo spajala zavjera šutnje. Šutnje koja im je posljednje utočište. Nikome ne priznati što se zbiva. Sakriti sramotu pred drugima. Izbjeći podsmijeh i prezrive poglede. Ne biti predmet tračeva i ogovaranja. Ne začuti policijska kola pred kućnim ulazom.

Pitanja za rad u skupinama i plenumski razgovor:

- S kojim je problemom konfrontirana Marta?
- Kako se Marta nosi s tim problemom?
- Što se pritom zbiva s njezinim osjećajima, ponašanjem, odnosima s prijateljicama i školskim uspjehom?
- Kako se to reflekira na to kako samu sebe doživljava?
- Što je izazvalo dotični problem?
- Kako se sa cijelokupnom situacijom nosi njezin otac, a kako njezina majka?
- Što Martu, a što njezinu majku prijeći da o svom problemu razgovaraju s drugim ljudima: susjedima, nastavnicima, policijom ili socijalnim radnicima?
- Što se po Vama možda krije iza ponašanja Martinog oca?
- Kako na Martino ponašanje reagiraju učenici, a kako nastavnici iz njezine škole?
- Što biste Vi uradili da ste na Martinom mjestu?
- Što biste Vi uradili da ste na mjestu Martine majke?
- Što biste Vi uradili da ste na mjestu Martine prijateljice ili prijatelja iz razreda ili njezinog nastavnika ili nastavnice?

- Što bi po Vama Marta trebala učiniti, a što njezini roditelji, nastavnici i učenici iz njezinog razreda?
- Na koje bi sve načine mogla završiti ova priča?
- Je su li Vam poznati slični slučajevi iz Vašeg okruženja?
- Jeste li Vi nešto slično doživjeli?
- Što ste naučili iz ove priče?
- Koje bi mogle biti njezine pouke i posljedice na ponašanje u Vašem razredu i Vašoj lokalnoj zajednici?

(Priče i pitanja sastavio Alen Kristić)

VII. Svjetski etos kao platforma izrade razrednog i školskog etosa

B. Motivacija

E	Z	A	J	E	D	N	I	C	A	P
J	P	O	V	J	E	R	E	N	J	E
N	S	I	T	N	Ć	I	Ž	A	L	P
A	I	S	S	A	O	R	A	A	O	R
V	G	K	O	V	M	H	B	Z	S	I
A	U	R	N	O	O	A	O	T	L	J
J	R	E	A	T	P	R	K	S	O	A
I	N	N	D	Š	N	T	S	O	B	T
M	O	O	O	O	V	S	E	D	O	E
S	S	S	S	P	I	L	J	A	D	L
I	T	T	A	A	G	U	T	R	A	J

Iskrenost, radost, povjerenje, strah, poštovanje, laži, tuga, sigurnost, ismijavanje, zajednica, prijatelj, pomoć, tjeskoba, sloboda, pozornost, odanost.

(Preuzeto s:http://www.smn.hr/katehetski/kateheze/osmosmjerka/osmosmjerka_pravila_ponasanja_vjeronauk.doc)

1. Od svjetskog do razrednog etosa

Osnovna načela i vrijednosti svjetskog etosa

Ljudskost

„Sa svakim čovjekom moramo postupati ljudski.“

Zlatno pravilo

„Zajednički živjeti i zajednički biti ljudi.
Postupaj s drugim onako kako bi želio
da on ili ona postupa s tobom.“

Nenasilje i strahopoštovanje pred životom

„Ne ubijati, ne mučiti, ne ranjavati.
Posjeduj strahopoštovanje pred svim
živim bićima.“

Solidarnost i pravednost

„Poštujte prava drugih, ne kradite,
nikoga ne izrabljujte.
Djelujte pošteno, pravedno i uz
spremnost pomoći drugima, naročito
slabijima.
Poštujte prirodu, životinje i biljke.“

Istinoljubivost i tolerancija

„Ne smiješ lagati, varati, obmanjivati ili krivotvoriti.
Govori i djeluj pošteno i hrabro.
Poštuj drugačije ljude.“

Partnerstvo i ravnopravnost muškarca i žene

„Poštujte i ljubite jedni druge.
Postupaj sa svojim prijateljicama i prijateljima na jednak način.“

Naš školski etos

Mi, učenici, nastavnički zbor i ostali suradnici u našoj školi, uključujući roditelje i zastupnike roditelja, osjećamo se odgovornim za to da zajednički život, poučavanje i učenje uspjevaju što bolje i pričinjavaju zadovoljstvo. Iako se jedni od drugih silno razlikujemo, zajedno ćemo

ustati protiv svih oblika neljudskosti u našoj školi. Pod našim „školskim etosom“ mislimo na zajednički nazivnik vrijednosti i normi oko kojih smo se sporazumjeli.

Temeljno načelo: U našoj se školi sa svakim mora postupati ljudski!

U našoj školi svi posjeduju nepovredivo ljudsko dostojanstvo. Zato svaki učenik i nastavnik, svaka učenica i nastavnica imaju pravo na to da drugi s njima postupaju ljudski. Poštovati dostojanstvo drugih i zalagati se za njihovu zaštitu, to je dužnost svakoga od nas. Ovu uzajamnost u međusobnom ophođenju opisuje „zlatno pravilo“ koje je već stoljećima poznato i priznato posvuda u svijetu: „Ono što ne želiš da čine tebi, ni ti ne čini nikom drugom!“ Za našu školsku svakodnevnicu iz toga proizlazi:

1. Naša se škola obvezuje na nenasilje i poštovanje spram života.

Svi se sukobi načelno rješavaju bez nasilja ili mjera koje će nekoga terorizirati, poniziti ili ušutkati. Ne naspram svakog nasilja izražava naše poštovanje spram života. Želimo štititi i njegovati čak i život životinja i biljaka koje žive u školskoj zgradici i zemljишtu.

2. U našoj se školi obvezujemo na solidarnost i poštenje.

Bit ćemo susretljivi, na raspolaganju jedni drugima, a ono što posjedujemo pokušat ćemo međusobno dijeliti što pravednije i spriječiti da netko među nama ostane praznih ruku. Onaj tko osjeća da se drugi prema njemu ophode pravedno i pošteno, taj će i sam biti spreman na poštenje. Solidarnost će se među nama moći razviti samo onda ako naše školske drugove i kolege učitelje ne budemo promatrali kao suparnike nego kao partnere.

3. Naša se škola obvezuje na toleranciju i osobnu istinoljubivost.

Druge ćemo nastojati susretati otvoreno i tolerantno, iako nam se on ili ona mogu činiti stranim. Zalagat ćemo se za istinoljubivost tako da naše govorenje i djelovanje međusobno budu što usklađeniji. To uključuje građansku hrabrost. Ako vidimo da se nekoga u našoj školi maltretira ili s njim postupa prezrivo, demonstrativno ćemo stati na stranu pogodjenog ili pogodjene i založiti se za očuvanje njegovog ili njezinog dostojanstva.

4. Obvezujemo se na partnerstvo između učenika i učitelja.

Zbog uzajamnog poštovanja s našim ćemo osjećajima i seksualnim buđenjima postupati svjesni svoje odgovornosti. Oni koji poučavaju i oni koji uče ne smiju se međusobno iskorištavati. Naše je ophođenje kao učitelja ili učenika izgrađeno na povjerenju i pouzdanosti.

Uvjereni smo: Naša se škola može promijeniti nabolje ako se promijeni ne samo naš nutarnji stav nego i vanjske strukture. Za to je potrebna hrabrost da se nešto promijeni i iskuša novo.

(Preuzeto iz: Alen Kristić (ur.), *Svjetski etos pod školskim krovom - Priručnik za integriranje svjetskog etosa u nastavne procese*, TPO Fondacija, Sarajevo, 2014., str. 104.-106.)

2. Razredna pravila

Razredna pravila

1. Imam pravo na izražavanje vlastitih ideja i postavljanje pitanja.
2. Imam pravo na to da me se sasluša.
3. Smijem bez oklijevanja reći kad osjetim da me drugi uznemiravaju.
4. Nastojat ću biti pažljiv/a prema svima u razredu.
5. Imam pravo upozoriti na svoje brige i strahove.
6. O drugima ću govoriti samo u njihovoј nazočnosti.
7. Svakome smijem priopćiti svoje mišljenje, ali tako da ono za drugoga bude prihvatljivo.
8. Trudit ću se oko ljubaznog i prijateljskog tona u ophođenju.

Sažeto: Svakome trebam pristupati iskreno i pomagati drugima kad trebaju pomoć.

(Preuzeto iz: Alen Kristić (ur.), *Svjetski etos pod školskim krovom – Priručnik za integriranje svjetskog etosa u nastavne procese*, TPO Fondacija, Sarajevo, 2014., str. 107.-108.)

Očekivanja učenika od nastavnika

1. Ne iskaljujte se na nama kad ste loše volje!
2. Kad govorimo, ne prekidajte nas, nego nam dopustite da se izreknemo do kraja, čak i onda kad želimo reći nešto što je neugodno!
3. Uzmite ozbiljno sva naša pitanja, čak i ona koja možda zvuče smiješno ili glupo.
4. Postupajte s nama onako iskreno i ljubazno kako biste željeli da mi postupamo s vama.
5. Predočite nam jasno moguće posljedice našeg djelovanja! Katkad moramo doživjeti bolna i mučna iskustva da bismo odrasli. Na temelju vaše dosljednosti znat ćemo na čemu smo s vama.
6. Ne mislite da bi bilo ispod vašeg dostojanstva ispričati nam se ako katkad učinite nešto pogrešno. Iskrenim isprikama ne gubite, nego stječete naše poštovanje.
7. U slučaju sukoba ne korite jednog učenika u nazočnosti cijelog razreda, ako je to moguće izbjegići! Vaše će riječi djelovati jače ako nam ih izreknete u četiri oka!
8. Prednjačite dobrom primjerom kad od nas nešto zahtijevate! Tada će nam biti lakše ravnati se po njemu.
9. Bilo bi lijepo da nas redovito hvalite!
10. Pružite ono najbolje od sebe, ne čineći to kao da ste nepogrešivi.

Tada ćemo i mi biti u stanju pokušati pružiti ono najbolje od sebe!

(Preuzeto iz: Alen Kristić (ur.), *Svjetski etos pod školskim krovom – Priručnik za integriranje svjetskog etosa u nastavne procese*, TPO Fondacija, Sarajevo, 2014., str. 108.)

Što je učenik za nas nastavnike?

1. Učenik je najvažnija osoba u našoj školi.
2. Učenik ne ovisi o nama, nego mi o njemu.
3. Učenik ne predstavlja smetnju, nego cilj naše djelatnosti.
4. Ne činimo mi uslugu učenicima kad ih poučavamo, nego oni čine uslugu nama time što nam pružaju prigodu za to da ih podučavamo.
5. Učenik nije tu za to da se s njim svađamo ili mu namećemo svoje mišljenje.
6. Još nikad nitko nije izvukao korist iz svađe s nekim učenikom.
7. Učenik je čovjek koji nam prilazi sa svojim potrebama. Naša je zadaća ispuniti ih na njegovu i našu korist.
8. Bit ćemo uspješni ako učenika budemo promatrali kao našeg najvažnijeg suradnika.

(Preuzeto iz: Alen Kristić (ur.), *Svjetski etos pod školskim krovom – Priručnik za integriranje svjetskog etosa u nastavne procese*, TPO Fondacija, Sarajevo, 2014., str. 108.-109.)

VIII.

Dijalog religija: nužan prilog svjetskom miru i blagostanju

B. Motivacija

Natjecanje u dobru

Svima vama smo zakon i pravac propisali, a da je Allah htio, On bi vas pristašama jedne vjere učinio, ali, On hoće da vas iskuša u onome što vam propisuje, zato se natječite ko će više dobra učiniti; Allahu čete se svi vratiti, pa će vas On o onome u čemu ste se razilazili obavijestiti.

(Kur'an V, 48)

Blaženstva međureligijskog dijaloga

Kad započinješ međureligijski dijalog, ne misli što trebaš vjerovati.

Kad svjedočiš svoju vjeru, nemoj se ni braniti ni skrivati iza svojih uvriježenih stavova i interesa, koliko god ti izgledali sveti. Budi poput ptica na nebnu koje pjevaju i lete, a ne brane ni svoju glazbu ni svoju ljepotu.

Kad s nekim dijalogiziraš, promatraj ga kao iskustvo objavljivanja, baš onako kao bi trebao promatrati ljiljane u polju.

Kad istinski stupaš u međureligijski dijalog, prije nego izvadiš trun iz oka bližnjeg, izvadi brvno iz svog oka.

Blago tebi ako se ne osjećaš samodostatnim dok vodiš dijalog!

Blago tebi ako posjeduješ povjerenje u drugog, jer posjeduješ povjerenje u Boga!

Blago tebi ako te prati neshvaćanje tvoje zajednice ili drugih zarad vjernosti Istini!

Blago tebi ako ne odustaješ od svog uvjerenja, ali ga ne postavljaš kao absolutnu normu!

Jao vama, teolozi, ako otpisujete ono što govore drugi, jer vam se to čini neugodno ili nedovoljno učeno!

Jao vama, vršitelji religioznih propisa, ako ne slušate krike malenih!

Jao vama, religijski poglavari, ako priječite promjene i obraćenje!

Jao vama, vjernici i vjernice, ako monopolizirate religiju i gušite Duh koji puše gdje hoće!

Raimon Panikkar

1. Kviz o svjetskim religijama

Tabela za svrstavanje prikupljenih činjenica o svjetskim religijama.

Religija	Hinduizam	Budizam	Kineske religije	Židovstvo	Kršćanstvo	Islam
Vrijeme nastanka						
Pravila						
Broj pristaša						
Simboli						
Utemeljitelji						
Molitvena mjesta						
Blagdani						
Sveti spisi						

2. Kreposti međureligijskog dijaloga

Alen Kristić

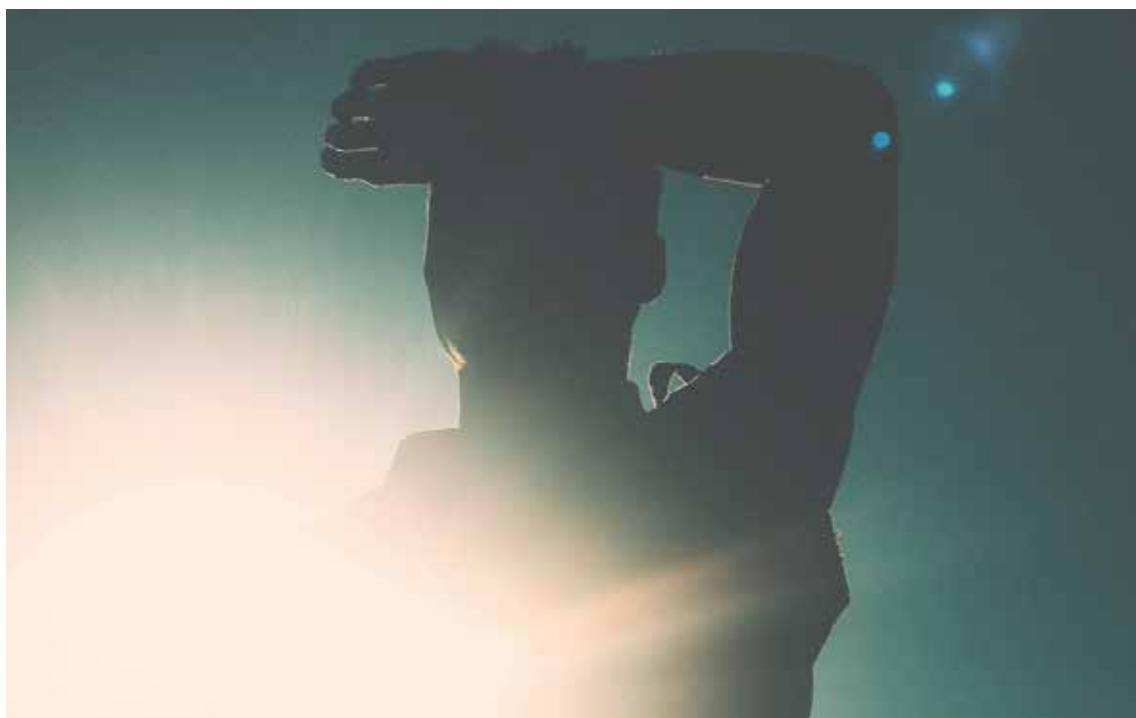
Kreposti međureligijskog dijaloga

Povjerenje

Kao i vjera, međureligijski dijalog počiva na povjerenju da je posljednja stvarnost, koju vjernici nazivaju Bogom, dobra. Iz tog povjerenja izrasta vjera u sveopću spasiteljsku volju Božju. Potvrde o njoj moguće je pronaći u svetim knjigama svih religija. Sveti Pavao izričito kaže kako Bog želi da se svi ljudi spase (1Tim 2,4). Kur'an, sveta knjiga muslimana, naglašava da je Bog svim narodima slao svoje poslanike (XVI,36). Slična uvjerenja nalaze se i u svetim knjigama hinduista i budista. Krišna u Bhagavad Giti kaže čak da ljudi koji poštuju druge bogove i prilaze im s vjerom, žrtvu ustvari prinose Njemu samome (9,23). Da Božja spasiteljska nazočnost nije ograničena samo pojedine narode i religijske zajednice, naročito je naglašeno u pisanoj tradiciji proroka Izraela sačuvanoj u židovskoj Tori koju kršćani nazivaju Starim zavjetom. Prorok Amos je svjestan da Jahve ne voli samo Izraelce i da nije samo njih izbavio iz ropstva – isto važi čak i za njihove neprijatelje, ali jednako tako Jahvine ljubimce Filistejce i Aramejce (Am 9,7). Zato ne čudi da evanđelist Matej, govoreći o gozbi u Božjem kraljevstvu, ističe da će na njoj sudjelovati ljudi iz svih krajeva svijeta – s istoka i sa zapada (Mt 8,5-11).

Poniznost

Dijaloga nema bez poniznosti. U sklopu međureligijskog dijaloga poniznost znači ne ograničavati Boga ljudskim načinom razmišljanja. Uvijek iznova treba oživljavati svijest da je Bog veći od naših misli i ideja.

Ova mudrost nije ograničena samo na velike kršćanske teologe poput Anselma Canterburyskog i Tome Akvinskog. Anzelmo je tvrdio da je Bog veći od svega što se može zamisliti, a Akvinac da božanska bit nadilazi sve oblike naših umnih sposobnosti.

Svijest o neizrecivosti Boga postoji u svim velikim svjetskim religijama. Naročito je naglašava muslimanski usklik „Allahu akbar“, koji ne znači „Bog je velik“ nego „Bog je uvijek veći“ – uvijek veći od svega što mi ljudi možemo zamisliti. U tome smjeru ide i prva od Deset zapovijedi Biblije – ne pravi sebi nikakvu sliku Boga niti svojim rukama niti svojim umom. A Upanišade, svieti hinduistički spisi, vele da ono što može biti opisano nije Tao, kao što ime koje može biti izgovoreno nije vječno ime (1,1).

Sve to znači da doktrine i učenja naših religijskih zajednica ne mogu iscrpiti božansku stvarnost u njezinoj punini bez obzira koliko bile mudre. Religije koje u tom smislu postavljaju zahtjev apsolutnosti zaslijepljene su ljudskom ohološću. Bog uvijek ostaje onaj Neizrecivi. Unatoč tomu, Bog nam je ujedno i blizak što na različite načine doživljavamo kroz tradicije svjetskih religija čija raznolikost odgovara raznolikosti čovječanstva.

Radoznalost

Dijalog različitih religija nezamisliv je bez istraživačke i znanstvene radoznalosti. Pokreće ga radoznalost o tome što Bog znači u životu drugih ljudi, želja da se istraži bogatstvo koje je Bog rasuo među narode, radost da se upoznaju drugi putevi do Boga. Riječ je o spremnosti učenja o mnogostrukim ljudskim putovima Bogu i mnogostrukim Božjim putovima čovjeku. Tako postajemo sposobni bolje razumjeti susjede različite vjere. Bog je, a ne vrag htio mnoštvo religija!

Prijateljstvo

Koliko god je vrijedno učiti o drugim religijama iz knjiga, za međureligijski dijalog to je nedostatno. Vjera koju u međureligijskom dijalogu treba upoznati i s kojom treba voditi dijalog nije knjiška, nego vjera živih ljudi. Naša slika o drugoj vjeri cijelovita je i istinita samo nakon što dođemo u doticaj s ljudima koji je žive, a to je moguće samo u prijateljevanju. Kroz prijateljstvo konačno saznajemo što druga vjera znači konkretnom čovjeku u svakodnevnom životu. Razumjeti islam ili budizam ustvari znači moći vidjeti svijet očima muslimana ili budista. Samo kroz prijateljstvo možemo razumjeti kako naš prijatelj ili prijateljica druge vjere razumije samoga/samu sebe. Bez ove vrste razumijevanja nema istinskog međureligijskog dijaloga.

Poštenje

Budući da je prijateljstvo nemoguće bez poštenja, važna krepost međureligijske duhovnosti upravo je poštenje. U međureligijskom dijalogu moramo biti pošteni o vlastitoj i tuđoj religiji. Ne smijemo ideale vlastite religije uspoređivati sa stravičnim povijesnim promašajima prijateljeve religije. Pošteno je ideale uspoređivati s idealima, a stvarnost sa stvarnošću. Isusove ili Muhamedove riječi poštovanja i hvale o ljudima druge vjere mogu nam biti nadahnuće i izvor za poštenje u prijateljevanju s ljudima druge vjere. A riječi kritike treba izricati s oprezom i suošćećanjem.

Usred poštenog prijateljstva naučit ćemo ne samo drugoga i njegovu religiju gledati njegovim očima, nego ćemo započeti promatrati sebe i svoju religiju očima drugog. Taj trenutak označava početak izmjene iskustva i zrenja prijateljstva. Sada se otvara mogućnost da međureligijski dijalog postane izvor obogaćenja.

Hrabrost

Izložiti vlastitu religiju i sebe tuđem pogledu bez uljepšavanja i skrivanja zahtijeva od nas hrabrost. Tako se ne ruše samo mnoge predrasude nego i idealizirajuća slika o samome sebi i vlastitoj religijskoj tradiciji. Često se to zbiva uz osjećaj privremene ljutnje izazvane izlaskom iz uobičajenih poimanja sebe i drugoga.

Na koncu ovog pročišćavajućeg procesa dospijevamo do realističnijeg razumijevanja sebe i drugoga, doznaјući istodobno što drugome doista znači naša religija. Samo ako sada dopustimo da nas počne mijenjati to kako nas i vlastitu religijsku tradiciju vide drugi i njegova religijska tradicija, možemo reći da smo zakoračili u stvarni međureligijski dijalog koji podrazumijeva hrabrost za promjenu.

Zahvalnost

Dublje iskustvo Božje milosti čovjekovo srce redovito čini izvorom zahvalnosti. U međureligijskom dijalogu zahvalnost prije svega podrazumijeva zahvalnost za druge – i to ne samo za ono što nam je s njima zajedničko nego i za ono što nas čini različitim. U konačnici, istinski međureligijski dijalog vodi radosti zbog jedinstva i različitosti s drugima – zahvalnosti u istoj mjeri za obje stvarnosti koje nam počinju govoriti o Bogu. A zahvalnost nas oslobađa tjeskobe i čini nas opuštenima na temelju povjerenja u dobrotu posljednje stvarnosti i njezinu spasiteljsku nazočnost iz koje nije isključen niti jedan čovjek.

(Uz adaptaciju prevezeto iz: *Kalendar sv. Ante*, Svjetlo riječi, Sarajevo, 2008., str. 100.-105.)

Leonard Swidler

Dekalog za dijalog različitih religija i svjetonazora

1. Primarna svrha dijaloga mora biti učenje, to znači mijenjanje sebe i rast u opažanju i razumijevanju stvarnosti kao i djelovanje u skladu s tim.
2. Dijalog različitih religija i svjetonazora mora se poduzimati kao dvostrani projekt – unutar svake pojedine religijske ili svjetonazorske zajednice te između različitih religijskih ili svjetonazorskih zajednica.
3. Svaki sudionik mora započeti dijalog s potpunim poštenjem i iskrenošću. I obratno: svaki sudionik mora prepostaviti jednakost potpuno poštenje i iskrenost kod svojih partnera.
4. U dijalu različitih religija i svjetonazora ne bismo trebali naše ideale uspoređivati s praksom naših partnera, nego naše ideale s idealima naših partnera, našu praksu s praksom naših partnera.
5. Svaki sudionik mora svoju poziciju sam razjasniti i jasno ocrtati. I obratno: onaj koji je izvana interpretiran, mora se moći prepoznati u interpretaciji.
6. Svaki sudionik mora započeti dijalog bez nepromjenjivih prepostavki što se tiče razlika u mišljenju.
7. Dijalog se može dogoditi samo između onih koji su ravnopravnii: par cum pari, kako je to izrazio II. vatikanski sabor.
8. Dijalog se može dogoditi samo na temelju uzajamnog povjerenja.
9. Sudionici dijaloga religija i svjetonazora moraju posjedovati barem minimum samokritičnosti i kritike vlastite religijske ili ideoške tradicije.
10. Naposljetu, svaki sudionik mora pokušati „iznutra“ iskusiti religiju i svjetonazor drugoga.

(Prevezto s: <http://dialogueinstitute.org/dialogue-principles/>)

Asiški dekalog za mir

(Molitveni susret predstavnika svjetskih religija za mir u Asizu 2002. godine)

Okupljeni ovdje u Asizu, zajedno smo razmišljali o miru, daru Božjem i zajedničkom dobru čitava čovječanstva. Premda pripadamo različitim vjerskim tradicijama, potvrđujemo da je za izgradnju mira nužno ljubiti bližnjega poštujući zlatno pravilo: Čini drugima ono što želiš da oni tebi čine. S tim uvjerenjem neumorno ćemo raditi na velikom gradilištu mira. Zato:

1. Obvezujemo se da ćemo proglašavati svoje čvrsto uvjerenje kako se nasilje i terorizam protive izvornome vjerskome duhu i, osuđujući svako pribjegavanje nasilju i ratu u ime Boga i religije, obvezujemo se da ćemo poduzimati sve što je moguće kako bi bili iskorijenjeni uzroci terorizma.
2. Obvezujemo se na odgajanje osoba za uzajamno uvažavanje i poštivanje kako bi se mogao ostvariti mirni i solidarni život među pripadnicima različitih naroda, kultura i religija.
3. Obvezujemo se na promicanje kulture dijaloga kako bi raslo uzajamno razumijevanje i povjerenje među pojedincima i narodima, jer su to prepostavke istinskog mira.
4. Obvezujemo se na branjenje prava svake ljudske osobe da živi dostojnim životom u skladu sa svojim kulturnim identitetom i slobodno osniva vlastitu obitelj.
5. Obvezujemo se na iskren i strpljivi dijalog u kojemu se ono što nas razlikuje neće smatrati nesavladivom preprekom nego će se priznavati da susreti s drugim koji je različit mogu biti prilika za bolje uzajamno razumijevanje.
6. Obvezujemo se na uzajamno oprštanje za zablude i predrasude iz prošlosti i sadašnjosti te uzajamno podupiranje u zajedničkom nastojanju da pobijedimo sebičnost i zloupotrebu, mržnju i nasilje, te da iz povijesti naučimo kako mir bez pravde nije pravi mir.
7. Obvezujemo se da ćemo biti na strani onih koji su siromašni i bespomoćni, da ćemo govoriti u prilog onima čiji se glas ne čuje i zauzeto raditi na promjeni takvog stanja, u uvjerenju da nitko ne može biti sretan sam.

8. Obvezujemo se da ćemo udružiti svoj krik s krikom onih koji se ne mire s nasiljem, želeći pridonositi svim svojim snagama da se čovječanstvu našega vremena pruži stvarna nada u pravdu i mir.
9. Obvezujemo se da ćemo poticati svaki pothvat koji promiče prijateljstvo među narodima, uvjereni da tehnološki napredak, bez solidarnog dogovora među narodima, izlaže svijet sve većim pogibeljima razaranja i smrti.
10. Obvezujemo se da ćemo od odgovornih u državama tražiti da poduzimaju svaki napor da se na nacionalnoj i međunarodnoj razini, izgrađuje i učvršćuje svijet solidarnosti, koji će se temeljiti na pravdi.

Mi, osobe različitih vjerskih tradicija, neumorno ćemo proglašavati da su mir i pravda nerazdvojni i da je mir u pravdi jedini put kojim čovječanstvo može kročiti prema budućnosti nade. Uvjereni smo da se u svijetu sa sve otvorenijim granicama, smanjenim udaljenostima i odnosima olakšanim gustom mrežom komunikacija, sigurnost, sloboda i mir neće moći jamčiti silom, već uzajamnim povjerenjem.

Neka Bog blagoslovi te naše nakane i svijetu dade pravdu i mir!

Nikad više nasilja!

Nikad više rata!

Nikad više terorizma!

Neka svaka religija u ime Božje na zemlji donosi pravdu i mir, opraštanje, život i ljubav!

(Preuzeto iz: Zilka Spahić-Šiljak & Sabiha Husić (ur.), *Dijalogom protiv nasilja*, TPO Fondacija, Sarajevo, 2010., str. 100.-101.)

Zilka Spahić-Šiljak

Multikulturalni dijalog

Na temelju općih vrijednosti koje je usvojilo Vijeće Evrope preduvjeti multikulturalnog dijaloga su:

1. Ljudska prava, demokracija i vladavina prava

Svaki pojedinac i pojedinka treba da uživaju osnovna ljudska prava i slobode i u tome im ne smije biti prepreka etničko, kulturno, vjersko ili jezično određenje i tradicija. S jedne strane se zabranjuje diskriminacija na temelju bilo koje pripadnosti i identiteta, a s druge strane ti identiteti i pripadnosti ne smiju biti korišteni kao izgovor da se ne poštuju ljudska prava. Demokratski standardi i načela, kao što su pluralizam, inkluzija i jednakost, iznimno su važni za promicanje demokratskog duha. Vladavina prava podrazumijeva jasnou podjelu vlasti na sudsku, zakonodavnu i izvršnu, zatim sigurnost i jednakopravnosti pred zakonom svih građana i građanki.

2. Jednako dostojanstvo i uzajamno poštovanje

Za razliku od asimilacije i prihvatanja većinske kulture i etosa jednoga društva multikulturalni dijalog traži objektivnost države u odnosu na različitosti, ali ne prihvata kulturni relativizam ljudskih prava pod izgovorom očuvanja specifičnosti pojedine kulture ili religije. Važna prepostavka napretka i mira u multikulturalnim zajednicama je jednakost i uzajamno poštovanje. Ako toga nema onda se kulturni identiteti i razlike vrlo jednostavno mogu manipulirati i iskoristiti za promicanje različitih ideologija, pa i nasilja.

3. Rodna ravnopravnost

Važan element svakog demokratskog društva je rodna ravnopravnost i nediskriminacija. Rodna ravnopravnost daje pozitivnu dimenziju međukulturnom dijalogu. Kompleksnost identiteta i raspolučenosti koji osjećaju ljudi iz manjinskih kultura vrlo često budu iskorišteni kao izgovor za diskriminaciju žena. Vijeće Europe stoga ističe važnost jednakosti između žena i muškaraca i potrebu integriranja rodne perspektive u areni socijalne kohezije, jer iskustva i potrebe žena i muškaraca nisu ista.

4. Prevladavanje barijera koje sprečavaju međukulturni dijalog

Brojni su faktori koji priječe uspostavu multikulturalnog dijaloga, kao što jezičke barijere, strah od drugoga, marginaliziranost, siromaštvo, ali i otvoreni oblici diskriminacije. Na tome je važno sistemski raditi kako bi se kreirali uvjeti za plodonosan multikulturalni dijalog.

Zilka Spahić-Šiljak

Islamska dijaloška platforma

1. Različitost je božanska zakonitost

A da je Gospodar tvoj htio, sve bi ljude sljedbenicima jedne vjere učinio. Međutim oni će se uvijek u vjerovanju razilaziti, osim onih kojima se Gospodar tvoj smiluje. A za to ih je i stvorio. (Kur'an, Isra 53)

2. Čovjek je kruna stvaranja

Svi ljudi su stvorenici u liku najljepšem (Kur'an, At-Tin 4) sa darovima razuma, duše i slobodne volje i neovisno o bilo kojoj identitarnoj pripadnosti, svakog čovjeka treba promatrati kao krunu stvaranja i dar Božji čija prava i slobode ne smijemo ugrožavati i čiji integritet moramo poštovati. Jedne prilike je Poslanik Muhammed sjedio s grupom ljudi i kada je jedan čovjek naišao pored njih, a on ustade i pozdravi ga. Na to mu ljudi rekoše, "pa to je Jevrej", a on im odgovori: "A ja mislio čovjek."

3. Čovjek je Božji namjesnik/ca na zemlji (halifa)

Kao kruna stvaranja čovjek (i muškarac i žena) su preuzeli emanet koji nikо nije htio prihvati, a to je emanet namjesništva (halifat, Kur'an 2:30-31), što je ogromna odgovornost prema svijetu koji ga okružuje. Emanet podrazumijeva vladanje svim što je stvoreno, ali ne i bezobzirno iskorištavanje prirode i tlačenje drugih ljudi.

4. Natjecanje u dobru

Pošto su ljudi stvoren različiti, pripadaju različitim kulturama, religijama i nereligijskim svjetonazorima, poruka je da se natječu u dobru: "O ljudi, Mi vas od jednog muškarca i jedne žene stvaramo i na narode vas i plemena dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji kod Allaha je onaj koji je taqva (stalna svijest o Božjem prisustvu). Allah, uistinu sve zna i nije Mu skriveno ništa". (Kur'an, Hudzurat 13)

5. Tolerancija u različitostima

Uzevši u obzir različitost kao božansku datost važno je imati na umu da u stvarima u kojima se razilazimo s drugima pokažemo toleranciju i razumijevanje, jer prisila porađa licemjerstvo. U Kur'antu se nasilno nametanje vjere zabranjuje i ostavlja mogućnost izbora da se vjeruje ili ne vjeruje. Ako Bog ostavlja mogućnost izbora, pitanje je zašto se ljudi svom silinom trude tu slobodu dokinuti.

6. Nenasilno djelovanje

Važna preporuka muslimanima je da u svom djelovanju budu nenasilni i da iskoriste sve komunikacijske tehnike kako bi se na lijep način razriješili problem. O tome je Uzvišeni Bog

podučio Poslanika Muhammeda na sljedeći način: "Samo Allahovom milošću ti si blag prema njima; a da si osoran i grub, razbjegli bi se iz tvoje blizine. Zato im praštaj i moli se da im bude oprošteno i dogovoraj se s njima. A kada se odlučiš, onda se pouzdaj u Allaha, jer Allah, zaista, voli one koji se uzdaju u Njega." (Kur'an, Ali Imran 159) Zabranjuje se etiketiranje i vrijedjanje tudiš svetinja i vrijednosti, jer to samo povećava neprijateljstvo i nerazumijevanje: "Ne grdite one kojima se oni, pored Allaha, klanjaju, da ne bi i oni nepravedno i ne misleći šta govore Allaha grdili." (Kur'an, En-am, 108)

7. Saradnja i pomaganje

Ljudi su upućen jedni na druge i saradnja je vrlo važna. Uzvišeni Bog traži pomaganje i saradnju, ali samo u dobru: "Jedni drugima pomažite u dobročinstvu i čestitosti, a ne sudjelujte u grijehu i neprijateljstvu." Djelotvornost dijaloga najbolje se reflektira kroz konkretan rad u zajednici i društvu, građanske akcije koje će polučiti dobro za sve članove zajednice.

Alen Kristić

Kompetencije općedruštvenog dijaloga

1. Slušanje

Brižljivo saslušati drugoga kako bismo ga istinski razumjeli, to je za dijalog važnije od pukog inzistiranja da drugi razumiju nas.

2. Solidarnost

Autentičnost dijaloga u prvom redu počiva u konkretnim djelima dobrote koja očituju našu osjetljivost za patnju drugoga bez obzira na religijske, svjetonazorske, etničke ili političke razlike.

3. Suradnja

Dijalog ne čine samo riječi već i djela odnosno društveno odgovorno djelovanje usmjereno ostvarenju osnovnih humanističkih vrijednosti, kao što su socijalna i ekološka pravda, istinoljubivost u politici, historiografiji i medijima ili partnerstvo i ravnopravnost muškaraca i žena, i to u zajedništvu koje ne priječe religiozne, svjetonazorske, etničke ili političke razlike.

4. Radoznalost

Avantura dijaloga nemoguća je bez radoznalosti. U religijskoj sferi o mnogostrukosti ljudskih putova Bogu i Božjih putova čovjeku. U kulturnoj sferi o običajima, postignućima i povijesti drugih naroda. U političkoj sferi o različitim političkim vizijama i usmjerenjima. U svjetonazorskoj sferi o drugačijim predodžbama o životu i vrijednostima. Radoznalost liječi od umišljene samodostatnosti i poučava radosti zbog različitosti.

5. Osobna odgovornost

Ne čekati pasivno da se dogodi dijaloška preobrazba mog/našeg religijskog poglavara ili političkog lidera, moje/naše religijske hijerarhije ili političke stranke, dominantne klime u mojoj/našoj religijskoj zajednici, političkoj stranci ili narodu već na tome aktivno raditi, oblikujući odvažne neformalne i formalne dijaloške akcije u sredini u kojoj živimo i radimo.

6. Povjerenje

Dubinski temelj povjerenja u druge povjerenje je u sveobuhvatnu Božju dobrotu i/ili smislenost svekolike zbilje. Božja milost obuhvaća povijest svakog naroda, kulture i religije, povijest svakog pojedinca, ali i povijest svega stvorenog odnosno čitavog svemira. Ništa nas tako snažno ne osposobljava za avanturu dijaloga, nezamislivu bez povjerenja u druge, od bezuvjetnog povjerenja darovanog nam od Boga, roditelja i prijatelja.

7. Prijateljstvo

Pravi dijalog započinje tek prijateljskim dijeljenjem životne radosti i patnje s pripadnikom ili pripadnicom druge religijske tradicije, političke stranke, svjetonazora ili etničke skupine, jer samo tako postajemo svjesni toga kako njemu ili njoj dotična vjera ili svjetonazor u svakodnevnom životu pomaže da prevlada poteškoće i sačuva nadu, što njoj ili njemu znači dotična politička ili etnička pripadnost, kako svijet, pa i ja sam i moja religija, svjetonazor, politička stranka ili etnička skupina, izgledaju u njegovim ili njezinim očima. Knjiško znanje ne može nadomjestiti znanje izniklo iz prijateljevanja!

8. Poštenje

U dijalu moramo vlastite ideale komparirati s idealima partnera u dijalu, a vlastitu praksu s njegovom praksom. Drugačije kazano, na vidjelo pošteno iznijeti i svjetle i tamne strane vlastite religijske, svjetonazorske ili političke tradicije!

9. Samokritika

Prije govora o tamnim stranama religijske, svjetonazorske ili političke tradicije drugoga moramo biti sposobni javno iznijeti utemeljenu kritiku vlastite religijske, svjetonazorske ili političke tradicije.

10. Zahvalnost

Poštujući ljudsku i božansku slobodu, u razlici drugoga smo pozvani prepoznati ne prijetnju već bogatstvo, neovisno je li riječ o religijskim, političkim ili svjetonazorskim razlikama.

11. Opraštanje i pomirenje

Bitna komponenta dijaloga priznanje je krivnje i traženje oprosta za zlo koje je drugima naneseno u ime moje religijske, političke ili svjetonazorske tradicije odnosno etničke skupine u dalekoj ili bliskoj prošlosti bez čega je nemoguće autentično pomirenje i izgradnja zajedničke budućnosti na osnovi dijaloške suradnje.

12. Aktivizam

Kroz dijalog oživljavati spomen na zaboravljeni promotore i promotorice dijaloga u svim sferama ljudskog života, nadasve u sferi religije i politike, kao uzora na putu trajnog izazova prevladavanje mita o apsolutnom raspolaganju Istinom, neovisno o tome razumijeva li se ona religijski, politički ili svjetonazorski.

3. Priča za dušu

Alen Kristić

Priča o jednom zagrljaju iz 1219.

U tišini noći, klečeći, Franjo Asiški molio je Boga za savjet. Pred njegovim očima pojavljivala se slika neizbjegne predstojeće bitke. Skamenio se od užasa. Nevjernici su bili pobijđeni. Ali, je li to bila pobjeda? Predivni grad koji je poticao pohlepu križara gutao je nezasitni plamen. Tisuće mrtvih, tisuće srušenih snova, tisuće uništenih života... Zašto? Krizi ranjenih probijali su Franjino srce. Narednih dana ti povici umirućih proganjali su Franju kao jato grabežljivih ptičurina. Nije više imao mira. Sjena smrti nadvila se nad Damijetom i križarskim logorom. Vizija je iščezla ostavljajući pečat na Franjinoj duši. Znao je, mora sprječiti bitku koja će se pretvoriti u nemilosrdni pokolj. Žurno je ustao i uputio se u križarski logor koji je već danima kao prijetnja ležao u pustinji ispred grada Damijete. Nadao se da će ga vođa križara, kardinal Pelagije, poslušati.

Franjo mu se nije ni najmanje dopadao. Pitao se kako je papa uopće mogao takvom ubogaru dati dopuštenje da propovijeda i osniva nekakav red. Neprestano mu je smetao svojim primjedbama. Bez njega bi sve bilo jednostavnije. Bogatstvo Damijete samo što nije palo u njegove ruke.

ubogaru dati dopuštenje da propovijeda i osniva nekakav red. Neprestano mu je smetao svojim primjedbama. Bez njega bi sve bilo jednostavnije. Bogatstvo Damijete samo što nije palo u njegove ruke.

Prostrijelivši Franju lisičjim očima, koje su izgarale od nezasitne pohlepe i oholosti, upitao ga je što želi. Franjo mu je ispri povjedio sadržaj svoje vizije. Upozorio ga je da su kršćani odgovorni za duše svih koji će poginuti. Izmjenjivale su se upadice vojničke strategije s nekakvim opravdanjem borbe iz viših interesa, ne samo političkih nego i religioznih.

Promatrajući Franju obučenog u običnu seljačku vreću, kardinalu je postalo još jasnije da pred sobom ima ludaka. Ako bi se u logoru Bog ikome obratio, onda bi to bio sigurno on, kardinal Pelagije, a ne neki odrpanac iz Asiza, koji uopće ne hoda po zemlji nego širi nebuloze. Sada kada je pobjeda nad Saracenima, đavoljim slugama, sigurna, Franjo dolazi i priča o miru. Saraci moraju biti uništeni. Križari nisu smjeli propustiti takvu priliku koja im otvara put prema Jeruzalemu, k svetim mjestima našega Gospodina.

Nije Franjo nijekao nepravde i zlo koje su muslimanski vojnici počinili nad kršćanima. Tolika naivčina nije bio. Znao je da se dalnjim ratovanjem neće proizvesti mir. Ne mogu se i za opravdani cilj koristiti zla sredstva. Bio je i Franjo vojnik, ali se ostavio vojničkog kruha, jer

Kardinalov šator nalazio se u sredini logora. Dok mu se Franjo približavao, pratili su ga prezirni pogledi vojnika. Nisu ga mogli razumjeti. Što je on tu tražio? Takkvom sanjaru i naivčini nije mjesto u vojnem logoru. Nisu ni slutili kako je Franjo u logoru bio zapravo jedini križar. Kristov križ nije nosio na odjeći nego u srcu.

Kardinalovi stražari jedva su ga pustili u šator. Ni kardinal nije volio da ga uz nemiravaju, pogotovo noću. Franjo mu se nije ni najmanje dopadao. Pitao se kako je papa uopće mogao takvom

se zarađuje na zaglupljujući način, da ne kažemo često i krvav. U vojski je teško naći osobe. Osoba je podložna projektu, strategiji, pokornosti bez unutarnje predanosti. Znao je Franjo da je to slično i kod muslimanskih vojnika, jer kako njihove vođe tumače islam dođe na isto, pokoravanje Višnjemu Bogu izjednačuje se s pokoravanjem zapovjednicima vojske.

Nakon kratkog razgovora s kardinalom, Franji je bilo jasno kako Pelagije neće odustati od bitke. Kristov namjesnik je izabrao rat. Preostalo je još jedno rješenje. Otići do Sultana. Odlučio se u djeliću sekunde. Učinit će to. Iako se Pelagije tome suprotstavlja, nije mogao spriječiti Franjin naum. Nije se osjećao odgovornim za njegov život. Samo je potpunom luđaku mogla takva ideja pasti na pamet. Neka ludost ide do kraja, mislio je. Pogledao ga je, nevoljko blagoslovio, ne iz brižnosti i vjere u blagoslov, nego što je u samodopadljivosti uzdignute ruke s velikim prstenom osjećao veličinu duhovnoga i vojnog moćnika. Siguran je bio da Franju više nikada neće vidjeti.

Brat Iluminat nije mogao vjerovati u ono što je iz prikrajka slušao. Franjo se odlučio ići Sultanu, a on je trebao biti njegov prevodilac. Obuzimao ga je strah. Ne toliko od smrti koliko od mučenja koje će joj prethoditi. Sve što je čitao o krvoločnim Saracenima, odzvanjalo mu je u glavi. A Franjo... Bio je miran. Kao da se nije plašio ni smrti ni muka. Brinuo se za sudbinu drugih.

Pod okriljem noći su napustili logor. Trebali su prije dnevne vrućine stići u Damijetu. Nije bilo vremena za oklijevanje, jer ostvarenje Franjine vizije svakim časom bilo je sve bliže. Putem se Iluminat neprestano osvrtao u smjeru križarskog logora. Nakon što su prešli granicu između dviju vojski, njegov strah je postao nepodnošljiv. Bilo ga je stid, tim više što je Franjo bio potpuno miran. Asiški redovnik je znao da granica između vojski nikada nije granica između ljudi i neljudi, između dobrih i zlih. Ta granica je ucrtana u ljudskim srcima. Stoga je bio miran.

Hod je bio naporan. Damijeta je sve bliža. Ubrzo se pred njima pojaviše dva naoružana Saracena. Ugledavši na njima sablje, Iluminat je pomislio da je sve gotovo. Franjo se u sebi molio. Zgrabili su ih i pitali tko su i što žele. Iluminat je jedva prozborio dvije-tri arapske riječi: "Želimo Sultanu. Nosimo važnu poruku.". A Saraceni su bili začuđeni. Nikada nisu vidjeli glasnike koji bi nosili dronjke. Možda je to ponovno neka kršćanska prijevara. Ipak se nisu smjeli poigravati s onima koji su se pozivali na Sultana. Poveli su ih.

Na drugom kraju šatora, od ulaza, sjedio je Sultan Malik al-Kamil. Okružen stražom i savjetnicima djelovao je uznesito i sigurno. S nevjericom je gledao dva stranca i njihovo primicanje. Prekriveni pustinjskim pijeskom, iscrpljeni napornim hodom, jedva su se držali na nogama. Pažnju mu je posebno privukao stranac čije su oči bile žive. Kao da se čitava životna sila iz njegova tijela povukla u oči. Nije se mogao odvojiti od tog pogleda. Čudno je, i kada čovjek bude naoružan, tako siguran, nečije ga oči uzdrmavaju tamo gdje se i ne nada. U svakom čovjeku postoji nezaštićeno mjesto oko kojega se ne mogu niti podići kule niti postaviti straža.

Sultan je, sukladno pravilima, pridošlice pitao za razlog njihova dolaska i kakvu poruku nose. Franjo je odgovarao, a brat Iluminat je prevodio koliko mu je dopuštao strah. Sultan je,

namrštena čela, slušao Franjine riječi. Mislio je, kako se netko usudio doći njemu, Sultanu, da ga moli za nekakav mir, moli ga čak da postane kršćanin? Netko se brine za njegovu dušu i duše njegovih podanika? Netko želi spriječiti da oni izginu? To nije bilo moguće. Stranci su bili ili ludi ili najhrabriji ljudi koje je ikada susreo. U nutrini su mu se mijesali bijes zbog njihove drskosti i divljenje zbog njihove hrabrosti. Prvi put je susreo nekoga tko se brinuo za njegovu dušu, riskirajući svoj vlastiti život. Kakvi su to ljudi?

Uklonivši se na stranu, Sultanu su njegovi savjetnici jednoglasno predlagali smrt nejasnih, poremećenih stranaca. Pa tko je to još vidio? Povrijedili su njihov zakon, a Sultan kao čuvar zakona, morao je reagirati. Sultan je, međutim, želio saslušati te čudne ljude. Zaslužili su to svojom brigom za njegovu dušu. Stalo im je i do njegovog naroda. Zamolio je Franju da mu govori o kršćanskem Bogu, o tome kako je postao redovnik i kako je došao u Egipat.

Na jednostavan, ali neodoljiv način Franjo je počeo govoriti o Bogu koji je iz ljubavi stvorio svijet i sve ljude. Taj Bog je toliko volio ljude da im je uvijek iznova oprštalo njihove prijestupe, ne bi li ih naučio ljubiti. Na koncu je sam poslao svoga Sina koji je postao nemoćno dijete kako bi pokazao ljudima da je snaga u malenosti, a ne u veličini. Taj isti Krist je bio siromašan da bi druge obogatio. Na svakom koraku je činio dobro svjedočeći Božju ljubav prema svima. Nakon Krista svi ljudi su djeca Božja. I Saraceni. Govorio je o Kristovoj zapovijedi ljubavi koja se odnosi i na neprijatelje, o njegovom oprštanju. O Ocu nebeskom koji čeka svu svoju djecu raširenh ruku.

U šatoru je vladala tišina. Samo je Franjin glas stizao iz nepoznatoga i blago se razlijegao kroz šatorski prostor. Prije nekoliko minuta taj čovjek je bio skrhan umorom, a sada priča pun nekakve snage. Prvi put su, na jedan drukčiji način, riječi o kršćanstvu doprle do Sultanova srca. Do sada su one bile praćene mržnjom i silom. Ovdje je to nešto posve različito. Ne naoružane oklopima i zamkama, nego nekakvom širinom i ljubavlju.

Iznenada je Sultan ustao i krenuo prema Franji. Brat Iluminat je zazivao ime Gospodnje, misleći da su to posljednji trenuci i njegova života. Svi u šatoru su bili sigurni da će Sultan istog trena Franji odrubiti glavu. Sultan se primaknuo Franji: "Ti si prvi kršćanin koji me podsjetio na Krista. Naveo si me da usporedim Krista i Muhameda. Tako su slični. Podsjetio si me da svi častimo istoga Boga Abrahamova koji ljubi sva svoja stvorenja. Ti si Franjo prvi pravi kršćanin kojeg sam susreo. Zahvaljujem Bogu na tom daru i molim te da danas ostaneš moj gost."

*Taj Bog je toliko volio
ljude da im je uvijek
iznova oprštao njihove
prijestupe, ne bi li ih
naučio ljubiti.*

Sultan je Franju proveo kroz lučki grad Damijetu. Franjo se divio ljepoti grada i još više Božjoj dobroti da i u pustinji stvara oaze gdje žive njegova djeca. Posebno ga se dojmila Sultanova briga za ljude koji su živjeli u tom gradu. Divio se s kolikom poniznošću muslimani časte Boga klanjajući mu se pet puta na dan. Oduševio se mujezinima koji su sve ljude podsjećali da trebaju uvijek iznova zahvaljivati Bogu na svim njegovim dobročinstvima. I Franjo je pričao Sultanu o svojoj zemlji. Govorio mu kako i tamo ima dobrih ljudi, pravih vjernika.

Nakon zalaska sunca Franji i bratu Iluminatu dopušteno je da se vrati natrag u križarski logor.

Prije rastanka Sultan je poklonio Franji ono zbog čega je on došao. Poklonio mu je ponudu mira. Obećao mu je kako će kršćani moći posjećivati Jeruzalem i kako će im Sultan pomoći da obnove ondašnje porušene crkve. Franjina radost bila je neopisiva. Hvalio je Gospodina na sav glas. Zagradio je Sultana kao svoga brata u ime Gospodina Boga koji nad svima kraljuje.

Povratak u križarski logor nije bio tako naporan. Poruka mira koju su nosili davala im je snagu. Kada je kardinal Pelagije ugledao Franju, u prvi tren je pomislio da pred sobom vidi samo neku utvaru, vjerojatno i iz razloga što mu njegov lik nije baš dao mira. Ipak je to bio Franjo. Pojavio se s ponudom mira želeći mu pokvariti sigurnu pobjedu i oteti mu silno bogatstvo za kojim je toliko čeznuo, on "Kristov sluga", čega se zapravo u pravom smislu već odavno nije sjećao.

Pelagije se nije dao smesti. Odbio je ponudu koju je nosio Franjo govoreći kako ne priliči jednom kršćaninu da prihvata mir od nevjernika. S prvim zrakama sunca križari će napasti i osvojiti Damijetu koja je dobrano iscrpljena glađu. Franjo je bio razočaran. Osjećao je bol u duši. Znao je da će kršćani pobijediti, ali i izgubiti svoj obraz. Takva pobjeda to više nije. Svaka bitka u kojoj se kršćanin hvata mača za njega je unaprijed izgubljena. Loša slutnja postala je stvarnost. Predivni grad je gorio. Posvuda ubijeni. Čak su se i križari obračunavali između sebe. Boja zlata pomutila im je pamet. Franjo je s briješta promatrao kako gore bogomolje gdje se štovao Bog, kako gore kuće gdje su živjela djeca istoga Boga u čije su ime ratovali i križari. Sjećao se raspetog Krista i jecao. Molio je Boga da njegova braća budu oni koji će graditi mostove ljubavi.

Prije ulaska u lađu koja je plovila za Italiju, Franjo je opet susreo Pelagijskim. Ovaj nije imao snage ni hrabrosti pogledati ga u oči. Morao je natrag i on, moćnik, prepun nekog straha, jer njegovi ga hoće skloniti. Saznalo se, naime, da je sam namaknuo puno plijena, da je jednima, po sviđanju, raspoređivao, a druge, svoje vojnike, jednostavno uklanjao. Franjo se nije ni tada pokolebao. Brojio mu je opomene, govorio da se moli Bogu da mu oprosti strašni grijeh koji je toliko ponizio kršćane, iskrivio sliku dobrog Boga. "Ja sam propovijedao o kršćanskoj ljubavi, a o čemu govore vaša djela? Jeruzalem nije vrijedan smrti niti jednog čovjeka, pa niti smrti nijedne deve ili psa koji su stradali u Damijeti od gladi ili vašeg mača! Kako da zaboravim ubijenu djecu u naručjima njihovi majki? Izdali ste Krista. Izdali ste svoga Boga." Na kardinalovu licu se nije moglo naći kajanje, nego je tupim pogledom zurio prema morskoj pučini.

Franjo se s radošću sjećao dobrog Sultana i vremena provedenog u Damijeti gdje se ponovno uvjerio u veličinu Boga koji se brine za svu Svoju djecu pomažući im da Ga pronađu i štuju. Tada je naučio da onaj koji ide svojim putem i vjeruje u njega nema potrebe dokazivati da je tuđi put pogrešan. Mnogi su putovi koji vode Bogu. A sve ih spaja i čini sličnim jedino ljubav.

(Preuzeto s: http://www.vares.pp.se/bobovac/boblist/broj154/154_22.htm)

